Liniştea de după „fortuna”: o scurtă istorie a traducerilor din proza română în limba italiană în secolul al XIX-lea[1]

Roberto MERLO

1.Introducere. Lamentările cu privire la insuficienta sau chiar inexistenta cunoaştere a literaturii române în Italia reprezintă unul dintre *leit motiv-ele* ce caracterizează cel mai bine diferitele întâlniri sau confruntări culturale care îi adună laolaltă pe reprezentanţii respectivelor ţări. Mergând pe urmele unei tradiţii care se poate mândri cu rădăcini adânci şi reprezentanţi iluştri, mediile academice italiene şi-au deschis gradual porţile „românisticii”, mai cu seamă pornind de la învăţământul lingvistic necesar filologiei şi lingvisticii romanice. În acest sens stau mărturie numeroasele catedre de Limbă şi Literatură română din cadrul universităţilor italiene[2] şi

[1] Acest studiu este continuarea unui alt studiu dedicat traducerilor de poezie română în italiană (Merlo 2005b) şi reprezintă o extindere a comentariului cu o bibliografie a operelor literaturii române traduse în italiană pregătită pentru o revistă italiană (Merlo 2005a), care se adresează unui public cult, dar nu specialist. Din această extindere substanţială care a dus atât studiul, cât şi bibliografia la forma prezentă au fost eliminate comentariile mai „didactice” îndreptate spre a da o minimă orientare critică unui public lipsit de literatură română; rămân, totuşi, unele consideraţii generale, gândite pentru un public care nu este român, dar pe care am considerat că este util să le menţinem, şi structura generală, poate puţin prea schematică pentru cititorii mai pretenţioşi sub aspectul stilului, dar care s-a considerat că prezintă avantajul clarităţii şi al confruntării mai uşoare între bibliografie şi studiul care o însoţeşte. În ceea ce priveşte *Bibliografia* finală, trebuie spus că avem de-a face cu o culegere, deşi completă, nu în mod absolut exhaustivă: s-a ţinut cont de faptul că unul dintre obiectivele principale ale acestui studiu a fost punerea în evidenţă a „vizibilităţii” literaturii române în Italia şi în afara cercurilor specializate. Astfel s-a dat prioritate volumelor, menţionând la bibligrafie revistele doar în cazul în care acestea au fost unica sursă sau în cazul în care s-au tratat ca publicaţii deosebit de relevante (primele traduceri, nume şi opere semnificative, etc.). Pentru a evita echivocul, trebuie să subliniem că – în afara subdivizării în secţiuni numerotate, de natură în special cronologico-tipologică – eventuala grupare a unor autori într-un paragraf nu implică în mod automat apropieri de natură ideologică sau de altă natură, ea fiind adesea determinată de motive legate de economia textului.

[2] Cursuri de limbă şi literatură română sunt prezente la Universitatea din Torino [Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, prof. I fascia (prof.univ.): Marco Cugno, lector de schimb: Ileana Bunget], Milano (lector de schimb: Valentina Negriţescu), Udine [Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, prof. emerit: Alexandru Niculescu, prof. II fascia (conf.univ.): Teresa Ferro, lector: Celestina Fanella], Venezia (prof. cu contract: Ioan-Aurel Pop), Trieste [Facultatea de Litere şi Filozofie/Şcoala Superioară de Limbi Moderne pentru Interpreţi şi Traducători, prof. cu contract: C.M. Cesa Sava), Padova [Facultatea de Litere şi Filozofie, prof. II fascia (conf.univ.): Roberto Scagno, prof. II fascia (conf.univ.): Dan Octavian Cepraga, lector de schimb: Afrodita Cionchin], Firenze [Facultatea de Litere şi Filozofie, prof. II fascia (conf.univ.): Angela Tarantino, lector: Fulvio del Fabbro], Pisa [Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine / Facultatea de Litere şi Filozofie, prof. I fascia (prof.univ.): Bruno Mazzoni, preparator: Aldo Cuneo, lector de schimb: Oana Uta Bărbulescu], Roma «La Sapienza» [Facultatea de Ştiinţe Umaniste, prof. I fascia (prof.univ.): Luisa Valmarin, lector de schimb: Nicoleta Nesu; Facultatea de Ştiinţe Politice, incaricat extern: Gheorghe Carageani, lector: Adriana Merola] Institutul Universitar Oriental [Facultatea de Litere şi Filozofie, prof. netitular: Gheorghe Carageani, prof. cu contract: Lucia Uricaru, lector: Veronica Hicea], Bari [Facultatea

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

existența unei „Asociații Italiene de Românistică” (AIR)[3], prezidată în acest moment de către Lorenzo Renzi.

În ciuda prezenței solide și extinse a unor astfel de centre pe teritoriul italian, pătrunderea României în conștiința culturală italiană pare să se circumscrie încă, în foarte mare măsură, unor cercuri strict specializate. Cunoașterea și interesul pe care marele public, chiar și cel de cultură medie, îl are pentru ceea ce este legat de România pare să se orienteze cel mult – lucru întrucâtva lesne de înțeles, de altfel – înspre cele mai recente evenimente socio-politice și de ordin economic. Istoria, literatura și cultura română în ansamblul ei rămân pentru italieni, așa după cum se întâmplă și în cazul multor europeni „occidentali”, în mare măsură o *terra incognita*, astfel încât nu par îndeajuns de depășite temerile acelui prim profesor de „*lingua, letteratura e storia rumana*” [limbă, literatură și istoria română], din cadrul, pe atunci, Universității Regale din Torino, Giovenale Vegezzi-Ruscalia (1799-1885), cel care, în 1863, alegea pentru lecția inaugurală a cursului său, în locul dezvoltării unei teme date, după cum era obiceiul epocii, să expună pe scurt „programul” cursului respectiv, conștient fiind de faptul că urma să vorbească „*di paesi, genti e lingua quasi del tutto sconosciuti agli Italiani*” [de țări, popoare și limbă aproape în întregime necunoscute italienilor][4].

Pornind de la premiza simplistă potrivit căreia prima piedică de natură empirică în cunoașterea literaturii române de către publicul cititor italian (în sine de altminteri destul de rarefiat) este reprezentată de către slaba sau aproape inexistenta cunoaștere pe care publicul o are despre limba în care această literatură se exprimă[5], pentru a vedea dacă și ce anume s-a schimbat în acest secol și aproape jumătate care ne desparte de întemeiatele îndoieli ale lui G.V. Ruscalla, și pentru a ne forma o primă, aproximativă idee despre pătrunderea culturii și mai ales a literaturii române în spațiul cultural italian, cel mai la îndemână mijloc este acela de a se adresa principalului instrument prin intermediul căruia se depășește de regulă obstacolul limbii, și anume traducerile[6].

Dintre diferitele criterii posibile în abordarea unei analize a traducerilor operelor literare române în italiană – cel pe decenii (adoptat, de ex., de către Guția 1990), cel pe autori, pe curente literare etc. – cel mai funcțional, menit să traseze o panoramă nu

---

de Limbi și Literaturi Străine, prof. I fascia (prof.univ.): Adriana Senatore], Universitatea din Calabria [Facultatea de Litere și Filozofie, prof. I fascia (prof.univ.), incaricat intern: Gisèle Vanhese], Catania [Facultatea de Litere și Filozofie, prof. cu contract: Raffaella Padalino, lector: Margareta Dumitrescu].

[3] Mai multe detalii se găsesc pe site-ul aparținând AIR (din care au fost preluate datele referitoare la predarea limbii române în Italia, v. nota precedentă): http://cisadu2.let.uniroma1it/air/ (versiunea precedentă: http://www3.humnet.unipi.it/air/).

[4] Vegezzi Ruscalla 1863, p. 15.

[5] În acest sens par elocvente exemplele lui Emil Cioran și Eugen Ionescu (v. în ceea ce urmează), autori români foarte cunoscuți în Italia, dar pentru operele lor în limba franceză, ceea ce l-a determinat pe Gh. Carageani să postuleze „un paradox al notorietății” (Carageani 1987-1988).

[6] Indicațiile bibliografice au fost extrase mai ales din Buonincontro 1980 – amplă panoramă bibliografică dedicată prezenței în Italia a culturii române în ansamblu, în care găsim inventariate, după afirmațiile autorului, „90% dintre scrierile care privesc România între 1900 și 1980” [il 90% degli scritti riguardanti la Romania tra il 1900 e il 1980] (Buonincontro 1980, p. 9); *Prefața*, p. 5-20, care conține, printre altele, interesante considerații statistice –, Guția 1990 și Mazzoni 2002 (acesta din urmă incluzând și perioada acoperită de către Guția 1992). Pentru a fi mai exacți, menționăm că o primă contribuție bibliografică a fost aceea a lui Petronio 1969. Indicațiile acestor contribuții au fost completate cu material personal și prin intermediul consultării catalogului Serviciului Bibliotecar Național (www.internetculturale.it). Acolo unde a fost posibil, s-a verificat fiecare trimitere.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

exclusiv statistică ci şi, *sui generis*, critică, pare să fie un criteriu mixt, pe epoci, curente, genuri şi autori. Între diferitele periodizări propuse de către istoriografia literară română (a se vedea, de ex. Cugno 2003), acesta a fost ales ca element de referinţă – dincolo de posibilele şi chiar justele amendamente de care este pasibil[7] – pentru punctul de vedere „canonic", prin intermediul căruia *establishment*-ul cultural impune şi perpetuează o anumită viziune despre sine[8]. Cu alte cuvinte, pentru a observa modul în care – filtrată prin intermediul traducerilor – Italia vede literatura română, s-a considerat oportun să se pornească de la felul în care literatura română se vede pe sine, atât sub aspectul istoriei valorilor – adică având în vedere „devenirea diacronică a spiritului literar românesc, metamorfozele lui, formele lui de ieşire din izolare şi deschidere spre marea cultură europeană" – cât şi sub cel al elementelor de referinţă concrete (autori, opere, curente, mişcări de idei), privite dintr-un „punct de vedere fundamental estetic"[9].

În cuprinsul prezentei expuneri, întrucât am analizat deja cu o altă ocazie istoria traducerilor de poezie românească în limba italiană în secolul al XX-lea (Merlo 2005b), ne vom îndrepta acum atenţia îndeosebi asupra traducerilor din proză[10].

2.Literatura populară. În conformitate cu o opinie întemeiată şi adânc înrădăcinată în istoriografia literară română, primul capitol al istoriei literaturii în limba română este reprezentat de aşa-numita „literatură populară". Naşterea interesului culturii italiene pentru literatura română – precedat de o atenţie de tip filologic, orientată spre limbă[11], care datează deja din perioada Umanismului – coincide chiar cu acest prim capitol. La nivel european, primele manifestări ale interesului literar pentru cultura română se situează, de fapt, în făgaşul interesului pentru literatura şi creaţia folclorică (mai ales pentru poezie), în calitatea ei de cea mai autentică oglindă a spiritualităţii popoarelor, care se afirmă de-a lungul secolului al XVIII-lea odată cu paradigma romantică.

În acest model cultural se integrează atât articolele dedicate de G. Vegezzi-Ruscalla *Ballades*-lor lui Vasile Alecsandri (1821-1890)[12], amplul studiu *Della poesia popolare rumena* [Despre poezia populară românească] (1875) dedicat acestui subiect de un alt profesor al universităţii din Torino, Arturo Graf (1848-1913), cât şi poeziile populare prezentate în antologiile începutului de secol şi versiunile «aristocratice» de la

[7] Pentru o viziune critică a acestui canon în cea mai mare măsură „estetic" dintr-un punct de vedere al unui canon care se doreşte mai mult „etic", v. Alexandrescu 1999b şi 1999c.

[8] Concret, s-a adoptat ca „plan" recentul manual şcolar Crăciun 2004, îngrijit de unul dintre cei mai mari exponenţi ai generaţiei critice postmoderne, aceasta din urmă marcând puternic cultura română de după 1989 – revoluţionând-o sub un anumit aspect, şi deschizând-o în mod irevocabil confruntării cu Occidentul. Panorama literaturii române reflectată în acest manual respectă, în mare măsură, canonul literar contemporan unanim acceptat, cel elaborat de către Nicolae Manolescu (n. 1939), unul dintre cei mai importanţi critici literari contemporani, pe baza ierarhiilor critice „estetice" stabilite în mare măsură de către marii critici ai generaţiilor precedente: Titu Maiorescu (1840-1917), Eugen Lovinescu (1881-1943) şi George Călinescu (1899-1965). Canonul literar românesc contemporan este practic reprezentat de o „selecţie" de autori şi opere cunoscută drept „lista lui Manolescu" (v. Manolescu 2001), la care se adaugă elaborarea unei *Istorii critice a literaturii române*, încă în curs (deocamdată au apărut doar Manolescu 1990 şi 1999, plus câteva extrase în revistele de specialitate).

[9] Crăciun 2004, p. 16.

[10] Datorită originii comune (v.n.1) şi datorită faptului că cele două studii s-au dorit reciproc independente, o parte a bibliografiei şi unele consideraţii critice de ordin general sunt prezente atât în studiul precedent cât şi în cel prezent.

[11] V. Guţia 1990, p. 17-18.

[12] V. Guţia 1990, p. 20.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

sfârşitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea ale poemelor «culese» de Elena Văcărescu (1864-1947). În afara acestor din urmă culegeri, primul volum de folclor din secolul al nouăsprezecelea e reprezentat de o mică „mostră de traducere din română", *Ballate popolari romene* [Balade populare româneşti] (1916) – o simplă plachetă, chiar dacă a fost publicată la tipografia prestigioasei Accademia dei Lincei[13] –, în timp ce un prim volum de *Favole e leggende nazionali romene* [Basme şi legende naţionale româneşti] va urma la o distanţă de un deceniu (Tcacenko 1925). Totuşi, aceste volume par a fi doar ultimele tresăriri tardive şi pasagere ale fascinaţiei «romantice» pentru folclor, căci doar spre sfârşitul ultimului război mondial va apărea o nouă antologie de proză populară[14], recent reeditată (Silvestri-Giorgi 1949 [1989]).

Ca o consecinţă a evenimentelor războiului şi a profundelor schimbări care urmează acestora în perioada imediat următoare, interesul pentru folclorul românesc va începe să se reaprindă (excluzând unele prezenţe antologice) doar dela jumătatea anilor '60, când apar două culegeri (Banti 1965 şi Nortines 1965), a doua, totuşi, tradusă dintr-o versiune franceză. O atenţie reală şi o abordare de tip «ştiinţific» a folclorului românesc, provenind aproape exclusiv din mediile a tot mai puternicei românistici italiene, se afirmă exact în această perioadă, în siajul modei structuraliste şi al semiologiei, ale căror influenţe pozitive vor impulsiona traducerile de folclor românesc până la sfârşitul anilor '80[15].

Totuşi, dacă în planul poeziei populare seria destul de bogată de volume, studii şi antologii – semnate de către Rosa Del Conte, Mircea Popescu, Lorenzo Renzi, Marco Cugno şi Marin Mincu (ultimii doi au adus valoroase contribuţii lucrând atât singuri cât şi în colaborare reciprocă sau cu alţi specialişti) – prezintă o panoramă antologică-critică destul de cuprinzătoare[16], în privinţa prozei lucrurile stau cu totul altfel. Interesul ştiinţifico-critic pentru proza populară apare relativ târziu faţă de cel pentru poezie (primul volum este cel al lui Mincu 1978, urmat, chiar dacă nu este dedicat în exclusivitate prozei narative, de Mincu 1986), în timp ce antologiile – lucru lesne de înţeles de altfel – se orientează, ca şi primele două volume citate anterior, spre interesul comercial şi de public pentru basme şi poveşti şi nu se îndreaptă spre un cadru de răspândire de tip «ştiinţific»: un bun compromis între rigoarea filologică şi exigenţele pieţei este reprezentat de culegerea de *Fiabe romene di magia* [Basme româneşti de

[13] Pentru traducerile şi studiile de poezie populară română citate până în acest moment, v. Merlo 2005b, p. 199.

[14] În a doua jumătate a anilor '30, totuşi, apare traducerea unui important studiu al lui Ovid Densuşianu care cercetează prezenţa *Vieţii păstoreşti în poezia noastră populară*, I, 1922 (Densusianu 1936) şi pionierestile cercetări comparate ale lui Ramiro Ortiz dedicate „poeziei populare neolatine şi balcanice" (Ortiz 1938a şi 1938b), toate îndreptate însă exclusiv spre poezie. Acest ultim autor, unul dintre cei mai dinamici catalizatori ai raporturilor culturale italo-române din prima jumătate a secolului al nouăsprezecelea, dedică o oarecare atenţie folclorului şi în ultima versiune a manualului său de literatură română (Ortiz 1941).

[15] Ultimul deceniu şi jumătate a văzut o diminuare considerabilă a interesului pentru folclorul românesc; singurele volume demne de a fi luate în considerare – toate dedicate poeziei populare – sunt Mazzoni 1999, Lőrinczi 2002 (amândouă dedicate unei forme deosebite de literatură populară, epitafurile aşa-zisului «cimitir vesel» din Săpânţa, Maramureş, inscripţii funerare care amintesc în versuri populare însoţite de picturi circumstanţele decesului, o caracteristică specifică a răposatului etc.) şi Renzi, Cepraga & Sperandio 2004 (dedicat cântecelor bătrâneşti şi colindelor).

[16] Pentru acest subiect v. Merlo 2005b, p. 199-200.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

magie] îngrijită de către M. Mincu (Mincu 1989), în timp ce culegerile lui Mutti 1996 şi 1997 (precedate de către Mutti 1978) – chiar dacă suntem nevoiţi să le menţionăm datorită lipsei apariţiilor în acest sector – pe lângă faptul că se conformează unui model încă şi mai popular, ceea ce reprezintă într-un anumit sens o reîntoarcere la trecut, se situează din punctul de vedere al interpretărilor autorului în filonul, destul de discutabil, al «tradiţiei» guenoniene, ilustrată în România mai ales de interpretările «ezoterice» ale folclorului semnate de către Vasile Lovinescu[17].

În acest context, un rol aparte joacă folclorul «de autor» al culegerilor sfârşitului de secol optsprezece, încă destul de îndepărtate – în spiritul caracteristic al epocii – de pretenţiile de exactitate antropologică şi documentară modernă şi mai mult preocupate de a prezenta în scris, cu o oarecare «ajustare» literară, marele patrimoniu narativ şi liric popular român. Dacă pe de-o parte, sursa antologiilor de folclor poetic (atât sub aspect monografic, cât şi în cadrul antologiilor poetice generale) este *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrâneşti)*, I, 1852 şi II, 1853 şi *Poezii populare ale românilor*, 1866 de Vasile Alecsandri (1821-1890), în ceea ce priveşte traducerile de proză sursa cea mai semnificativă rămâne Petre Ispirescu (1830-1887), unanim considerat (în mod analog cu Vasile Alecsandri pentru poezie) cel mai mare culegător de basme al secolului al optsprezecelea.

Corpus-ul fabulistic extins cules de către Ispirescu mai ales în *Legendele sau basmele românilor*, 1882, reprezintă, de fapt, datorită largului său orizont de aşteptare precum şi pentru frumuseţea sa, unul dintre punctele forte ale pieţei italiene de literatură română. Pe lângă faptul că este prezent şi în antologii (precum Mincu 1986 şi 1989, a se vedea mai sus), Ispirescu – în comparaţie cu Alecsandri – a fost tradus în volume de autor, mai ales în ediţii concentrate sau în ediţii de literatură pentru copii: se găsesc disponibile în italiană şi basme prezentate individual, precum *Cei trei fraţi împăraţi* (Ispirescu 1952), *Aleodor împărat* (Ispirescu 1968a), *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte* (Ispirescu 1968b), – una dintre temele mitice cele mai cunoscute ale folclorului românesc, care a dat naştere la numeroase reinterpretări literare culte, de la B.P. Hasdeu şi M. Eminescu până la M. Eliade –, *Cele douăsprezece fete de împărat şi palatul cel fermecat* (Ispirescu 1973a) şi *Greuceanul* (Ispirescu 1973b). S-a mai publicat, de asemenea, şi o culegere de *Fiabe e leggende romene* [Basme şi legende româneşti] (Ispirescu & Mitru 1986), cu toate că este discutabilă alăturarea celor culese de Ispirescu de „legendele" culese, reelaborate, uneori „reconstruite" sau chiar „create" – după cum au admis şi editoarele[18] – de Alexandru Mitru (1914-1989) în volumul *În ţara legendelor*, 1973.

Răspândirea literaturii populare româneşti în Italia este destul de pregnantă din punctul de vedere al cunoaşterii acesteia de către publicul italian, dacă se ia în considerare importanţa enormă pe care folclorul – pe baza deja mai sus menţionatei perseverenţe romanistice – a avut-o în crearea unei limbi şi a unei literaturi naţionale moderne în ţările lipsite de o tradiţie literară comparabilă cu cea «occidentală», precum Serbia, Albania sau România. Motivele unui astfel de recurs la folclor, a cărui istorie nu

[17] În ceea ce priveşte anumite opere ale lui Vasile Lovinescu (1905-1984) Claudio Mutti – controversat, atât pentru abordarea „tradiţională" a diferitelor teme ale românisticii, cât şi pentru simpatiile evidente faţă de extrema dreaptă, Garda de Fier şi figura lui C.Z.Codreanu (căruia i-a dedicat mai multe volume, pe care nu le vom cita aici pentru că nu sunt relevante pentru subiectul tratat în acest articol) – a şi îngrijit ediţia italiană ([Lovinescu] 1984 şi Lovinescu 1995).

[18] Ispirescu & Mitru 1986, p. XXI.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

va fi epuizată nici măcar în secolul al XX-lea, vor fi pe larg expuse, spre mijlocul secolului al XIX-lea, de către unul dintre cei mai iluştri reprezentanţi ai «tradiţionalismului» interbelic, poetul Ion Pillat: „Neavând nici o tradiţie literară cultă care să fi dat poeziei române o Renaştere glorioasă ori vreun secol de aur al clasicismului naţional, cum s-a întâmplat în Occident, era firesc să caut în poezia noastră populară, de o desăvârşire artistică şi de o adâncime lirică neîntrecută, izvorul unei inspiraţii româneşti valabile şi pe plan internaţional”[19].

Cu toate că se referă la poezie şi în ciuda faptului că proza narativă modernă putea să se laude – spre deosebire de poezie – cu modele ilustre autohtone (de la cronicari – mai ales Neculce – şi Cantemir până la Şcoala Ardeleană), exploataţi şi rafinaţi într-un mod adecvat de către primii prozatori români (Asachi, Negruzzi, Kogălniceanu etc.), asemenea consideraţii pot fi aplicate – sub aspect general dacă nu în particular – şi prozei, mai ales după fundamentalul «moment Creangă» (a se vedea în ceea ce urmează).

Unul dintre aspectele cele mai originale şi una dintre contribuţiile cele mai valide ale literaturilor ţărilor Europei sud-orientale – între care şi România – la cultura europeană, este întocmai coloratura inconfundabilă pe care rădăcinile folclorice specifice le conferă spre exemplu, dar nu numai, poeziei şi prozei narative fantastice. Pentru a înţelege din plin valenţele unora dintre rezultatele specifice ale literaturii române este necesar să se facă o referire la lumea miturilor şi a folclorului local, care au fermecat, de exemplu, şi pe Marguerite Yourcenar în unele dintre *Poveştile orientale.* Este de ajuns să ne gândim la *Cine a adus-o pe Doruntina* de Ismail Kadare, sau pentru literatura română, la romanele şi povestirile lui Mircea Eliade (a se vedea în ceea ce urmează) – de la *Domnişoara Christina* 1936 (în care se observă o reelaborare parţială a credinţelor româneşti despre strigoi) şi *La Ţigănci* 1959 (în care Marco Cugno, în Cugno 1995, a identificat o legătură cu anumite ritualuri funerare româneşti, tratate – à propos de satul Clopotiva – şi de către etnologul Ernesto de Martino în De Martino 1958) până la *Noaptea de Sânziene* 1949-1954 (în care sunt folosite drept fundal credinţele populare legate de noaptea de Sânziene) –, la drama *Meşterul Manole* - 1929 a lui Lucian Blaga (Blaga 1974), o revizuire a conflictului interior al personajului omonim al baladei *Mănăstirea Argeşului* sau la *Baltagul* - 1939 de Mihail Sadoveanu (a se vedea în ceea ce urmează) şi la *Nunţile necesare* 1978 (prima ed. franceză) / 1992 (prima ed. română) de Dumitru Ţepeneag (amândouă reelaborări ale unor teme legate de celebra baladă *Mioriţa* sau la alte structuri lirice şi la imaginile specifice ale poeziei tradiţionale prezente în poezia lui M. Eminescu, G. Coşbuc, L. Blaga, T. Arghezi şi I. Barbu sau, între cei mai apropiaţi nouă, în diferitele texte ale poeţilor generaţiei ’60, şi anume N. Stănescu, I. Gheorghe, A. Blandiana etc. Cunoaşterea folclorului românesc, pe lângă caracteristica sa de a fi un fapt de cultură în sine, are o importanţă particulară pentru o receptare totală a unei părţi importante şi, mai ales, profund originală a literaturii române[20].

[19] I. Pillat, *apud* Goci 2001, p. 266.

[20] În domeniul folclorului române este absolut necesar să subliniem în primul rând, din perspectiva fenomenologiei religiilor, studiile lui Mircea Eliade, în particular cele dedicate *Mioriţei* şi *Meşterului Manole* apărute în Eliade 1975 şi cele ale lui Eliade 1990b.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

3. În ceea ce priveşte **cultura şi literatura românească veche,** traducerile se evidenţiază prin absenţa lor aproape totală. Fenomenul este într-o oarecare măsură uşor de înţeles, datorită naturii particulare a producţiei literare româneşti până în secolul al optsprezecelea, care cu greu ar putea să satisfacă gustul unui public în mare parte străin acestui mediu cultural şi istoric. În primul rând – pe baza a ceea ce a fost definit «slavonism cultural» (I. Bărbulescu), fenomen care-şi are originea într-un complex de circumstanţe istorice – până în secolul al şaptesprezecelea cultura română a folosit ca limbă de cultură, în biserică şi pe planul politic al statului, slavona ecleziastică, exprimând şi după răspândirea limbii române în cultură, în liturghie şi în conducerea statului o literatură mai ales religioasă, istoriografică sau didactică. Dacă acest tip de literatură – nu în totalitate lipsită de calităţi literare, scoase în lumină de diferite istorii ale literaturii sau de studii specializate – poate totuşi să fie puţin „apetisantă" pentru o piaţă a cărţii externă, în italiană, literatura română veche e prezentă mai ales la nivelul acelor instrumente academice care, în cazul limbii române, reprezintă singura sursă de acces la sectoarele particulare ale culturii, greu de difuzat într-un alt context[21].

Primele manifestări în proză ale literaturii române în limba română au fost reprezentate de către operele cu caracter istoriografic ale cronicarilor moldoveni (Grigore Ureche, Miron şi Nicolae Costin, Ion Neculce) şi valahi (Constantin Cantacuzino, Radu Greceanu, Radu Popescu şi Anonimul brâncovenesc) şi ale lui Dimitrie Cantemir, autor şi al acelei opere care este considerată „primul roman" al literaturii române, *Istoria hieroglifică*, 1703-1705. Datorită caracterului «literar» *sui generis* al acestor texte şi a subiectului specific – istoria română – care presupune un interes «restrâns» pentru un public străin, a fost şi continuă să fie destul de dificilă prezentarea literaturii române vechi publicului italian, literatură care – pentru a relua o clasificare aplicată de către E. Negrici poeziei medievale în limba română (Negrici 1996) –, în ciuda diversităţii de «vocaţii» a destinatarilor epocii, în ceea ce-l priveşte pe cititorul contemporan, acestuia i-ar satisface doar vocaţia «pentru informaţie» (intensificată de curiozitate) sau aceea «pentru ludic şi divertisment», fie el autentic (pentru proză, mai ales în opera lui Neculce) sau produs în numeroase cazuri de aspectul învechit al textelor[22].

Un alt impediment, elementar, este reprezentat de altfel de faptul că atractivitatea acestor texte este dată de limbajul pe care îl folosesc, de farmecul limbii române vechi pusă faţă în faţă cu primele sale încercări literare, farmec care se pierde aproape în totalitate prin transpunere – chiar dacă într-un registru analog – într-o altă limbă. Un exemplu de cât poate fi de riscant un asemenea pariu este traducerea italiană a unuia dintre puţinele texte româneşti medievale transpuse în aceasta limbă, „una dintre expresiile cele mai tulburătoare ale sufletului românesc frământat de marile probleme ale existenţei în pragul veacului al XVI-lea"[23], *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* (Mitescu 1993), care din nefericire păcătuieşte prin şubrezenia traducerii. Cu un scop total diferit, orientat spre un public mai specializat, se prezintă volumul substanţial dedicat de Angela Tarantino – în acel moment *ricercatrice* (adică lector) de Limbă şi literatură română la Universitatea din Roma «La Sapienza», astăzi

[21] Traduceri sporadice de proză veche sunt prezente în antologii, precum Ruffini 1964 sau Popescu 1970b.
[22] Negrici 1996, p. 12.
[23] Crăciun 2004, p. 72.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

profesoară a acestei discipline la Universitatea din Florența – *Istoriei lui Filerot şi a Anthusei* (Tarantino 1996), ediție care conține un amplu şi pertinent comentariu şi traducerea în italiană a uneia dintre aşa-zisele «cărți populare», unul dintre cele mai interesante aspecte ale culturii româneşti vechi, care a avut importante ecouri în literatura cultă (ajunge să ne gândim la Anton Pann sau M. Sadoveanu)[24].

În ceea ce priveşte epoca, stilul şi orizontul cultural, întotdeauna în cadrul «literaturii medievale» se aliniază şi puținele studii de dimensiuni reduse dedicate de către specialiştii italieni anumitor «apocrife» ale Noului Testament (un aspect specific al literaturii religioase populare române) focalizate pe figura Madonei (Rufini 1954 şi 1965 şi Del Conte 1967).

4. Literatura epocii premoderne, care cuprinde activitatea Şcolii Ardelene şi primele tentative de poezie (poeții familiei Văcărescu), este absentă într-o şi mai mare măsură din panorama traducerilor italiene decât literatura veche. Literatură militantă de tip istoriografic şi / ori pedagogic, în cazul Iluminismului transilvănean sau al lui Dinicu Golescu (1777-1830), sau tentativă ezitantă de a găsi o fizionomie şi o expresie proprie în cazul «dimineții poeților» – aşa cum a definit-o criticul Eugen Simion (Simion 1995) – a lui Costache (Constantin) Conachi (1778-1849) şi a Văcăreştilor, literatura acestei perioade prezintă un interes mai ales documentar şi lingvistic, care cu greu ar putea întâmpina gustul unui public străin de înclinația culturală sau de tradiția pe care aceasta o reprezintă.

Şi pentru reprezentanții acestei perioade informațiile furnizate publicului italian se limitează la puținele articole specializate răspândite în reviste, periodice, culegeri de studii etc. sau în antologii. În afara unor referiri în reviste, bogata activitate de promovare culturală, socială şi politică a românilor din Imperiul Austro-Ungar pusă în practică de către iluminiştii transilvăneni – de Inochentie Micu-Klein (1692-1768) şi de cei trei «corifei» ai Şcolii Ardelene, Samuil Micu (1745-1806), Gheorghe Şincai (1754-1816) şi Petru Maior (1756-1821) – este practic necunoscută chiar şi publicului italian cult. De o soartă mai favorabilă s-a bucurat reprezentantul cel mai «literar» al Şcolii, Ion Budai-Deleanu (1760-1820), a cărui *Țiganiada sau Tabăra țiganilor* a fost tradusă doar în antologii dar asupra căreia există studii italiene de prestigiu[25]. Volumul italian de referință pentru Şcoala Ardeleană rămâne până astăzi Ruffini 1941a, la care se pot alătura, în virtutea proximității tematice, Ruffini 1941b şi 1942 (trad. rom. Ruffini 1993). Studiile acestui autor, continuator pentru mulți ani la Universitatea din Torino al activității desfăşurate de G. Vegezzi-Ruscalla, adunate în Ruffini 1980 se apropie, de asemenea, de perioada menționată.

5. La fel de puțin cunoscută rămâne şi opera fondatorilor, a pionierilor literari – „salahori", după cum spunea Alecu Russo – a scriitorilor paşoptişti şi postpaşoptişti, acea pleiadă de autori care cu activitatea lor de scriitori, editori, traducători etc., au contribuit la «naturalizarea» modelelor occidentale şi au pregătit perioada marilor clasici

[24] Între puținele volume în italiană dedicate culturii româneşti vechi, amintim antologiile de uz universitar ale lui Mititelu 1961, Ruffini 1964 şi Niculescu & Dimitrescu 1970 (având un profil însă mai mult lingvistic decât literar), precum şi volumele de studii ale lui Petru Iroaie, Iroaie 1967a (unicul volum în italiană dedicat umanismului românesc, cu studii despre «umanismul popular», despre conştiința latinității românilor şi despre figurile lui Iancu de Hunedoara şi ale prințului Petru Cercel) şi 1967b (care reia teme ale volumului precedent – cu un itinerar critic în literatura română şi un studiu despre vechea tradiție literară românească – mai multe studii despre Delavrancea şi Arghezi).

[25] v. Merlo 2005b, p. 203.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

din secolul al nouăsprezecelea, atât poeți precum Ion Heliade-Rădulescu (1802-1872), Grigore Alexandrescu (1810-1885), Vasile Cârlova (1809-1831), Andrei Mureşanu (1816-1863), Cezar Bolliac (1813-1881) sau Dimitrie Bolintineanu (1819-1872), cât şi prozatori precum Costache Negruzzi, Nicolae Filimon (1819-1865), Alexandru Obobescu (1834-1895), Alecu Russo (1819-1859) sau Ion Ghica (1816-1897). În ciuda patriotismului adesea naiv şi pătruns de mesianism şi a limbii încă nu pe deplin cizelată în care se exprimau aceşti autori, operele acelor „zile de-aur a scripturelor române" (Eminescu, *Epigonii*, 1870) nu sunt deloc lipsite de interes literar real (precum *Ciocoii vechi şi noi sau Ce naşte din pisică şoarici mănâncă*, 1863/1869[ii] de Nicolae Filimon) şi, nu în ultimul rând, de interes cultural.

Aceasta chiar şi pentru un public occidental: prin zugrăvirea unei lumi care se zbate încă între Orient şi Occident, obiceiurilor şi tradițiilor unei lumi fascinant hibride, care se plasează între moliciunea turco-fanariotă şi dorința de reînnoire a tinerilor intelectuali educați în Franța sau în Germania (unii chiar şi în Italia, plecând de la influențele Şcolii Ardelene), moştenitori ai ideilor boierului Dinicu Golescu care, printre primii, descoperea Occidentul cu câteva decenii înainte, aceşti scriitori trezesc în cititorul de azi – aşa cum spunea Eminescu în poezia citată despre operele lui C. Negruzzi inspirate de cronicile medievale româneşti – „coloarea unor vremi de mult trecute".

Dificultatea de a propune aceşti autori unui public străin e un rezultat mai ales al legăturii indivizibile pe care adesea această literatură o întreține cu o realitate şi o istorie locală – precum «legendele» lui D. Bolintineanu sau nuvelele istorice ale lui Gh. Asachi – în mare măsură ignorate în străinătate. Despre proza acestei perioade, unicul autor care se poate mândri cu un volum tradus este clasicul Costache (Constantin) Negruzzi (1808-1868), cu o antologie de povestiri care include şi ia titlul celei mai cunoscute opere a scriitorului, nuvela dedicată principelui Moldovei *Alexandru Lăpuşneanu*, 1840 (Negruzzi 1931)[26].

6. Odată cu stingerea ecourilor politice şi culturale ale mişcărilor de la 1848 şi cu consolidarea statului politic român, evenimente ce au culminat cu Mica Unire a Principatelor Române din 1859 şi cu proclamarea regatului România în anul 1866, se încheie etapa de pionierat a literaturii române, care trece de la o adolescență neliniştită şi incertă la o maturitate bogată şi viguroasă. Este vorba de **epoca marilor clasici,** în care în jurul grupului *Junimea* – activ încă din 1863 la Iaşi şi apoi din 1876 şi în noua capitală unită, Bucureşti – şi în jurul criticului Titu Maiorescu (1840-1917), veritabil *spiritus rector* al mişcării, se organizează o generație creatoare excepțională, care va da primele «coroane» ale literaturii române moderne: Mihai Eminescu pentru poezie, Ion Creangă şi Ioan Slavici pentru proză şi Ion Luca Caragiale pentru teatru.

Se poate spune că opera literară nu foarte vastă a lui I.L. Caragiale (1852-1912) – patru comedii: *O noapte furtunoasă*, 1879; *Conul Leonida față cu Reacțiunea*, 1880; *O scrisoare pierdută*, 1884 şi *D-ale carnavalului*, 1885; o unică dramă, aparținând ultimei perioade a activității caragialiene: *Năpasta*, 1890; unele nuvele şi scurtele *Momente*, adunate în volum în 1901, precum şi o serie de *Schițe* – este destul de bine tradusă în

[26] Texte şi fragmente ale lui I. Văcărescu, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negruzzi, Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Filimon şi Alexandru Odobescu sunt adunate în Popescu 1970b.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

italiană, chiar dacă cea mai mare parte a acestor traduceri sunt deja destul de vechi şi nu întotdeauna uşor de reperat.

Dintre comedii, model foarte viu de critică şi satiră socială şi politică, nostime satire de moravuri care dezvăluie, într-un limbaj colorat şi inventiv, defectele, ipocriziile şi ridicolul parveniților şi ale micii burghezii ariviste care frecventa saloanele înaltei societăți româneşti de la sfârşitul secolului al nouăsprezecelea şi care, în conştiința românească contemporană, ocupă încă un rol special, au fost traduse doar *O noapte furtunoasă* (într-o antologie de teatru, a se vedea în ceea ce urmează) şi *O scrisoare pierdută* (tradusă şi publicată de mai multe ori, în diferite lucrări; a se vedea în ceea ce urmează).

Dintr-o perspectivă calitativă, din opera scriitorului, care se polarizează între un univers comic (între care se numără comediile şi cea mai mare parte a *Momentelor* şi a *Schițelor*) şi unul tragic (ilustrat de drama *Năpasta* şi de unele nuvele şi schițe), sunt prezente într-o măsură mai mare sau mai mică toate genurile şi temele: dacă prima traducere caragialiană, de proză narativă (Caragiale 1914), prezenta cititorului aspecte din nuvelistica marelui clasic care pe plan cantitativ erau mai puțin relevante, dar care suportă astăzi o profundă reevaluare, precum cel dramatic, de factură realistă şi psihologică (*O făclie de Paşti* şi *Păcat*) şi fantastică (celebra *La Hanul lui Mânjoală*), traducerile succesive, orientându-se spre teatru (*Năpasta:* Caragiale 1928, şi *O scrisoare pierdută*: Caragiale 1929a[27]) şi apoi – lăsând la o parte o nouă traducere *Una lettera smarrita* (Caragiale 1952) – iar apoi din ce în ce mai mult spre proza narativă (Caragiale 1929b, 1945, 1955, 1964 şi 1978), completează cadrul prozei caragialiene cu nuvele, povestiri, momente şi schițe în deja celebra notă ironică-satirică, aceasta constituind aproape o «marcă Caragiale». În ciuda diferitelor traduceri existente şi a importanței autorului pentru istoria literaturii şi a culturii române în general şi în ciuda actualității «modelului» caragialian pentru cultura română contemporană, unica monografie despre Caragiale disponibilă în italiană rămâne Colombo 1934, publicată în ediția românească a Institutului pentru Europa Orientală de la Roma, condusă de către Claudio Isopescu şi fiind, ca şi alte volume de acest gen, la origine o lucrare de diplomă sub supervizarea profesorului român.

În timp ce Caragiale excelează în proza scurtă şi ca foarte bun caracterolog, laurii pentru naratorul în adevăratul sens al cuvântului se acordă *ex aequo* lui Ion Creangă şi mai tânărului Ioan Slavici. În ciuda carierei de scriitor destul de scurtă şi a dimensiunii în linii mari limitate a operei sale literare, care se reduce în fapt la *Amintiri din copilărie*, 1883-1892, şi la *Poveşti*, 1875-1878, Ion Creangă (1837-1889) e considerat un clasic al literaturii române mai ales datorită frumuseții de basm, umorului şi suflului epic cu care, printr-un limbaj spontan, evocativ şi colorat, a ştiut să captureze şi să transpună în ficțiunea *Amintirilor* lumea rurală ai primilor 16 ani ai copilăriei sale la țară, depăşind atât la nivel estetic cât şi la nivelul originalității tentativele memorialisticii perioadei precedente (V. Alecsandri, I. Ghica, A. Russo etc.). Opera lui Creangă, care reprezintă o adevărată provocare pentru traducător din cauza limbii împestrițate cu regionalisme şi arhaisme şi a stilului specific popular care o caracterizează, a fost propusă în italiană în

[27] Autorul de comedii e prezent cu această operă şi în antologiile de *Teatro romeno* ale lui Petronio 1960 (unde li se alătură *Una notte tempestosa*, singura altă comedie a lui Caragiale tradusă în italiană) şi Mititelu 1960, precum şi în alte antologii.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

mai multe rânduri şi aproape integral, în traduceri relativ recente (Creangă 1931, 1955, 1963, 1964, 1968 [1982]), între care rămân inegalabilele traduceri ale lui Anna Colombo (Creangă 1955 şi 1968 [1982])[28].

Ca şi în cazul lui Petre Ispirescu (v. mai sus), singurele povestiri ale lui Creangă au fost publicate în ediţii pentru copii – *Capra cu trei iezi* (Creangă 1973a) şi celebra *Punguţa cu doi bani* (Creangă 1973b şi Creangă 2004)[29] – în timp ce rămân încă inaccesibile cititorului italian două poveşti, inedite şi în prezent, pentru că au fost publicate doar destul de mult timp după aceea, „două bucăţi licenţioase, delicios pornografice”[30]: *Povestea poveştilor* – «vulgar» cunoscută ca şi *Povestea pulei* – şi *Povestea lui Ionică cel prost*, în care autorul dă frâu liber întregului umor moale şi a licenţiozităţii populare dezinhibate şi prieteneşti ce constituia deliciul anumitor apariţii ale sale la adunările *Junimii.* Aceste povestiri, interzise de către regim, circulau totuşi în secret, devenind un adevărat *cult* pentru generaţia postmodernistă, care a dedicat povestirilor licenţioase ale clasicului secolului al nouăsprezecelea ediţii «omagiu», însoţind povestiri libertine «în maniera lui», ca şi volumul bilingv (original român şi traducere franceză) Creangă & Nedelciu 1999.

Scriitor de orizonturi vaste (psihologice, sociologice, filologice) reflectate într-o intensă activitate publicistică, prieten şi colaborator cu Eminescu şi Caragiale, celălalt mare prozator şi memorialist al secolului nouăsprezece românesc, Ioan Slavici (1848-1925), la începuturile carierei sale pare şi el influenţat de proza narativă populară şi de folclorul atât de bine prezentate în *Amintirile* şi în *Poveştile* lui Creangă. Totuşi, Slavici trece repede – atât în ceea ce priveşte romanul cu ambianţă contemporană cât şi cel istoric şi drama istorică – la o modalitate lucid realistă şi psihologică, aflată sub semnul unui tragism care rezultă din inevitabilitatea destinului şi care îl apropie sub anumite aspecte de spiritul tragediei greceşti. Slavici inaugurează cu primele sale proze, inspirate de universul satelor transilvănene, o direcţie fertilă a prozei secolului al XX-lea, dezvoltată apoi, de exemplu, de Liviu Rebreanu în *Ion*, (v. în ceea ce urmează) sau de către Pavel Dan (1907-1937) în povestirile şi nuvelele din *Urcan Bătrânul*, 1938.

Prima traducere în italiană din Slavici (Slavici 1930) reflectă ambele faze ale scriitorului: aceasta conţine de altfel atât o nuvelă cu un accentuat caracter idilic precum *Scormon*, cât şi nuvela care dă titlul volumului (*Moara cu noroc*, 1896) – una dintre capodoperele lui Slavici, tradusă din nou la jumătatea anilor ’60 (Slavici 1965a) – care se încadrează în coordonatele realismului psihologic de tip moralist şi ale clasicismului, întocmai ca şi *Pădureanca*, 1884, o altă nuvelă tradusă în italiană (Slavici 1965b), unită cu cea dintâi nuvelă de referirea comună la drama unei confruntări imposibile între lumea celor bogaţi şi cea a săracilor, amândouă având un final tragic. Aşa cum apare destul de evident, traducerile din Slavici sunt destul de puţine şi doar parţiale, şi resimt

[28] De Anna Colombo (1909-), traducătoare mai ales din Creangă şi Rebreanu, deja amintită pentru monografia caragialiană (Colombo 1934), sunt acum disponibile memoriile (Colombo 2005), interesante nu doar pentru povestirea captivantă a vieţii unei evreice care se descoperă sionistă dar şi pentru secţionarea României datorită etapei dificile între perioada dinaintea celui de-al doilea război mondial şi primul comunism, trăit de altfel de autoare.

[29] Ca şi în cazul lui Caragiale, unica monografie despre Creangă care există în italiană rămâne un volum datat publicat de Institutul pentru Europa Orientală de atunci din Roma (Salvini 1932b).

[30] Crăciun 2004, p. 283.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

din plin lipsa celui mai important roman al scriitorului, *Mara,* 1894, care duce la îndeplinirea epică a sugestiilor din *Moara cu Noroc*.

Totuşi, în acest cadru destul de restrâns, şi-a găsit loc un aspect minor al operei marelui scriitor: exemplu perfect al acelei îmbinări de romantism şi realism care întrupează cel mai bine ceea ce Sorin Alexandrescu a definit drept «paradoxul simultaneităţii»[31] (din acest motiv, succesiunii de curente literare şi de gândire comune ale culturii occidentale, îi corespunde în cea română, din cauza întârzierii istorice cu care a intrat în contact cu aceste curente, o simultaneitate, astfel încât la un anumit scriitor individualizăm tendinţe care pornesc din modele literare şi de gândire diferite). I. Slavici – «coroana» realistă a literaturii române clasice – este astfel pe linia Ispirescu – Creangă în calitate de autor de basme, dintre care a fost tradus în italiană *Doi feţi cu stea în frunte* (Slavici 1968).

Trecem acum la Mihai Eminescu (1850-1889), figura cea mai reprezentativă a secolului al nouăsprezecelea românesc, personalitatea literară românească cea mai bogată în aşteptări, idealuri şi interpretări, cu care se deschide sezonul marii literaturi româneşti moderne, şi – pentru cea mai mare parte a criticii până cu puţin timp în urmă – dominatorul indiscutabil al culturii române a tuturor timpurilor.

Paradigmatic ca poet, dar şi ca prozator, jurnalist, ca om şi autor de teatru, pasionat de filozofie, publicist cu interese foarte variate, artist cu o tinereţe neliniştită şi vagabond, spirit rebel şi chinuit de sfârşitul tragic, figura lui Eminescu, pentru foarte mult timp înconjurat de titulatura seducătoare dar reductivă de «ultimul romantic», a fascinat şi continuă să fascineze critica şi publicul românesc, rămânând însă pentru o mare parte a publicului şi a criticii europene un mare necunoscut, care beneficiază mai mult de epitete hiperbolice cu iz de secol nouăsprezece[32] şi de celebrări[33] decât de o încercare de abordare critică concretă.

Plecând de la premisa că despre traducerile eminesciene în Italia s-ar putea scrie o carte[34], în acest moment ne vom limita să subliniem că practic toate capodoperele recunoscute ale lui Eminescu, în poezie şi în proză, sunt disponibile în cel puţin *o* traducere italiană. Totuşi, dacă traducerile de poezie sunt relativ numeroase (şapte volume publicate în Italia – desigur nu toate de acelaşi nivel – la care se adaugă altele publicate în România)[35], în ceea ce priveşte proza, volumele disponibile nu sunt prea

[31] Alexandrescu 1998b, p. 34-35/Alexandrescu 1999e, p. 20-21.

[32] Mai ales datorită iniţiativelor părţii române, care nu fac altceva decât să perpetueze modele divulgate de trecut care, reluând caracterizări precum «omul universal al culturii române» (N. Iorga), «poetul prin excelenţă» (Macrea 1931), «cel mai mare poet» (Padrini 1939), «miracolul eminescian» (C. Noica), «cel mai mare poet român» (Câmpean 1983), «poetul naţional» (Uscătescu 1989) etc., fără însă a propune în manieră critică cel puţin rezultatele exegezei care se ascund sub aceste definiţii cu valoare de maximă.

[33] În mod involuntar simptomatice pentru cunoaşterea reală a operei eminesciene în Italia, idolatrizată de către români dar aproape ignorată de către mediile culturale italiene, sunt titlurile «celebrative» cum ar fi Anelli 1966, dedicat «mesei rotunde» despre Eminescu care s-a ţinut la Venezia între 28-29 septembrie 1964 (v. *Eminescu* 1967).

[34] Un studiu asupra anumitor traduceri în germană şi în italiană a anumitor creaţii poetice eminesciene este Leca 2002 (pentru italiană: *Melanconie*, *Glossă*, *La steaua*, *Peste vârfuri* – trad. de R. Del Conte şi de G. Vasile, *Luceafărul* – trad. de M. di Michele [*sic*!] & D. Vrânceanu şi de R. Del Conte): o prezentare generală bună, discutabilă însă alegerea traducerilor şi a concluziilor (a se vedea în ceea ce urmează).

[35] Pentru traducerile din poezia lui Eminescu, ne permitem să trimitem la Merlo 2005b (în part. p. 205-206 şi 226-227) şi la bibliografia indicată acolo.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

multe: chiar dacă Eminescu a fost prezent deja la începutul secolului al XX-lea – cu *Cezara*, 1876 şi *Făt-Frumos din lacrimă*, 1870 – în prima antologie italiană de nuvele româneşti (D'Ergiu Caterinici 1925). Primul volum de *Novelle e racconti* [Nuvele şi povestiri] eminesciene (Eminescu 1974) va vedea lumina doar la ceva mai mult de un secol de la prima publicare a unei proze eminesciene (deja citatul *Făt-Frumos din lacrimă*, publicat în 15 noiembrie 1870 în „Convorbiri literare"), urmat la o distanţă cadenţată de către traducerea unor texte individuale – o nouă versiune a aceluiaşi *Făt-Frumos din lacrimă* (Eminescu 1981) şi, concomitent cu centenarul morţii, *Geniu pustiu*, 1868 (Eminescu 1989) – în fine, doar la începutul mileniului, de o antologie exhaustivă de proză literară eminesciană (Eminescu 2000).

Atenţia criticii – şi a propagandei culturale române – pare să se fi orientat în mod particular spre poet, lăsând în umbră prozatorul; în ciuda importanţei recunoscute a autorului şi a numărului relativ mare de traduceri, care pun la dispoziţia cititorului italian un *corpus* consistent şi variat de literatură eminesciană (chiar dacă lipseşte teatrul, care pune numeroase probleme filologice, şi publicistica), panorama critică în faţa căreia se găseşte acest (din ce în ce mai ipotetic) cititor este destul de neînsemnată şi concentrată mai ales pe opera poetică[36]. Pe lângă diferitele articole despre aspectele variate ale figurii şi ale operei lui Eminescu, care pleacă de la prezentarea completă a omului şi a operei (între care reamintim în particular deja cunoscutele Tagliavini 1923 şi 1925 şi Lupi 1943 şi cel mai recent Valmarin 1983) la specializarea strictă, între volume – primul dintre acestea fiind o colecţie de studii eminesciene de Petre Ciureanu (Ciureanu 1946), lector la Universitatea din Genova în perioada interbelică – se evidenţiază în primul rând deja clasica monografie dedicată lui Eminescu de către «decana» românisticii italiene, Rosa Del Conte (Del Conte 1962), volum de nivel înalt, elogiat de Mircea Eliade şi tradus şi în română (Del Conte 1990). Între studiile care dedică o particulară atenţie prozei eminesciene, îl reamintim mai ales pe cel al lui Mircea Eliade, *Cezari*, care dă titlul unei colecţii de *Saggi letterari* [Eseuri literare] ale autorului, *Insula lui Euthanasius*, 1943 (Eliade 2000). De importanţă mai redusă dar concentrată mai ales asupra prozei (a cărei traducătoare este autoarea însăşi, v. Eminescu 1989 e 2000) este Mattesini 1991, monografie dedicată aspectului filozofic al operei eminesciene şi «afinităţilor elective» care îl leagă pe Eminescu de Schopenhauer şi Leopardi.

În ceea ce priveşte receptarea lui Eminescu în Italia[37], în general este important să se observe că o dată cu opera eminesciană s-au afirmat unele dintre cele mai importante nume ale românisticii italiene, cunoscute şi apreciate şi în România, de la Ramiro Ortiz şi Mario Ruffini, trecând pe la Rosa Del Conte, şi până la Marco Cugno şi Luisa Valmarin. «Lipsa succesului» lui Eminescu în Italia, idee deplânsă de mai multe ori, trebuie atribuită mai mult decât – aşa cum susţin anumite persoane în România – „slabei

[36] O antologie critică în italiană este Condrea Derer 1993, în timp ce o antologie română a criticii italiene este Boureanu & Pârvulescu 1977; Mincu & Albisani 1990, dedicat raportului lui Eminescu cu romantismul european, conţine însă omagii, mărturii, articole, studii şi traduceri.

[37] Despre receptarea lui Eminescu în Italia, pe lângă antologiile critice amintite în nota precedentă, v. Firan 1987, Seminario 1987 şi mai ales, Del Fabbro 1990 - un studiu detaliat asupra receptării critice a operei lui Eminescu în Italia până la 1990. Asupra contribuţiei italiene la exegeza eminesciană (concentrată mai ales asupra poeziei) v. Condrea Derer 1989.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

performanţe a traducerilor”[38] sau pretinsei intraductibilităţi (care nu este mai mare decât la orice alt scriitor important) sau neînţelegerii valorii reale a lui Eminescu (considerat intrinsec şi indisolubil legat de simţământul românesc) de către străini, mai degrabă logicii care guvernează piaţa editorială şi cea a culturii, în primul rând unui anumit tip de snobism provincial al publicului italian mediu – motiv pentru care la noi interesul literar se îndreaptă mai ales spre un Occident considerat ca unică sursă de noutate sau spre un Orient îndepărtat şi cel mai adesea rău interpretat, ridicând la acelaşi nivel viitorul «Orient european» – conjugat cu o politică culturală practic inexistentă din partea României, absolut ineficientă în faţa «asaltului» altor literaturi şi a mediatizării părţii celei mai negative a realităţii române. Acestea sunt motive mai mult decât suficiente pentru a evidenţia interesul slab al culturii italiene faţă de Eminescu dar şi faţă de cultura română în ansamblul său.

La finalul acestei părţi, dat fiind faptul că un discurs articulat în mai mare măsură pe traduceri şi pe receptarea critică a operei lui Eminescu ar necesita mult mai mult spaţiu decât cel pe care ni-l permitem, ne limităm să observăm că *desideratum*-ul unei desfăşurări de investigaţii care să integreze complexa operă eminesciană în cultura italiană contemporană, exprimată acum cincisprezece ani de Del Fabbro 1990, este încă departe de a găsi o realizare adecvată.

7. Dacă marii clasici (cu observaţiile care s-au făcut) sunt, în general, destul de bine reprezentaţi în traducerile italiene, întreaga serie de alţi scriitori importanţi care acţionează pe scena literară între **sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX,** şi anume poeţii Alexandru Macedonski, George Coşbuc şi Octavian Goga, prozatorul şi dramaturgul Barbu Ştefănescu Delavrancea, regizorul şi dramaturgul Alexandru Davila, precum şi numele importante ale prozei româneşti afirmate înainte de primul război mondial, de exemplu Duiliu Zamfirescu, Calistrat Hogaş, Gala Galaction, Ioan Al. Brătescu-Voineşti şi Ion Agârbiceanu, nu s-au bucurat de aceeaşi atenţie.

Totuşi, faţă de poezia acestei perioade – care este practic necunoscută în Italia[39] – proza românească de la sfârşitul secolului al XIX-lea – prima parte a secolului al XX-lea a avut parte de un destin mai bun. Proza narativă a acestei epoci de tranziţie trăieşte în general (bazându-se pe deja citatul «paradox al simultaneităţii») din îmbinarea clasicismului, a realismului şi a romantismului pe un fundal de lirism; marii autori ai perioadei, totuşi, se distanţează progresiv de romantismul şi clasicismul secolului nouăsprezece pentru a ajunge la un realism care îşi găseşte centrul de greutate mi ales în universul de valori specifice lumii ţărăneşti, a cărei confruntare cu modernitatea reprezintă unul dintre punctele cele mai dureroase ale procesului de modernizare a României până la sfârşitul celui de-al doilea război mondial (şi chiar – deşi într-o manieră diferită – până astăzi) precum şi una dintre cele mai fecunde teme ale literaturii române contemporane.

Sunt traduşi scriitorii principali[40], de la B. Şt. Delavrancea la I. Al. Brătescu-Voineşti, de la I. Agârbiceanu la D. Zamfirescu şi Gala Galaction[41]. Mai mult,

[38] Leca 2002, p. 263 (autoarea se referă la traducerea de poezie).

[39] Macedonski şi pleiada simbolistă, întocmai ca şi Coşbuc, sunt traduşi doar în manieră antologică, în timp ce în ceea ce-l priveşte pe Goga există un unic volum de traduceri, publicat totuşi în România (v. Merlo 2005b, p. 207).

[40] Excepţia este Calistrat Hogaş (1848-1917), ale cărui extraordinare memorii de călătorie prezentau o realitate poate prea locală pentru a putea fi propuse sub forma traducerii publicului italian, mult mai interesat de «verismul» lui Galaction sau al lui Brătescu-Voineşti.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Barbu Ştefănescu Delavrancea (1858-1918**)**, a fost unul dintre primii autori români propuşi publicului italian – pe urmele verismului, cum a observat I. Guția[42] – cu o serie de nuvele alese din *Hagi Tudose. Tipuri şi moravuri*, 1903 (Delavrancea 1909), între care şi cea care dă numele volumului original (una dintre cele mai reuşite ale autorului care are în centru figura clasică a unui avar, comparabil cu Harpagon al lui Molière, cu Shylock al lui Shakespeare sau cu Gobseck al lui Balzac); după această «premieră», Delavrancea se va întoarce pe scena traducerilor italiene de literatură română doar după aproape jumătate de secol, cu *Paraziții*, 1892 (Delavrancea 1944), lungă nuvelă cu accente naturaliste.

Total ignorat este însă dramaturgul piesei *Apus de soare*, 1909, poate datorită dificultății – şi mai apoi, al anacronismului – de a propune unui public italian contemporan drame istorice[43], care pe de altă parte sunt plasate în unele locuri şi dedicate unor personaje străine culturii şi simțirii italiene. Aceloraşi cauze li se datorează absența din panorama traducerilor a altor «clasici» de acest fel, receptați de către canonul actual, precum *Răzvan şi Vidra*, 1867 de B.P. Hasdeu (1836-1907), *Despot Vodă*, 1879 de V. Alecsandri sau drama istorică în versuri *Vlaicu Vodă*, 1902 a lui Alexandru Davila (1862-1929), contemporan cu Delavrancea.

Unul dintre prozatorii cei mai în vogă ai epocii, aproape un idol, Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti (1868-1946) e recunoscut ca un clasic al nuvelisticii româneşti a secolului al XX-lea, atât în ceea ce priveşte structura şi finețea analizei psihologice a personajelor cât şi pentru stilul exemplar, simplu şi erudit, în România. În ceea ce-l priveşte, asupra acestui autor va cădea tăcerea până în 1957, din cauza veto-ului dat de primul regim român postbelic datorită colaborării scriitorului cu presa de extremă dreapta a perioadei interbelice şi datorită ideilor sale politice reacționare, decurgând – ca şi în cazul unor alți intelectuali ai timpului, tineri sau mai puțin tineri – din miopia politică ce are convingeri extremiste. În italiană este tradus doar un volum, la sfârşitul anilor ’20, care îşi ia titlul de la un clasic al literaturii pentru copii din epoca respectivă, nuvela *Niculăiță Minciună* (Brătescu-Voineşti 1928).

Traducerile din Ion Agârbiceanu (1882-1963**)**, chiar dacă se situează sub aspect cronologic la extremele lungii cariere de scriitor a preotului greco-catolic (care va înregistra o perioadă de eclipsă datorită cenzurii celui de-al doilea război mondial şi a primei perioade a regimului comunist până în 1954), nu fac dreptate decât unei părți minore a primei perioade a autorului, şi anume celei de până la sfârşitul anilor ’20. Primelor două traduceri, respectiv *Două iubiri*, 1910 (Agârbiceanu 1929) şi *Stana*, 1929 (Agârbiceanu 1933), le va urma la jumătatea anilor ’60 o nouă traducere – restrânsă – a aceleiaşi *Două iubiri* (Agârbiceanu 1966). Rezultatul este că din opera lui Agârbiceanu – nuvelist şi romancier comparat cu Flaubert şi Dostoievski datorită puterii de analiză a scrierii sale şi a acuității observației realiste, diferit de Slavici printr-un accent personal şi prin interesul pentru lumea micilor intelectuali transilvăneni (doctori, preoți, notari), anticipator al lui Rebreanu – sunt disponibile de fapt doar nuvelistica de la începuturi

[41] Toți sau anumiți autori amintiți aici sunt prezenți şi în antologiile de epocă (D’Ergiu Caterinici 1925, *Due lire* 1929, *Termini* 1940) sau moderne (Popescu 1969a).

[42] Guția 1990, p. 27.

[43] Excepție face, datorită complexității nivelurilor interpretative (filozofico-existențiale, politico-sociale, etc.) şi datorită modernității limbajului nu numai scenic, teatrul «istoric» al lui Marin Preda din care s-a tradus *A treia țeapă*, 1971-1978 (Sorescu 1992).

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

(între care totuşi o scriere clasică precum *Fefeleaga*), dar lipsesc bogata nuvelistică ce a urmat şi mai ales marile romane care l-au făcut celebru, de la *Arhanghelii*, 1914, care surprinde viaţa unui întreg sat adunat în jurul unei mine purtând acest nume, la romanul *Strigoiul*, parabolă a puterii coercitive a unei «societăţi închise», – gata pentru tipar în 1944 dar a cărui publicare fusese blocată de cenzura războiului şi care va vedea lumina tiparului doar în 1969.

Un destin într-o anumită măsură asemănător cu cel al lui Agârbiceanu a avut şi Duiliu Zamfirescu (1858-1922), «clasic» influenţat de realismul lui Zola sau Balzac. Din acest autor s-a tradus de fapt doar opera cea mai importantă, primul volum din cele cinci dedicate «cronicii de familie» a Comăneştenilor, *Viaţa la ţară*, 1898 (Zamfirescu 1932), retipărită de mai multe ori (1946 şi 1956) şi chiar editată într-o nouă traducere (Zamfirescu 1966)[44]. Sâmburele narativ al acestui ciclu se constituie în jurul povestirii evenimentelor din viaţa unor familii ale micii nobilimi româneşti, idealizate într-o manieră romantică în contrast cu parveniţii agresivi şi arivişti ai noii burghezii (pentru care caracterul zamfirescian al lui Tănase Scatiu, figură care va reveni în acest secol, în memorabilul roman al ciclului, *Tănase Scatiu*, 1907, din păcate netradus în italiană, a devenit aproape proverbială) şi în a cărei continuitate şi integritate este văzută o speranţă pentru viitorul poporului român.

Dacă aceşti autori care au marcat scena literară a primei jumătăţi a secolului au fost traduşi deja în epocă, cu o distanţă de timp «fiziologică» faţă de apariţiile în limba română, un alt important reprezentant al perioadei va fi propus pentru prima dată publicului italian doar la jumătatea anilor ’60. Din Gala Galaction (1879-1961), investigator al psihologiei personajelor zguduite de adânci crize morale, spirit profund uman (care a devenit preot în 1922) şi autor, în colaborare cu Vasile Radu, al unei traduceri integrale a *Bibliei* (1938) şi a numeroase povestiri de inspiraţie religioasă, pentru care literatura trebuia să aibă în primul rând o funcţie educativă, este disponibilă în italiană doar o selecţie de povestiri de inspiraţie profană (Galaction 1966). În proza lui G. Galaction întâlnim atât suflul epic al viziunii realiste cât şi fantasticul de natură folclorică şi creştină: povestirea care dă titlul volumului tradus în italiană (*Moara lui Călifar*), de exemplu, dezbate o temă clasică a fantasticului romantic precum pactul cu diavolul, putând fi totuşi apropiată ca tematică ultimă (îmbogăţirea) de *Mara* lui I. Slavici, în timp ce alte povestiri analizează o poveste de iubire blestemată (*Copca rădvanului*) sau un conflict social îngrozitor (*Lângă apa Vodislavei*).

8. După epoca marilor clasici, perioada unanim recunoscută ca «vârsta de aur» a literaturii române este fără îndoială cea a **literaturii perioadei interbelice**, adică a celor treizeci de ani cuprinşi între cele două războaie mondiale (1915-1918, 1939-1945) şi care poate fi prelungită sub aspect literar până la instaurarea regimului popular (1948) şi la impunerea realismului socialist ca model literar unic, cu care se va crea o fractură în dezvoltarea istorică a literaturii române, o întrerupere sau o deviere forţată a energiilor literare sau a instanţelor până în acel moment constituite sau pe cale să se constituie,

[44] D. Zamfirescu este amintit şi ca poet, apărând în diferite antologii (De Micheli & Vrânceanu 1961, Mariano 1961, De Micheli 1967 şi Mitescu 1984) şi de asemenea este disponibilă şi o monografie (Cardinali 1947).

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

deviere care va fi corectată o dată cu recuperarea tradiției sau a autorilor interbelici mai ales plecând de la «mica liberalizare» de la mijlocul anilor '60[45].

În anii aparținând perioadei dintre cele două războaie mondiale se împletesc în literatura (şi chiar în viața socială) românească argumente diferite şi adesea aflate în contrast, care se deschid în diverse curente provenite din străinătate şi modele autohtone, în timp ce pulsațiile inovatoare cele mai dinamice şi anarhice conviețuiesc cu cea mai obtuză şi anacronică rezistență conservatoare, într-o gamă şi o varietate de poziții caleidoscopice şi fascinante. Laconicele etichete ale curentelor istoriei literare ascund în realitate fenomene complexe, greu de redus la o formulă esențială sau la un model constituit: dacă în poezie asistăm la o confruntare între «tradiționalism», «modernism» şi «avangardă», în care la nivelul mijloacelor de expresie primul se confundă adesea cu cel de-al doilea iar ultima se dizolvă fără probleme – dincolo de declarațiile teoretice – în cel precedent, pe planul prozei confruntarea vede ca «opozanți» şi adesea «conviețuitori» romanul «tradițional» şi cel «modern», adesea caracterizate drept – «epic» sau «psihologic», «de creație» sau «de analiză» (G. Ibrăileanu), «ionic» sau «doric» şi «corintic» (N. Manolescu) etc. – dar în care regăsim comparate, în dialog sau în conflict, aceleaşi aprinse argumente estetico-sociale care mențin în fierbere scena poetică.

Față de evidenta diferență cronologică şi de marginea geografică şi valorică a romantismului sau a simbolismului românesc, avangarda interbelică a reprezentat, datorită legăturilor pe care le-a întreținut cu mişcările analoge din Europa acelei perioade, primul curent literar românesc într-o sincronie reală cu cultura europeană. Mişcare de idei nu doar literare, sub «umbrela» avangardistă se întâlneau – fiind influențate într-o manieră mai mult sau mai puțin profundă de dadaism, futurism şi de curentele europene similare – curente diferite şi disparate (promovate de reviste cu o viață cel mai adesea efemeră, în jurul cărora se grupau autori precum I. Vinea, M. Iancu, B. Fundoianu, I. Voronca, G. Bogza, S. Pană, G. Luca etc.) dar care erau unite totuşi de spiritul rebel şi de atitudinea *integralistă* față de *formele particulare* ale aproape întregii literaturi şi a artei precedente („Jos Arta / căci s-a prostituat!", afirma cu vehemență Ion Vinea în *Manifestul activist către tinerime* publicat în 1924 în revista „Contimporanul") precum şi de o vocație *constructivistă* față de sinteză, de instituirea de noi posibilități de exprimare care, fără însă a pune în mod formal în dubiu crezul avangardist, vor termina în final – aşa cum s-a spus – să urmeze un drum apropiat de cel parcurs de modernismul contemporan «moderat».

Cel mai bun instrument disponibil în italiană pentru cunoaşterea avangardei româneşti este de departe excepționalul volum al lui Cugno & Mincu 1980, unic în felul său şi care completează latura «practică» a testelor poetice propriu-zise cu cea «teorică», adică o amplă şi precaută alegere a manifestelor, care – chiar dacă titlul îl prezintă «reductiv» ca o antologie numai de poezie, conține şi fragmente de *proză* (spre exemplu, pe lângă diferitele manifeste, primele traduceri italiene în volum de Urmuz şi unicele traduceri italiene din volumul *Nu*, 1934 al tânărului Eugen Ionescu). Chiar dacă din punct de vedere teoretic şi conform cu propriile «anticanoane» avangarda se dorea străină de «tradiționalele» distincții de gen, de fapt unica traducere monografică a

[45] Pentru o periodizare a epocii şi pentru considerații interesante asupra raportului între literatură şi putere vezi Gabanyi 2001 [1975].

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

avangardei româneşti este o traducere de proză (Urmuz 1999), care reuneşte – cu adăugiri care pot fi în întregime neglijate – puținele texte rămase ale celui care este considerat precursorul dadaismului şi al suprarealismului (datate 1908-1909 dar publicate în mare măsură postume), prozatorul Urmuz (1883-1923**)**, deja foarte bine traduse cu mai mult de douăzeci de ani în urmă de către Marco Cugno, la început într-o prestigioasă revistă (Cugno 1975) şi apoi ca parte componentă a susmenționatei antologii.

Pagini de proză – «poeme în proză» şi scrisori – găsim şi în unica dar semnificativa mărturie disponibilă în limba italiană a climatului cultural şi literar al puținilor dar febrililor ani cuprinşi între sfârşitul celui de-al doilea război mondial şi proclamarea Republicii Populare Române în 1948, şi anume scrierile în limba română a perioadei bucureştene (1945-1947) ale viitorului mare scriitor de limbă germană, evreu din Bucovina, Paul Celan (1920-1970) (Celan 1994)[46].

Din punct de vedere al formei, dincolo de singurele evenimente şi cuceriri de genuri alternative, perioada dintre cele două războaie reprezintă în final triumful romanului, la reuşitele căruia par să se subordoneze toate succesele celorlalte genuri (nuvela, povestirea, schița etc.), în cazul în care au fost exersate de către cei mai mari romancieri ai epocii. Pentru unii dintre aceştia (M. Sadoveanu, L. Rebreanu), proza scurtă reprezintă mai ales un «antrenament» pentru marea frescă a romanului, în timp ce alții (Hortensia Papadat-Bengescu, Gib I. Mihăescu, Anton Holban) inovează temele şi structurile specifice, dezvoltă linia psihologică şi realistă anticipată şi inițiată de I.L. Caragiale şi I. Slavici. Romanul, în ceea ce-l priveşte, duce la bun sfârşit procesul de sincronizare cu literatura europeană, atenuând diferența moştenită de la secolul precedent: M. Sadoveanu duce la perfecțiune modernă «romanul istoric», în timp ce *Ion*, 1920 şi *Răscoală*, 1932 de L. Rebreanu sau *Enigma Otiliei*, 1938 de G. Călinescu reprezintă plenitudinea romanului realist, acolo unde proustianismul promovat programatic de către Camil Petrescu (deşi cu întârziere față de Occident şi, mai ales la acest autor, mai mult la nivel formal decât al esenței) integrează din plin în literatura română un fenomen până în acel moment receptat ca fiind imperfect.

Această rapidă, completă şi tardivă înflorire a genului romanului, legată mai ales de motive de natură istorico-socială (absența până în acel moment a unei categorii medii urbane şi a unei burghezii orăşeneşti, persistența unei mentalități în cea mai mare măsură rurală, arhaică şi religioasă etc.) îşi găseşte sursa de existență mai ales într-o dialectică între lumea tradițională a satului românesc şi «lumea nouă» a oraşelor, a industriei, a modernizării, iar această diferență, surprinsă deja de către (în final puținele) romane ale secolului al XIX-lea – începând cu Nicolae Filimon şi mergând până la deja amintiții Ion Slavici, Duiliu Zamfirescu etc. –, pare să se consume irevocabil în poetica romanului interbelic.

Rezultatul şi expresia conflictului – destul de operative în cazul poeziei – între «tradiționalism» şi «modernism», din punct de vedere al tematicii lumii țărăneşti, romanul acestei perioade a secolului al XX-lea reprezintă o lovitură serioasă adusă stilului elegiac şi tendințelor moralizatoare ale prozei precedente precum şi

[46] Referitor la textele poetice adunate în această ediție, menționăm totuşi că este vorba de aceleaşi texte (cu câteva adăugări minime) deja prezentate şi traduse pentru prima dată de Gisčle Vanhese, în Vanhese 1988.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

romantismului idilic şi centrat pe trecut promovat de revista „Sămănătorul", atât datorită – de exemplu – realismului lui L. Rebreanu cât şi datorită soluţiilor mitice, arhaice şi arhetipale ale lui M. Eminescu. Din punct de vedere al personajelor, romanul interbelic conferă noi dezvoltări şi noi profunzimi psihologice şi sociale, pe de o parte figurii parvenitului agresiv şi ambiţios, înrudit atât cu personajele caragialiene cât şi cu Tănase Scatiu al lui Zamfirescu sau cu Dinu Păturică din *Ciocoii* lui Filimon, iar pe de altă parte, învinsului, neadaptatului, omului problematic, «geniului» descendent al lui Toma Nour şi Dionis din prozele eminesciene.

În ceea ce priveşte tipologia, o distincţie aproximativă şi desigur incompletă poate fi făcută – potrivit caracterizării criticului G. Ibrăileanu (1871-1936) (Ibrăileanu 2000 [1930])[47] – între romanul de tip tradiţional «de creaţie» (adică epic, bazat în cele din urmă pe naraţiunea mai mult sau mai puţin cursivă şi pe reprezentarea realităţii «obiective») şi romanul psihologic «de analiză», care se afirmă mai mult în România după 1920, o dată cu generaţia *trăiristă*, obsedată de autenticitatea experienţei, de luciditatea şi de subiectivitatea protagonistului (de obicei aparţinând categoriei intelectualilor) şi care apare caracterizat la nivel formal de recursul la o naraţiune fragmentară, sub formă de jurnal, de «studiu de caz» psihologic / social etc.

Primei modalităţi narative se circumscriu, spre exemplu, romanele «sociale» ale lui Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, G. Călinescu, cele «istorice» sau «mitice» ale lui M. Sadoveanu, de la *Zodia Cancerului*, 1929 şi *Fraţii Jderi*, 3 vol., 1935-1942 până la *Nicoară Potcoavă*, 1952, incluzând şi capodopera *Baltagul*, 1939, precum şi *Rusoaica* de Gib Mihăescu ş.a. Celei de-a doua modalităţi narative îi aparţine ciclul familiei Hallipa al Hortensiei Papadat-Bengescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, 1930 de Camil Petrescu, *Maitreyi*, 1933 de M. Eliade, romanele lui Anton Holban etc. Din genul romanului «liric», descriptiv, rafinat din punct de vedere stilistic dar mai puţin substanţial sub aspectul conţinutului şi al analizei personajelor, nu rămân decât cele 3 volume *La Medeleni*, 1925-1927 de Ionel Teodoreanu.

Capodoperele romanului «simbolic», care atrag şi azi atenţia şi interesul publicului şi al criticii, sunt, fără doar şi poate, *Craii de Curtea-Veche*, 1929 de Mateiu I. Caragiale – fiul marelui comediograf – şi *Creanga de aur*, 1933 de M. Sadoveanu. În categoria «antiromanului» avangardist, care distruge şi tulbură structurile prozei tradiţionale precum şi a celei psihologice, ar putea fi integrată proza lui Urmuz (v. mai sus), în timp ce în categoria «metaromanului» ar intra, de exemplu, prozele acelui „Kafka român" (cum l-a definit Eugen Ionescu) Max Blecher (1909-1938), cu *Întâmplari din irealitatea imediată*, 1936, recent descoperit de către critică.

Dar dintr-o asemenea complexitate şi bogăţie[48], cât este accesibil cititorului italian? Mihail Sadoveanu (1880-1961) este probabil prozatorul român cel mai editat în italiană, chiar dacă adesea cu aceleaşi opere şi nu întotdeauna cu ceea ce ar avea mai reprezentativ. Traducerilor anilor '20-'40, care, pornind de la prima culegere de *Novelle romene* [Nuvele româneşti] (Sadoveanu 1922), prezintă mai ales un Sadoveanu tradiţional, nuvelist şi prozator istoric, le urmează (deja în perioada postbelică, când

[47] Mărturie a impactului asupra criticii literare a epocii, din acest studiu există şi o veche traducere italiană (Ibrăileanu 1947).

[48] Pentru o privire de ansamblu «statistică» aproximativă asupra incredibilei explozii calitative şi cantitative a romanului românesc în perioada interbelică, v. Lefter 2001.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

marele scriitor face un compromis cu ideologia noului regim) traducerea lui *Mitrea Cocor*, 1949 (Sadoveanu 1952), unul dintre punctele de reper ale romanului realismului socialist românesc, concesie pe care autorul o face noului regim. Succesiv, la jumătatea anilor ’60, se reiau de mai multe ori operele «clasice» deja traduse, cu anumite adăugiri care nu modifică substanţial profilul sadovenian ce poate fi extras din traducerile italiene, care se limitează practic la Sadoveanu primelor două decenii ale secolului al XX-lea.

De fapt, în ansamblul ei, piaţa italiană a propus, prin traducerile din opera marelui romancier, aproape doar proză de dimensiuni reduse, şi anume povestiri şi nuvele scurte, mai ales în varianta prozelor istorico-sociale *Venea o moară pe Siret*, 1925 (Sadoveanu 1932 şi 1964), *Neamul Şoimăreştilor*, 1915 (Sadoveanu 1933 şi 1965), *Bordeenii*, 1912 (Sadoveanu 1965b), *Povestiri din război*, 1905 (Sadoveanu 1963b), *Amintirile căprarului Gheorghiţă*, 1905 (Sadoveanu 1966a), *Bulboana lui Valinaş* (Sadoveanu 1966e), sau povestirile mai «uşoare», ca acel mic şi calvinian «han al destinelor împletite» care este *Hanul Ancuţei*, 1928 (Sadoveanu 1965a) ori acele povestiri în ediţii scurte pentru copii ca *24 iunie* (Sadoveanu 1966b), *Dumbrava minunată* şi *Cozma Răcoare* (Sadoveanu 1966c), *Fântâna tinereţii*, *Faceri de bine* şi *Orbul* (Sadoveanu 1966d). Nu lipseşte, totuşi, un exemplu al romanului «simbolic», precum capodopera *Baltagul*, 1930 (singur în Sadoveanu 1965c, dar care apăruse deja împreună cu *Hanul Ancuţei* în Sadoveanu 1944 [1945] şi apoi reluat împreună cu acesta la care s-a adăugat *Bordeenii* în Sadoveanu 1963a), care se structurează pe baza universului de valori exprimat de cel mai faimos «mit» cultural şi literar român, acela al baladei *Mioriţa*, pe care l-am putea defini «etic» în timp ce *Meşterul Manole* (v. mai sus) reprezintă mitul «estetic».

Totuşi, ansamblul traducerilor italiene ale lui Sadoveanu nedreptăţeşte vasta şi profunda operă a scriitorului[49], neglijând mai ales amplele fresce istorice ale maturităţii, precum deja citata *Zodia Cancerului*, 1929 şi *Fraţii Jderi*, 1935-1942, precum şi romanul iniţiatic, ezoteric, simbolic etc. *Creanga de aur*, 1933 – una dintre capodoperele scriitorului, care atât de mult a fascinat critica română – sau romanul «fantastic» *Noaptea de Sânziene*, 1934, centrată pe miturile folclorului românesc legate de solstiţiul de vară şi de Noaptea de Sânziene (reluate *more proprio* şi de Mircea Eliade, v. în ceea ce urmează).

Încă o dată, poate, aceste absenţe trebuie atribuite dincolo de dinamicile interne ale pieţei, refractară la noutate – dificultăţii cu care s-ar confrunta un cititor în general străin de istoria românească în ceea ce priveşte receptarea unor astfel de naraţiuni de dimensiuni mai mari; rămâne un lucru cunoscut faptul că, totuşi, chiar astfel de fresce *narative* (desigur, pregătite de indispensabile introduceri semnate de specialişti) ar putea reprezenta, încă mai mult decât un manual de istorie sau de literatură, unul dintre canalele privilegiate pentru a înlătura ignoranţa şi / sau prejudecăţile care înconjoară literatura română, cel puţin la nivel public.

Romanele şi nuvelele lui Liviu Rebreanu (1885-1944**)** reflectă preocupări artistice şi tematice extrem de variate: originar din Transilvania, născut într-o familie de ţărani, Rebreanu este – în linii mari – mai ales un analist al lumii rurale, „a cărei mentalitate o

[49] Sadoveanu care apare şi în D’Ergiu Caterinici 1925, *Due lire* 1929, *Termini* 1940, Petronio 1956, Popescu 1970b şi în recentul Fanella 2005.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

cunoaşte şi o exprimă cu precizie, demontându-i mecanismul intim"[50], lipsit de dimensiunea etnografică şi pitorească a lui Slavici sau de dulcegăriile şi de compasiunea celui mai utopic «tradiţionalism». Alte subiecte fertile rebreniene sunt reprezentate de război şi de lumea ţărănească –, în ilustrarea căreia, totuşi, Rebreanu s-a dovedit mai puţin abil şi original.

Aspectul prozei rebreniene de care se poate cel mai bine apropia cititorul italian este acela al realistului şi lucidului observator al realităţii rurale, fascinat în acelaşi timp de marile mişcări ale maselor anonime dar şi de modelele şi de constrângerile pe care acestea le impun existenţei individuale, tradus în Italia cu o oarecare promptitudine: un an după prozele scurte din *Servilia* (Rebreanu 1929)[51], apare impunătorul roman *Ion*, 1920 (Rebreanu 1930a), primit de critica română a epocii ca un eveniment important. Fresca realistă, uneori aproape crudă, semnalează o etapă revoluţionară în evoluţia «romanului ţărănesc» atât de drag literaturii române, mai ales din perspectiva moralistă şi etică transilvană, în care vocea autorului este şi – *nolens volens* – judecătoare, ca şi la Slavici şi la Agârbiceanu.

Roman «analitic» al temei sociale şi psihologice a războiului, în care puncte de vedere despre aceeaşi realitate se multiplică şi în care problema «naţională» nu este – în solida tradiţie transilvăneană – publică şi colectivă dar care se canalizează într-o problematică interioară umană şi personală, este însă cealaltă capodoperă rebreniană, apărută în italiană în acelaşi an, *Pădurea spânzuraţilor*, 1922 (Rebreanu 1930b), împreună cu *Ciuleandra*, 1927 (Rebreanu 1930c), care porneşte însă de la o altă tematică dragă romanului «analitic» al epocii, aceea de dramă generată de ereditate, dramă presărată cu elemente fantastice, arhetipale, cu o psihologie a adâncului. După această primă încurajare[52], va trebui să treacă un deceniu până când Rebreanu să fie din nou publicat în italiană, o dată cu prima traducere a unei alte celebre «monografii» despre lumea ţărănească, romanul epico-realist *Răscoala*, 1932 (Rebreanu 1964), dedicat răscoalelor ţăranilor din 1907[53]; o nouă traducere a lui *Ion* (Rebreanu 1965); şi în sfârşit o reeditare a *Pădurii spânzuraţilor*) (Rebreanu 1967).

Un caz fericit, Liviu Rebreanu este unul dintre puţinii autori români ale cărui opere «canonice» sunt traduse în italiană. Volumele citate reflectă într-o manieră substanţială, proporţionată şi care înlătură orice îndoială preocupările literare ale autorului, având avantajul preţios de a fi disponibile în ediţii chiar relativ recente (lucru foarte rar pentru operele şi autorii români dinaintea primului război mondial, traduşi aproape în exclusivitate în anii '20 -'40), într-o asemenea măsură încât putem afirma că aproape sigur Liviu Rebreanu este unul dintre scriitorii români contemporani –

[50] Crăciun 2004, p. 568.

[51] De fapt, este vorba de *Servilia* (care dă titlul volumului), un episod din *Adam şi Eva* [„Adamo ed Eva"], 1925, roman de factură filozofică «pe tablouri» – după modelul *Az ember tragédiája* [„La commedia umana"], 1861, a scriitorului ungur Madách Imre (1823-1864) –, pe tema perfecţionării morale prin intermediul experienţei amoroase, şi câteva alte nuvele.

[52] Interesant, totuşi, este să observăm că traducătorii acelor ani îşi permiteau (şi nu este doar cazul lui Rebreanu) o oarecare familiaritate cu originalele, modificând şi tăind (cenzurând?) uneori fragmente întregi, probabil considerate în acel moment «nepotrivite».

[53] Subiect foarte drag regimului popular postbelic, prezentat în zeci de romane – unele dintre ele, aşa cum se va vedea, traduse şi în italiană – şi poezii ale epocii realismului socialist.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

împreună cu Mircea Eliade, despre care vom vorbi nu peste foarte mult timp – cei mai accesibili cititorului italian[54].

Un destin favorabil – cel puțin în ceea ce privește numărul de traduceri – a avut Mircea Eliade (1907-1986), celebru istoric a religiilor și *leader* spiritual al generației '27 (căreia îi aparțin și Emil Cioran, Eugen Ionescu dar și, încă nu îndeajuns de cunoscut la noi, Constantin Noica), reprezentantul unui important capitol al producției literare românești din perioada interbelică. Din punct de vedere strict literar, Eliade se dovedește a fi un adept al trăirismului lui Nae Ionescu și al autenticității lui Camil Petrescu (la care se raportează mai ales scriitorii tineri, doar câțiva traduși în italiană[55]) și, totodată, un pasionat și prolific autor de romane și nuvele fantastice (un gen literar în care Eliade experimentează încă din perioada românească și căruia i se va dedica aproape exclusiv după aceasta)[56]; din punct de vedere biografic, producția literară eliadiană poate fi împărțită în două perioade: anii românești (inclusiv experiența în India) și cei ai exilului (pentru care a se vedea în ceea ce urmează). Din anii interbelici, până când Eliade – o dată cu schimbarea regimului din 1948 – va alege drumul exilului, au fost traduse principalele romane: atât proza fantastică din *Maitreyi*, 1933 (Eliade 1945), *Domnişoara Christina*, 1936 (Eliade 1984), *Şarpele*, 1937 (Eliade 1982), *Nuntă în cer*, 1938 (Eliade 1983 [1996]), *Nopți la Serampore*, 1940 (Eliade 1985), *Secretul doctorului Honigberger*, 1940 și *Un om mare*, 1945 (împreună în Eliade 1988) cât și cea «autenticistă» din *Romanul adolescentului miop*, 1925 (Eliade 1992). Pe lângă diferite opere științifice – pe care nu le vom aminti în acest moment[57] – din Mircea Eliade au fost traduse memoriile (*Memorii*, I. *Promisiunile echinocțiului (1907–1937)* și *Memorii*, II. *Recoltele solstițiului (1937-1960)*, 1991: Eliade 1995b și 1995c), o parte a jurnalelor (*Fragments d'un journal*, 1973: Eliade 1976) – iar în prezent se lucrează la *Jurnal portughez*, care acoperă o perioadă crucială din viața lui Eliade – și celebra carte-interviu *L'épreuve du labyrinthe*, 1979 (Eliade 1980 [1990]), precum și alte scrieri autobiografice ale perioadei indiano-române: *India*, 1934 (Eliade 1991), *Şantier*, 1935 (Eliade 1995a), *Biblioteca Maharajahului* (texte din 1928, 1929, 1933) și *Solilocvii*, 1932 (împreună în Eliade 1997a); sunt, de asemenea, disponibile în italiană deja menționatele scrieri literare importante din *Insula lui Euthanasius*, 1943 (Eliade 2000).

Referindu-ne exclusiv la ceea ce a fost tradus în italiană, pe lângă aceşti scriitori, care se impun printr-o operă complexă și articulată, din ceea ce rămâne din literatura română interbelică se numără, de asemenea, și opere individuale ce nu pot fi trecute cu

[54] Rebreanu apare de altfel în *Due lire* 1929, *Termini* 1940, Petronio 1956, Popescu 1970b și, recent, Fanella 2005.

[55] În particular, între scrierile mai «literare» ale primei perioade eliadiene, rămân inedite în Italia *Isabel și apele diavolului*, 1930, *Lumina ce se stinge*, 1934, *Întoarcerea din rai*, 1934 și *Huliganii*, I-II, 1935.

[56] Eliade a scris și piese de teatru: *Iphigenia*, scrisă în 1939 și pusă în scenă la București în 1941, foarte criticată datorită presupusei legături cu ideologia legionară, va fi publicată în Romania doar în 1974, în timp ce *Coloana nesfârșită*, 1970 (publicată în Romania în 1996), despre Brâncuși, a fost tradusă în italiană în „Solchi", revista de istorie a artei de la Universitatea de Stat din Milano.

[57] Anumite opere științifice ale lui Eliade concentrate asupra folclorului românesc (Eliade 1975 și 1990b) au fost amintite în paragraful dedicat literaturii populare, plecând de la convingerea că anumite cunoștințe – așa cum s-a spus deja în paragraful precedent – nu fac altceva decât să aprofundeze plăcerea lecturii anumitor opere ale literaturii române.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

vederea[58]. Unul dintre romanele cele mai cunoscute din toate timpurile ale literaturii române, o narațiune absolut excentrică în ansamblul real-psihologic al epocii şi care dă lecții de stil, «balcanicul» şi «picarescul» *Craii de Curtea-Veche*, 1929 (1926-1928 în revistă) al lui Mateiu I. Caragiale (1885-1936**)**, a fost tradus în italiană dar – din păcate – publicat în România (împreună cu *Remember*, 1921 în Caragiale 1980), în timp ce Gib I. Mihăescu (1894-1935), unul dintre cei mai mari «prozatori minori» ai literaturii române, a fost tradus – după o apariție fugară în Termini 1940 – opera capitală, romanul care deja în epocă a asigurat faima scriitorului, *Rusoaica*, 1933 (Mihăescu 1949), roman al unei obsesii erotice la granița cu romanul de aventuri sau cu romanul polițist, plin de lovituri de teatru, situații spectaculoase etc., considerat pentru mult timp de către critică o jucărie grațioasă la limita comercialului față de proza densă a lui Rebreanu sau Camil Petrescu, dar astăzi reevaluat dintr-o perspectivă ludică care îl poate apropia de postmodernism.

Au fost traduse în italiană şi operele unor alți autori considerați reprezentativi pentru literatura interbelică, chiar dacă în canonul adoptat ca punct de referință nu li s-a rezervat un loc. În ceea ce-l privește pe prozatorul şi pe dramaturgul Mihail Sebastian (1907-1945**)**, căruia i s-a publicat recent jurnalul şi i se republică opera, au fost traduse un roman, *Accidentul*, 1940 (Sebastian 1945), o piesă de satiră «caragialiană» *Ultima oră*, 1946 (Sebastian 1965) şi suavul «vis al unei nopți de vară» al operei *Steaua fără nume*, 1944 (împreună cu cea precedentă în Petronio 1960), în timp ce rămâne necunoscut în italiană romanul (semi)autobiografic *De două mii de ani*, 1934, dovada unui mare talent literar care reprezintă în acelaşi timp atât o meditație asupra destinului evreiesc cât şi, datorită propriei istorii editoriale, un document zguduitor al unei epoci (cea a *afirmării* politice şi sociale a extremei drepte antisemite în România în ajunul dezastrului celui de-al doilea război mondial). Dezvoltând unele afirmații prezente în carte, mentorul tinerei generații interbelice şi fost profesor al scriitorului (precum şi al lui Mircea Eliade, Constantin Noica etc.), Nae Ionescu, personaj carismatic şi filosof controversat, consilier al regelui, apropiat de mişcarea naționalistă antisemită a Gărzii de Fier, va postula în prefața la acest roman – lucru cerut de altfel de autor – natura metafizică a antisemitismului, provocând din partea lui Sebastian răspunsul din *Cum am devenit huligan*, 1935.

În ceea ce-l priveşte pe criticul literar Garabet Ibrăileanu (1871-1936), propunător al «spiritului critic» în literatura română, s-a tradus unicul roman al acestuia *Adela – Fragment din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie-august 189…)*, 1933 (Ibrăileanu 1940), definit de M. Sebastian „un mic miracol" şi considerat – alături de *Nunta în cer* de M. Eliade – „unul dintre cele mai frumoase romane româneşti despre iubire"[59].

[58] Dat fiind că nu este vorba strict de proză literară, credem că este oportun să amintim aici şi traducerile anumitor opere filozofice ale lui L. Blaga (1895-1961**)**; dimpotrivă, prima traducere în volum a operei lui Blaga este chiar *Orizont şi stil*, 1936 (Blaga 1956), o parte a acelei opere filozofice articulate pe care Blaga a elaborat-o până la sfârşitul lui 1948, când, odată cu impunerea noului regim, devine *persona non grata* şi este exclus de la Universitate şi de la Academie. Traducerea operei *Artă şi valoare*, 1939 (operă, ca şi în cazul celuilalt volum al *Trilogiei culturii*, tradusă de Eugen Coşeriu – atunci doctorand al lui A. Banfi, promotorul inițiativei – şi Mircea Popescu), deja pregătită în 1949, imediat după apariția operei *Orizzonte e stile* în prestigioasa «Collana di Estetica» sub îngrijirea lui A. Banfi, a trebuit însă să aştepte mai mult de jumătate de secol (poate din cauza noii orientări politice?) pentru a vedea lumina tiparului (Blaga 1996), precedată de importanta traducere a *Spațiul mioritic*, 1936 (Blaga 1994).

[59] Crăciun 2004, p. 619.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Din opera lui Jean Bart (1874-1933), respectiv căpitanul de marină Eugeniu Botez, a fost tradusă – chiar de două ori – ceea ce este considerată capodopera sa, dar singurul roman al autorului –, un foarte cunoscut nuvelist: *Europolis*, 1931 (Bart 1945 e 1963), care se organizează în jurul celor mai grave instincte umane cauzate de apariția neașteptată a unui pretins «unchi din America» în coloratul şi multietnicul port Sulina la Marea Neagră, definit de autor (care a fost acolo comisar maritim) un „mic orăşel european".

Simptomatic pentru relativitatea şi discutabilitatea alegerilor traducătorilor şi editorilor, este cazul prolificului şi popularului scriitor interbelic Cezar Petrescu (1892-1961). Celebru şi la modă în epocă, acest scriitor e astăzi practic exclus de «canon» din marea literatură interbelică română. Aşa cum a arătat reprezentantul cel mai de seamă al postmodernismului românesc, Mircea Cărtărescu, într-un interviu despre raportul dintre scriitori şi bani: „Cei care scriu literatură serios n-o fac de obicei ca să se îmbogățească. Ei produc mai ales bunuri simbolice, plătite de asemenea simbolic: nu banii, ci faima e miza scriitorului. E motivul pentru care poți vedea mereu condeieri plini de bani înverzindu-se de invidie pentru gloria vreunui muritor de foame. Nu Cezar Petrescu cel bogat e azi în manuale, ci Camil Petrescu cel famelic"[60].

Totuşi, din Cezar Petrescu au fost traduse în italiană, practic simultan cu aparițiile româneşti – mai ales, e adevărat, în epoca de aur a anilor '20-'40, dar cu reeditări de la jumătatea anilor '60, numeroase romane şi nuvele: *Simfonia fantastică*, 1929 (Petrescu 1929c), *Calea Victoriei*, 1930 (Petrescu 1935 [1944, 1952, 1956, 1965]), *Întunecare*, 1927 [Petrescu 1946], *Fram, ursul polar*, 1932 (Petrescu 1949 [1966]), *Aranca, ştima lacurilor*, 1929 (Petrescu 1965a), *Adevărata moarte a lui Guynemer*, 1929 (Petrescu 1965c), şi culegerile de nuvele (Petrescu 1929b, Petrescu 1933, Petrescu 1965b).

Dacă anumite nume importante ale prozei interbelice sunt destul de bine reprezentate în traducerile italiene, (L. Rebreanu şi M. Eliade, mult mai puțin Sadoveanu) şi dacă traducerile altor autori completează într-un anumit fel cadrul efervescentei literaturi a timpului, strălucesc totuşi prin absență alte nume extrem de semnificative, cum ar fi G. Călinescu (1899-1965) – autorul unei deja amintite monumentale şi influente istorii a literaturii române, astăzi în curs de traducere în italiană – sau al romanului *Enigma Otiliei*, 1948 (cel puțin, dat fiind că romanele succesive abundă în concesii făcute noului regim), sau una dintre cele mai ilustre scriitoare din România, considerată de mulți *prozatoarea* română, Hortensia Papadat-Bengescu (1876-1955), care excelează în proza «lirică» şi reflexivă a narațiunii scurte şi mai ales în «epica psihologică» densă, în maniera Virginiei Woolf sau a lui Marcel Proust, din romanele sale cele mai cunoscute – de exemplu *Concert din muzică de Bach*, 1927, al ciclului familiei Hallipa, care se integrează din punct de vedere tematic literaturii europene a epocii, de la *Forsyte-Saga* la *Les Thibauldet* –, şi care nu au fost traduse în italiană. Aceeaşi soartă ingrată în ansamblul traducerilor italiene au împărtăşit-o şi alți exponenți semnificativi ai prozei româneşti interbelice, precum Anton Holban (1902-1937), Max Blecher (1909-1938) şi chiar cel care este în general considerat «inovatorul romanului românesc»[61], Camil Petrescu (1894-1957).

[60] Varianta electronică http://www.litterae.net/Interviu.htm.
[61] Crăciun 2004, p. 596.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Acest autor este disponibil în italiană doar cu o foarte veche traducere a dramei *Suflete tari*, 1922 (Petrescu 1929a). Chiar dacă această piesă – care s-a bucurat de un anumit succes în epocă, spre deosebire de multe altele aparținând autorului – face parte din *corpus*-ul teatral pentru care Camil Petrescu este considerat unul dintre cei mai mari dramaturgi români, şi chiar dacă Petrescu a fost şi un bun poet (în antologiile italiene apare doar în Ciureanu 1944) şi filosof original (orientat spre fenomenologie şi fiind creatorul unui sistem propriu, substanţialismul, expus în *Doctrina substanței*, publicat postum doar în 1988), totuşi romanul (căruia i s-a dedicat deziluzionat de succesul de public al operelor sale teatrale) este cel care l-a impus definitiv pe scriitor ca personalitate literară de prim rang până în momentul instaurării regimului popular (perioadă în care în producția tezistă şi orientată a scriitorului, care a coborât la un compromis cu noua conducere politică, e dificil de recunoscut pe convinsul susținător şi teoretician al autenticității).

Camil Petrescu apare ca prozator în antologia lui Petronio 1956, dar nu sunt traduse în italiană nici deja amintita *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, 1930 şi mai ales nici, *Patul lui Procust*, 1933, roman cu o formulă deosebit de originală, considerat chintesența modernismului românesc din punct de vedere formal, narațiune ingenioasă, fragmentară şi polifonică, în care autorul însuşi devine într-un anumit sens personajul propriilor personaje. Pentru imaginea literaturii române în Italia, această absență este mai mult decât lamentabilă, deoarece aceste două romane (întocmai ca şi contribuțiile teoretice ale autorului, deosebit de influente în epocă) au modificat profund structura romanului românesc, aducându-l definitiv la nivelul «formulei» europene contemporane, astfel încât cel puțin pentru una dintre direcțiile cele mai fertile ale prozei româneşti a perioadei prezente, de la Al. Ivasiuc, la Norman Manea (vezi în ceea ce urmează) şi – într-o oarecare măsură – până la prozatorii generației ’80, se poate vorbi chiar de un posibil «model Camil Petrescu»[62].

Din prima jumătate a secolului al XX-lea a fost tradusă, atât în antologii (precum *Due lire* 1929 şi *Termini* 1940) cât şi în reviste sau în volume, o întreagă pleiadă de personaje minore, mulți dintre care amintiți doar de dicționarele literare, şi anume Lucia Mantu (1888-1971) cu *Cucoana Olimpia*, 1924 (Mantu 1932), Ion Gorun (1863-1929), adică Alexandru Hodoş, cu o colecție de nuvele (Gorun 1930), scriitorul umoristic Dimitrie D. Pătrăşcanu (1872-1937) (Pătrăşcanu 1928 [1966], 1929 şi 1966), Constantin Kirițescu (Kirițescu 1933a şi 1933b), Mihail Sevastos (1892-1967) (Sevastos 1940), Maria Th. Joannescu (Joannescu 1914) sau Caton Theodorian (Theodorian 1932), amintit mai mult ca membru fondator şi prim preşedinte al Societății Autorilor Dramatici Români decât pentru activitatea sa de dramaturg şi prozator, dar şi unele nume importante, chiar dacă aparținând unui plan secund, între care Emil Gârleanu (1879-1914), tradus cu două dintre prozele sale clasice pentru copii (Gârleanu 1967 e 1968)[63], Ionel Teodoreanu (1897-1954), prolific autor minor de obicei încadrat în literatura pentru copii (v. mai sus), marginalizat de regimul popular postbelic pentru «simpatiile» sale reacționare, din care s-a tradus de două ori *Crăciunul la Silvestri*, 1934 (Teodoreanu 1945 şi 1965), sau Victor Eftimiu (1889-1972), fecund poet şi dramaturg a cărui operă este astăzi supusă redimensionărilor din partea criticii, tradus cu una dintre

[62] Crăciun 2004, p. 601.
[63] Asupra acestui autor există şi o veche monografie (Bevilacqua 1939).

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Tragediile elenice – Prometeu, 1919 (Eftimiu 1925) – şi una dintre *Tragicomediile ţărăneşti – Akim*, 1923 (Eftimiu 1940) – şi chiar Nicolae Iorga (1871-1940), ale cărui drame, de importanţă totuşi secundară în panorama teatrului românesc, au fost foarte repede traduse în a doua jumătate a anilor ’30 din respect pentru covârşitoarea însemnătate culturală şi politică a autorului (*Fratele păgân*, 1927: Iorga 1930b, *Cleopatra*, 1928: 1930c, *Sfântul Francisc din Asisi*, 1930: 1931a şi *Fiul cel pierdut*, 1930 şi *Fatalitatea învinsă*, 1927: 1931b).

9. Ajungem în cele din urmă la perioada cea mai recentă şi – teoretic – cea mai interesantă, aceea a **literaturii postbelice.** Panorama literară românească ce a urmat anilor ‘44 este influenţată mai mult decât în trecut de condiţionări extraliterare, prezentându-se eterogenă şi agitată, cu repercusiuni severe şi asupra traducerilor italiene de literatură română. Se publică în continuare volume de proză – cu toate că în multe cazuri avem de a face cu reeditarea unor vechi traduceri sau cu alte traduceri din opere deja publicate în italiană – dar poezia înregistrează o creştere substanţială atât la nivel cantitativ cât şi calitativ, chiar dacă antologiile şi traducerile de calitate şi – general vorbind – numele şi temele interbelice (precum Arghezi, Blaga, Barbu sau avangarda) îşi fac apariţia doar începând de la sfârşitul anilor ’60, în paralel sau chiar după traducerea colegilor noilor generaţii (mai ales generaţia ’60: Stănescu, Sorescu, Blandiana, Doinaş etc., sau generaţia ’80).

În timp ce panorama poeziei înfăţişează în linii mari valorile reale, scenariul desemnat de traducerile în italiană ale prozei româneşti postbelice este de-a dreptul descurajant, reducându-se practic la vreun roman realist socialist, pe care canonul literar actual – cu toate că pentru unele dintre acestea critica literară a încercat salvări «strategice» – îl refuză în bloc (nu întotdeauna pe baze strict estetice, precum este de altfel lesne de înţeles) şi nimic mai mult. Dintre autorii cu adevărat semnificativi, din anii ’50 până astăzi, sunt prea puţini cei traduşi.

Din perioada dogmatică a realismului socialist, astăzi practic uitată de manuale, au fost traduse anumite romane care, chiar dacă inevitabil condiţionate de ideologia dominantă, au rezistat în mai mare sau mai mică măsură judecăţii critico-estetice post-decembriste, constituind în ansamblu un capitol minor al istoriei literaturii române[64]. Zaharia Stancu (1902-1974) a fost tradus în primul rând cu romanul *Desculţ*, 1948 (Stancu 1954), povestea unui ţăran din câmpia dunăreană în perioada revoluţiei ţărăneşti de la 1907 (unul dintre «miturile» regimului acelor ani, cântat, de exemplu, şi de Arghezi în *1907-Peisaje*), văzută prin intermediul ochilor unui copil, Darie, martor al evenimentelor, care se va întoarce în alte romane ale lui Stancu. Considerat romanul cu care a început «noua literatură» a anilor ’50 (o ediţie secundă, amplificată şi, potrivit

[64] Între 18 şi 23 iunie 1956 s-a desfăşurat la Bucureşti *Primul Congres al Scriitorilor Republicii Populare Române*, ale cărui lucrări au fost publicate cu acest titlu la sfârşitul aceluiaşi an, la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, într-un volum de 541p., îngrijit de C. Regman, în 8.100 de exemplare (pentru acest Congres vezi Barbu 2000). Dintre scriitorii români traduşi în italiană în acei ani sau succesiv (indicăm doar titlurile prozatorilor, care nu sunt tratate în mod expres de către acest studiu), e interesant să observăm că Mihail Sadoveanu era preşedinte de onoare al Congresului; acelaşi Sadoveanu, Tudor Arghezi, Asztalos István (prezent în Petronio 1956), Maria Banuş, Mihai Beniuc, Geo Bogza (şi el în Petronio 1956), Eusebiu Camilar, Petru Dumitriu, Eugen Jebeleanu, Aurel Mihale, Cezar Petrescu, Mihail Sorbul şi Zaharia Stancu constituiau (împreună cu alţii) Prezidiul Congresului; Aurel Mihale şi Tiberiu Utan făceau parte din Secretariat, Alexandru Şahighian şi Asztalos István erau membri ai Comisiei de Convalidare, pe când Eusebiu Camilar făcea parte şi din Comisia de redactare a Deciziilor Congresului.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

criticii, mai slabă, este din 1960)[65], *Desculț* a fost unul dintre romanele cele mai populare în România (20 de reeditări până în 1988) precum şi romanul românesc cel mai tradus din toate timpurile (tradus până în 1988 în 24 de limbi).

«Tezismul» fundamental al romanului, evident de altfel, care se conforma imperativului ideologic al acelor ani, nu îi anulează total valoarea; *Desculț* reprezintă, datorită formulei originale şi a noutății, un moment important al evoluției prozei române a secolului al XX-lea[66].

Din opera lui Zaharia Stancu – tradus în acei ani şi ca poet[67] –, care a fost una dintre personalitățile marcante a intelectualității româneşti a vremurilor cu pricina, adesea implicat într-o luptă de un echilibru destul de delicat cu autoritățile pentru libertatea şi drepturile acelor scriitori români, a căror Uniune («refondată» în 1949) a condus-o în calitate de preşedinte, sunt disponibile în italiană *Dulăii*, 1952 (Stancu 1962), dedicat evenimentelor anterioare revoluției de la 1907, *Constandina*, 1962 (Stancu 1966) şi unul dintre cele mai bune romane ale sale – care, ca şi celelalte traduse în italiană, face parte din ciclul «autobiografic» care are drept protagonist pe Darie –, *Ce mult te-am iubit*, 1968 (Stancu 1974)[68].

Din opera lui Titus Popovici (1930-1994), prozator, dramaturg şi scenarist, a fost tradus *Străinul*, 1955 (Popovici 1961)[69], experiența interioară şi istorică a unui intelectual în perioada totalitarismului de dreapta (acesta reprezintă în realitate *L'estraneo* din titlu, într-o traducere italiană mai corectă) care – împreună cu *Setea*, 1960, unde se dezvoltă unul dintre firele narative ale romanului precedent – este unul dintre puținele romane ale primului deceniu republican românesc (şi a operelor autorului) care, în ciuda evidentei influențe a ideologiei dominante, au rezistat, potrivit unora, trecerii timpului. Petru Dumitriu (1924-2002), şi el tributar regimului acelor ani – care îi oferea lui şi altor scriitori «ascultători» anumite privilegii – cu două romane «demne de ruşine» (aşa cum va mărturisi însuşi autorul, regretând orbirea acelor ani după «fuga» în Occident în 1960), este prezent cu traducerea romanului *Bijuterii de familie*, 1955 (Dumitriu 1963), înglobat ulterior în *Cronică de familie*, 1957. Volumele acestui ciclu (în ansamblul lor, circa 2.000 de pagini) reprezintă o frescă, organizată în narațiuni semi-independente în stil balzacian, a societății româneşti din timpurile cele mai îndepărtate până în prezentul în care era scrisă cartea, prezent despre care în anii '50 era destul de greu să se vorbească, eventual doar în termeni de laudă, cu atât mai mult

[65] Z. Stancu, care debutase deja înainte de primul război dar care a renegat producția acelei perioade, e prezent împreună cu Alexandru Sahia, Geo Bogza, V. Em. Galan, Petre Dumitriu, Eusebiu Camilar şi István Asztalos în secțiunea dedicată aşa-zisei *La nuova letteratura* în antologia lui Petronio 1956.

[66] Este evident că extraordinarul succes editorial nu a fost străin de conținutul ideologic al cărții, care acuză violent ordinea socială care trebuia pusă la zid, prezentând imagini ale vieții rurale de o duritate rară şi de o sărăcie degradantă. Virulența ideologică a atacului la care se adaugă forța lirică total literară, totuşi, reuşea în epocă să mulțumească atât noua clasă conducătoare cât şi cea intelectuală: aşa cum observa criticul Valeriu Râpeanu, «Romanul mulțumea pe toți, şi pe noii «intelectuali», şi pe muncitori, şi pe țărani. Toți îl înțelegeau, toți într-un fel sau altul îl trăiseră sau credeau că l-au trăit».

[67] În italiană este prezent în discutabilele antologii De Micheli & Vrânceanu 1961 şi De Micheli 1967 şi în cele puțin semnificative Baffi & Gligora 1981 şi Mitescu 1984, în timp ce nu este prezent în mult mai prestigioasa antologie a lui Cugno 1996.

[68] Stancu, pe lângă antologia lui Petronio 1956, apare şi în antologia «universală» Porzio 1964.

[69] Pentru aceste traduceri, v. de exemplu: Beiu Paladi 1976.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

opera cea mai bună a lui Dumitriu este una dintre puținele victorii literare (parțiale) ale anilor '50[70].

De valoare mult mai redusă, fără îndoială, sunt alți autori şi opere traduse în italiană, ca *Negură*, 1949 a popularului prozator Eusebiu Camilar (1910-1965) (Camilar 1956), roman mediocru, „exemplu tipic de falsificare a istoriei, potrivit directivelor oficiale"[71] – la timpul său publicat, împreună cu *Desculț* de Z. Stancu, între primele apariții ale colecției «Romanul popular» a Editurii de Stat, în tiraje de 20.000 de exemplare fiecare –, sau acel roman care este considerat unul dintre pilaştrii realismului socialist român, deja amintit (vezi mai sus) romanul propagandistic despre colectivizare de Mihail Sadoveanu (1880-1961), *Mitrea Cocor*, 1949 (Sadoveanu 1952). Au fost traduşi, de asemenea, şi alți prozatori absolut minori, activi deja în perioada interbelică, care au aderat la mesajul realismului socialist imediat după război, ca Aurel Mihale (1922-), scriitor prolific al războiului şi al lumii rurale, autorul unui roman despre colectivizare (*Ogoare noi*, 1953), condamnată apoi în scrieri mai târzii (*Pământ, pământ!*, 1983), şi Alexandru Șahighian (1901-1965), colaborator al presei socialiste în perioada interbelică, debutând imediat după război ca dramaturg şi mai ales ca scriitor pentru copii (Șahighian 1967). După câțiva ani, este tradus cu o carte pentru copii un alt exponent al literaturii acelor ani, Tiberiu Utan (1930-1994) (Utan 1973).

Pe lângă aceste romane realist-socialiste, asupra prozei româneşti a anilor '60 până azi se lasă în Italia o linişte practic absolută. O inițiativă complet izolată este traducerea operei, destul de importante de altfel, *Cartea cu jucării*, 1931 de Tudor Arghezi (1880-1967) (Arghezi 1983), cu care autorul debuta în literatura pentru copii (lucru deloc de trecut cu vederea din perspectiva criticii), în acelaşi an cu *Flori de mucegai*, 1931 carte născută din experiența închisorii[72]; această tăcere a fost ruptă în mod concret doar foarte recent[73], o dată cu publicarea a două volume ale celui mai cunoscut reprezentant al prozei postmoderne, Mircea Cărtărescu (1956-), *Travesti*, 1994 (Cărtărescu 2002, nominalizat la premiul *«Leone Traverso» Opera prima* al oraşului Monselice) şi *Nostalgia*, 1993, reeditare a volumului *Vis*, 1989 (Cărtărescu 2003, care este totuşi o traducere parțială a volumului original, neconținând nici *Prologul* nici *Epilogul*). În genul prozei reintră memorialistica din *Jurnalul fericirii*, 1991 al lui Nicu (Nicolae) Steinhardt (1912-1991) (Steinhardt 1995), memorii în care se împletesc într-o probă de mare literatură meditația personală şi mărturia unei epoci, a protagoniştilor săi şi a ororilor sale. Steinhardt, de religie ebraică, s-a convertit la creştinism în închisoare (după care intră în mănăstire), unde a fost închis în urma unui proces-farsă deschis în 1960 de noul regim filosofului Constantin Noica (1909-1987), al cărui coleg de liceu a fost, şi în care este implicat împreună cu diferite personalități «incomode» ale timpului.

În acest proces, principalul cap de acuzare împotriva filosofului a fost reprezentat de o scrisoare a lui Noica către E. Cioran din 1957, mărturie a corespondenței dintre cei doi vechi prieteni, unul exilat în Franța, celălalt rămas în România, scrisoare tradusă (din franceză: *L'ami lontain*, 1990) şi în italiană (Noica & Cioran 1993). În acest context

[70] De P. Dumitriu au fost traduse, din franceză, câteva alte volume cu tematică religioasă.

[71] Guția 1990, p. 69

[72] Din Tudor Arghezi a fost tradus şi *Animale mari şi mici*, publicat însă în România (Arghezi [s.d.]).

[73] Din această perioadă au fost traduse şi povestirile din *Sfârşit de vară*, 1984 (Damian 1987) de prozatorul minor Ștefan Damian (1949-), critic, traducător şi italienist de faimă, profesor la Universitatea „Babeş – Bolyai" din Cluj-Napoca.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

merită amintită o altă carte a lui Noica, la jumătatea drumului dintre mărturie şi studiu filozofico-politic, foarte discutată în România: *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru*, 1990 (Noica 1993a). Acest scurt «jurnal» sau «autobiografie filozofică» *sui generis*, caracterizată de multe paradoxuri şi de o extremă subtilitate, datează de la jumătatea anilor ’60, născându-se – ca şi *Jurnalul* lui Steinhardt – din experienţa închisorii şi, în acest context, parte a acelei literaturi subterane, «*de sertar*», scrisă pentru a fi ţinută «în sertar» (şi nu întotdeauna destul de departe de *longa manus* a faimoasei *Securităţi*) şi publicată abia după 1989. În ciuda experienţei propriei încarcerări, Noica declară deschis, în faţa falimentului sistemului comunist, evident pentru el, că este inutilă o luptă împotriva «marelui bolnav», invitând la o montherlantiană *pitié pour les forts* şi la rugăciune pentru un *requiem* al acestui «*Big Brother*»[74].

10. O dezbatere aparte merită şi literatura exilului şi literatura **autorilor români de limbă străină,** (categorii care adesea coincid) adică a acelor autori români care au publicat (total sau parţial) operele lor în alte ţări sau în alte limbi. Dintre autorii primei jumătăţi a secolului amintim mai ales pe Panait Istrati (1884-1935), din care s-au tradus diferite volume ale ciclului lui Adrian Zograffi, şi anume *Kyra Kyralina*, 1924 (Istrati 1925 din franceză şi Istrati 1947 din română [1978, 1988, 1996]), *Le pêcheur d’éponges*, 1930 (Istrati 1931), *Méditerranée (Lever de soleil)*, 1934 (Istrati 1993) şi *Codine*, 1926 (Istrati 1998), precum şi *Le refrain de la fosse. Nerrantsoula*, 1927 (Istrati 1928) şi câteva dintre criticile scrise după călătoria în Uniunea Sovietică, adunate în *Vers l’autre flamme*, Paris, Gallimard, 1987, împreună cu *Spovedanie pentru învinşi*, 1931 (Istrati 1994); o altă scriitoare remarcabilă a fost principesa Martha Bibescu (1886-1973), redescoperită relativ recent cu *Au bal avec Marcel Proust*, 1928 (Bibescu 1978), *Le perroquet vert*, 1924 (Bibescu 1991), *Les huit paradis (Perse. Asie Mineure. Constantinople)*, 1903 (Bibescu 1993) şi *Noblesse de robe*, 1928 (Bibescu 2005).

În cadrul literaturii române postbelice, în schimb, **literatura exilului** joacă un rol privilegiat, reprezentând o literatură «liberă», chiar dacă deseori a fost marcată de propria ei condiţie. Trebuie subliniat că au fost traduse în italiană aproape numai opere – fie scrise încă în România, fie scrise succesiv – aparţinând autorilor «primului exil»[75], adică de autori rămaşi sau emigraţi în străinătate, imediat sau după instaurarea primului regim postbelic, mulţi dintre ei discutaţi pentru legăturile lor cu extrema dreaptă interbelică. Din primul exil fac parte acei autori români rămaşi sau emigraţi în străinătate în anii ’40-’50, imediat înainte sau după instaurarea regimului popular, personalităţi ca, pe de-o parte Mircea Eliade, Virgil C. Gheorghiu, Vintilă Horia, Aron Cotruş (1891-1961), Pamfil Şeicaru (1894-1980), Emil Cioran, Horia Stamatu (1912-1989) sau George Uscătescu (1919-1995) şi pe de altă parte Virgil Ierunca (1920-), Monica Lovinescu (1923-), Ştefan Baciu (1918-1993) sau Alexandru (1911-1999) şi George Ciorănescu (1918-1993).

Între «emigranţii» anilor ’30-’50, un caz aparte e reprezentat de dramaturgul, prozatorul şi eseistul Eugen Ionescu / Eugéne Ionesco (1909-1994). Spre deosebire de alţi exilaţi, mişcaţi de consideraţii de ordin socio-politic – adică schimbarea de regim,

[74] Semnalăm că din C. Noica a fost tradus în italiană şi studiul filozofic *Şase maladii ale spiritului contemporan*, 1978 (Noica 1993b).

[75] Pentru o introducere în literatura exilului, v. Ungureanu 1995 şi 2000, pentru o tentativă de sistematizare cronologică (pe care o urmărim aici) v. Behring 2001.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

trăită de către o parte dintre aceştia, legaţi ideologic sau politic de regimul precedent, ca pe o imposibilitate a întoarcerii în patrie şi văzută de către alţii, în schimb, ca pe o speranţă, imediat spulberată, de libertate – Ionescu a abandonat România din motive culturale mai mult decât politice, din nemulţumire faţă de cultura română, ca şi un alt celebru autor român adoptat de francezi, Beniamin Fundoianu / Benjamin Fondane (1898-1944), deportat din Franţa la Auschwitz şi decedat acolo. Dacă, în ceea ce-l priveşte pe Ionescu, creaţia în limba franceză este mai mult decât cunoscută, din creaţia în română au fost traduse în italiană doar *Viaţa grotescă şi tragică a lui Victor Hugo*, 1936 – din versiunea franceză *Hugoliade. La vie grotesque ou tragique de Victor Hugo*, 1982 – (Ionescu 1985) şi poeziile de tinereţe din *Elegii pentru fiinţe mici*, 1931[76], în timp ce rămân în mare parte inedite studiile din *Nu*, 1934[77] şi piesa *Englezeşte fără profesor*, 1948, «prima versiune» a celebrei *La cantatrice chauve*, 1950, care reprezintă o etapă fundamentală în demersul creativ şi personal al autorului, anunţă obsesia pentru moarte şi spiritul avangardist şi contestatar al viitoarei producţii franţuzeşti[78].

Dintre scriitorii menţionaţi mai sus, ca prozatori au fost publicaţi în italiană mai ales E.M. Cioran, Mircea Eliade, C.V. Gheorghiu şi Vintilă Horia. Bine tradus pentru scrierile din exil este Emil M. Cioran (1911-1995), filozof şi maestru al stilului în limba franceză, din a cărui creaţie în limba română s-a tradus doar *Pe culmile disperării*, 1934 (Cioran 1998) şi *Lacrimi şi sfinţi*, 1937 (Cioran 1990), în timp ce rămân inedite *Cartea amăgirilor*, 1936, *Schimbarea la faţă a României*, 1936 (mărturie exaltată a epocii care, prin testamentul autorului, nu va putea fi republicată în varianta originală, ci doar în acea formă revizuită personal din 1990) *Amurgul gândurilor*, 1940 şi *Îndreptar pătimaş*, ultima scriere în română a lui Cioran elaborată între 1940-1944 şi rămasă inedită până în 1991.

O parte a operelor lui Mircea Eliade traduse în italiană se încadrează, chiar dacă scrise în română, în literatura exilului: de fapt, prin intermediul unei nuvele fantastice a exilului – *Pe strada Mântuleasa*, 1968, dintre cele mai cunoscute ale autorului – debutează Eliade din nou în Italia ca scriitor de după război (Eliade 1979 [1997]), la mai mult de treizeci de ani de la prima traducere a romanului *Maitreyi*, 1933 (Eliade 1945). După numai câţiva ani în care editurile au părut mai mult interesate de acel Eliade al anilor româneşti, va vedea lumina tiparului prima scriere a perioadei exilului, elaborată între 1949 şi 1954 şi editată pentru prima dată în franceză (*La forêt interdite*, 1955) şi doar după mult timp (1971) în original în limba română, voluminosul roman *Noaptea de Sânziene*, (Eliade 1986), considerat capodopera acestui gen la Eliade. Urmează un al doilea roman al exilului, fantasticul «colorat de suspans» *Nouăsprezece trandafiri*, 1979 (Eliade 1987), în timp ce dintre cele trei volume de povestiri fantastice publicate de Eliade în timpul exilului au fost traduse numai două scurte proze fantastice, nuvela deja amintită şi celebra povestire *La Ţigănci*, 1959 (Eliade 1990).

Din Constantin Virgil Gheorghiu (1916-1992) – unul dintre autorii români cei mai cunoscuţi şi dezbătuţi la nivel european, şi el acuzat cu violenţă pentru poziţiile antisemite din perioada românească, niciodată foarte clar negate până la *mea culpa* parţială din *Mémoires. Le témoin de la vingt-cinquième heure*, 1986 – au fost traduse *La*

[76] V. Merlo 2005b, p. 210.

[77] Anumite fragmente sunt antologate în Cugno & Mincu 1980.

[78] Referitor la seria personalităţilor române din străinătate, amintim aici două apariţii cu caracter (şi) literar dedicate celebrului artist Constantin Brâncuşi (1876-1957), Grazioli 2001 şi Brâncuşi 2001.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

vingt-cinquième heure, 1950 (versiune a operei *Ora 25*, 1949) (Gheorghiu 1950 [1967]), unul dintre cele mai cunoscute romane ale unui autor român, şi *La seconde chance*, 1952, despre instaurarea regimului comunist în România (Gheorghiu 1954)[79], în timp ce de Vintilă Horia (1915-1992) – o prezență constantă în panorama traducerilor italiene ale scriitorilor români din exilul anilor '60-'70, şi el acuzat pentru legăturile sale cu extrema dreaptă interbelică, după obținerea premiului Goncourt – au fost traduse şi s-au bucurat de un anumit succes primele două romane ale *Trilogiei exilului*: premiul Goncourt *Dieu est né en exile*, 1960 (Horia 1961a [1979, 1987]), despre exilul lui Ovidiu la Tomis, şi *Le Chevalier de la résignation*, 1961 (Horia 1961b), plasat în Evul Mediu valah al luptei antiotomane, precum şi «biografia» lui Platon din *La Septième lettre*, 1964, comparabilă cu *Memoriile lui Hadrian* de Marguerite Yourcenar sau cu *Moartea lui Virgiliu* de H. Broch (Horia 1965 [1995, 2000]). Rămâne inedit ultimul volum al *Trilogiei*, *¡Perseguid a Boecio!*, 1983, care, comparând povestea lui Toma Singuran, intelectual dintr-un sat dunărean oprimat de un regim totalitar care a trăit experiența *gulag*-ului, şi aceea a ultimelor luni de viață ale lui Severino Boezio, prizonier inocent şi în final victimă, datorită refuzului de a se converti la arianismul regelui got Teodoric, care în secolul VI domina Italia, reprezintă o acuzație clară a orbirii şi a violenței totalitarismului[80].

De fapt, în italiană sunt necunoscuți scriitorii celui de-«al doilea» şi «al treilea» exil, adică ai anilor '60-'80. Unica excepție lăudabilă e reprezentată de Norman Manea (n. 1936), care s-a bucurat de un deosebit succes în Italia. Tradus înainte ca narator al povestirilor din *Octombrie, ora opt*, 1981 (Manea 1990[i]/1998[ii] şi Manea 1994), Manea a devenit notoriu cu eseurile *Despre Clowni: dictatorul şi artistul*, 1992 (Manea 1995 [1999, 2004]), pentru a fi, în sfârşit, tradus ca romancier cu *Plicul Negru*, 1986-1996 (Manea 2002), premiul Nonino 2002 pentru proză, şi cu romanul autobiografic, *Întoarcerea huliganului*, 2003 (Manea 2004), finalist al Premiului Napoli 2004[81] şi receptat amplu de către *mass-media* culturală.

Rămân, în schimb, din păcate, necunoscuți publicului italian mulți importanți autori ai exilului – întorşi sau nu în țară după căderea ceauşismului în 1989 – cunoscuți în schimb în străinătate, din Franța până în Germania, Olanda sau Statele Unite, precum controversatul scriitor şi polemist incendiar Paul Goma (1935-) – de la care nu există decât Goma 1980[82] (practic de negăsit) – sau deja amintitul Dumitru Țepeneag cu

[79] Din C.V. Gheorghiu au fost traduse, mai recent şi studiile *Christ au Liban*, *de Moïse au Palestiniens*, 1979 (Gheorghiu 1982) şi *La vie de Mahomet*, 1963 (Gheorghiu 1991).

[80] Pe lângă celebrele romane citate, foarte numeroase sunt volumele lui V. Horia disponibile în italiană, pornind de la *Quaderno italiano* conținând versuri, proză şi eseuri ale anilor italieni de V. Horia, 1945-1948 (Horia 1962) la *La rebeldía de los escritores sovieticos*, 1960 (Horia 1963), *Les Impossibles*, 1962 (Horia 1964), *Journal d'un paysan du Danube*, 1966 (Horia 1967), *Un Femme pour l'Apocalypse*, 1968 (Horia 1968), interviurile din *Viaje a los centros de la tierra*, 1972 (Horia 1971 [1975]), studiul despre *Giovanni Papini*, 1963 (Horia 1972), *El viaje a San Marcos*, 1972 (Horia 1974) şi *Consideraciones sobre un mundo peor*, 1978 (Horia 1982).

[81] O intervenție a lui N. Manea e prezentă şi în *Raccontare la legalità. 34 scrittori interrogano una parola*, sub îngrijirea Fondazione Premio Napoli, Napoli, Pironti, 2004.

[82] Aşa cum este bine cunoscut de către opinia publică şi aşa cum mărturisește şi scriitorul în propriile sale memorii, acea *longa manus* a cenzurii române a reuşit să împiedice apariția romanului *Ostinato* a lui Goma în Italia, tradus de Marco Cugno pentru o importantă editură milaneză. Vinovata tăcere editorială

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

romanul *Nunţile necesare*, apărut în original în română doar în 1992 dar apreciat în prima ediţie – traducere franceză (1977) de Cioran însuşi. Au fost în schimb publicate în italiană, încă înainte de publicarea în română, povestirile fantastice ale celui mai cunoscut discipol al lui Eliade – şi el apreciat cercetător al religiilor şi tradus ca atare în italiană –, Ioan Petru Culianu (1950-1991) (Culianu 1989), în care deseori se poate citi în filigran o referire la realitatea politico-socială românească, în timp ce de Virgil Tănase (1945-) a fost tradus doar *Le bal autour du diamant magique*, 1987, ediţie pentru copii (Tănase 1990 [1993, 1996, 1998 etc.]); în ceea ce o priveşte pe scriitoarea de origine germană din Banat, Herta Müller (1953-) au fost traduse povestirile publicate iniţial în România (*Niederungen*, Bukarest, Kriterion, 1982) şi doar în ceea ce a urmat – dar înainte de emigrarea definitivă a autoarei în 1987 – în Germania (*Niederungen*, Rotbuch, Berlin, 1984), de unde traducerea în italiană (Müller 1987)[83].

11. În încheierea acestei rapide «treceri în revistă» a traducerilor italiene din proza românească a secolului al XX-lea, sunt necesare câteva observaţii. Din punct de vedere al statutului traducerilor, observăm că absenţa aproape totală a literaturii române din primul deceniu al secolului (limitată la prezenţa romantică şi «aristocratică» a Elenei Văcărescu şi a lui Carmen Sylva, până la Delavrancea şi la «clasicul» Caragiale, care va fi o prezenţă relativ constantă până la sfârşitul anilor ’70), se accentuează între anii ’20-’40.

Pe baza unei orientări politice comune şi stimulată de extraordinara dezvoltare a României şi a literaturii ei în epocă, în aceşti ani primesc un impuls traducerile clasicilor secolului al XIX-lea (Caragiale, Eminescu, Creangă, Negruzzi şi Slavici), dar mai ales sunt traduşi în Italia o serie de autori contemporani precum M. Sadoveanu, L. Rebreanu, I. Agârbiceanu, I.Al. Brătescu-Voineşti, P. Istrati, Cezar Petrescu, D. Zamfirescu, N. Iorga, G. Ibrăileanu, B. Şt. Delavrancea, J. Bart, M. Eliade, M. Sebastian, I. Teodoreanu, L. Blaga, I. Pillat, Gib I. Mihăescu, V. Eftimiu, D. Pătrăşcanu, L. Mantu, C. Theodorian, C. Kiriţescu, M. Sevastos, Al. Perieţeanu sau Luki Galaction[84]. Chiar dacă în această perioadă literatura română se bucură de o perioadă relativ fericită la nivelul traducerilor, traducătorii preferă de obicei clasicii şi, în literatura contemporană – urmând tendinţele timpului - se orientează mai ales spre proza de tip «tradiţional», în asemenea măsură încât nu sunt traduşi, de exemplu, Camil Petrescu ori Hortensia Papadat-Bengescu.

Perioada dintre cele două războaie nu este numai o perioadă fecundă a istoriei literaturii române dar şi – în virtutea orientării politice comune, întărită, în cazul relaţiilor italo-române, de afinitatea dintre idealul imperial al fascismului italian şi idealul latin al culturii române (pus într-o oarecare dificultate în acei ani de naţionalismul traco-bizantin care se afirma) – o epocă bogată în iniţiative şi schimburi

---

care înconjoară opera lui Paul Goma va avea totuşi în curând sfârşit cu publicarea de către editurii Voland a romanului *Zadarnică e arta fugii*, tradus de către acelaşi Marco Cugno.

[83] Este absolut necesar să amintim în acest moment două importante traduceri de critică literară românească, chiar dacă nu sunt dedicate expres literaturii române: *Hermeneutica ideii de literatură*, 1987 a criticului literar şi cunoscutului comparatist, dispărut recent, Adrian Marino (1921-2005) (Marino 1994) – volum considerat de autorul însuşi, datorită modificărilor aduse de cel care s-a ocupat de îngrijirea operei şi datorită recuperării unei întregi secţiuni, *L’indipendenza della letteratura*, eliminat de către cenzură, în calitate de primă «ediţie originală operei» –, şi ediţia restrânsă a *Introducerii în teoria lecturii*, 1988 de Paul Cornea (1924-) (Cornea 1993).

[84] De această autoare, pictoriţă cunoscută, fiica lui Gala Galaction, au fost traduse din română Galaction 1949 şi 1954, în timp ce alte proze au fost scrise direct în italiană.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

culturale, fără îndoială cea mai activă a relațiilor italo-române. În a doua jumătate a anilor ’30, literatura română a primit un impuls grație «Piccola biblioteca romena» [Mică bibliotecă românească] condusă de Claudiu Isopescu (1894-1954) şi publicată de aşa-numitul *Istituto per l’Europa Orientale*, fondat în 1920, care se ocupa, bineînțeles, şi de România; în această apariție editorială profesorul de la ateneul roman a publicat (inițiativă unică până în zilele noastre) diverse monografii literare, datorate în mare parte elevilor săi, lucrări de licență de tip popularizant pe modelul «viața şi opera» dar care în multe cazuri, totuşi, constituie încă şi astăzi unicele monografii italiene pe această temă; în această colecție au fost publicate studii despre G. Coşbuc (Santangelo 1934), I.L. Caragiale (Colombo 1934), poetul minor P. Cerna (Camillucci 1935), L. Rebreanu (Giambruno 1937), E. Gârleanu (Bevilacqua 1939), I.Al. Brătescu-Voineşti (Roccato 1939) şi despre Şcoala latinistă şi asupra latinității în Dacia traiană (Ruffini 1941a e 1941b), precum şi primul manual modern de literatură română (Ortiz 1941)[85].

Tot în acei ani, numeroase studii de literatură română au fost întâlnite în „L’Europa Orientale” (1920-1943), revista Institutului omonim, care a publicat cele patru volume ale revistei conduse de eminentul lingvist şi românist Carlo Tagliavini, „Studi rumeni” (1927-1930) şi altele, ca de exemplu prima antologie de nuvele româneşti (D’Ergiu Caterinici 1925), un eseu de N. Iorga asupra artei populare (Iorga 1930a), unul al lui R. Ortiz despre Evul Mediu român (Ortiz 1928), nuvele de Cezar Petrescu (Petrescu 1929), un studiu de Alexandru Marcu despre Alecsandri şi Italia (Marcu 1929), unul de L. Salvini despre Creangă (Salvini 1932b)[86], traducerea studiului fundamental al lui O. Densusianu despre poezia populară românească, *Viața păstorească în poezia noastră populară*, I, 1922 (Densusianu 1936), cercetarea lui R. Ortiz asupra istoriei culturii italiene în România (Ortiz 1943 [1916]) şi mulți alții.

Pe plan universitar, din 1930 s-a reluat la Torino cursul de română inițiat de G. Vegezzi-Ruscalla şi suspendat la moartea sa, ținut acum de Mario Ruffini (până în 1967), în timp ce, din 1933, R. Ortiz, deja profesor de italiană la Bucureşti, ținea şi un curs de română la Padova, unde preda filologie romanică; din 1936 lectoratul din Roma, ținut din 1923 de C. Isopescu, a devenit un adevărat curs şi sunt instituite alte lectorate de limbă română de către guvernul român la Florența (G. Caragață) şi Napoli (T. Onciulescu), urmate după puțin timp de Genova (P. Ciureanu), Padova (Al. Mititelu), Palermo (P. Iroaie) şi în ultimul caz de Bologna (R. Moldovan). La Milano, au ținut lectoratul de română al Universității «Sacro Cuore» mai întâi Mario Ruffini (1935-1936), şi apoi Marcello Camillucci, până la începutul războiului, în timp ce la lectoratul de română de la Universitatea de stat a predat G. Lupi, care a ținut cursuri pe teme legate de românitate şi la Veneția şi la Padova[87].

O dată cu începerea celui de-al doilea război mondial, aceste promițătoare relații culturale au înregistrat o stagnare, care s-a agravat în anii ’50, când traducerile de literatură română au scăzut dramatic. Din momentul instaurării regimului popular în România şi trecerii țării în orbita sovietică, Italia şi România se regăsesc pe poziții opuse ale «frontului» care atunci împărțea Europa în două. Cu această «îndepărtare» forțată, intensificată de situația dificilă pe care Italia trebuia să o înfrunte imediat după război,

[85] Precedat în timp de Lovera 1908 şi de un curs universitar dactiloscris de acelaşi Ortiz (Ortiz 1936).
[86] Despre raportul lui L. Salvini cu literatura română, v. Mazzoni 2000.
[87] V. şi Guția 1990, *passim* şi Ruffini 1969.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

raporturile culturale devin din ce în ce mai dificile, tot aşa cum se întâmplă cu accesul la texte, mai ales acelea puse la index sau «sancţionate» de noul curent ideologico-literar, – acesta fiind cazul multor importanţi autori interbelici, lucru amintit deja în mai multe rânduri.

Înfloririi incipiente a relaţiilor culturale italo-române din anii ’30-’40, în timpul căreia traducerile nu numai că sunt numeroase dar găsesc şi o bază şi un ajutor instituţional, şi în decursul căreia se produc numeroase instrumente critice valide încă astăzi – chiar dacă depăşite – unice în felul lor, îi urmează, după «furtuna» războiului, o perioadă de «calm» aplatizată şi caracterizată de dezinteres general, în care literatura română în Italia intră într-un con dens de umbră din care, chiar şi azi, în ciuda eforturilor asidue şi de cea mai bună calitate ale unor românişti italieni, nu a reuşit total să iasă.

Traducerile de după război se limitează fie să propună clasicii secolului al XVIII-lea deja traduşi în deceniile precedente (Caragiale, Eminescu şi Creangă, la care se adaugă Ispirescu)[88], sau să se adapteze propunerilor «noii literaturi», traducând romanele realist-socialiste ale lui Z. Stancu, M. Sadoveanu şi E. Camilar. Această orientare a traducerilor italiene, care va continua în deceniul ce urmează, a avut un protagonist activ şi celebru – traducător mai ales de proză şi teatru – în Giuseppe Petronio (1909-2003), care a fost lector la Iaşi din ’38 până în ’43, şi este într-un anumit sens lesne de înţeles în situaţia unei ţări care ieşea – ca şi România – din experienţa unui război mondial în care a fost condusă de un regim de «dreapta». În acelaşi timp, tot ca o consecinţă a schimbărilor politice de la sfârşitul anilor ’40, îşi face apariţia pe piaţă literatura «primului» exil (C.V. Gheorghiu şi V. Horia), aprobată şi adesea promovată de medii «reacţionare», ostile ideologiei care domina România acelei epoci.

Anii ’60, care cantitativ reprezintă o perioadă în mod deosebit fericită a traducerilor de literatură română, nu cunosc în realitate prea mari noutăţi. Dacă pe planul literaturii exilului se propune V. Horia, cei care domină scena sunt mai ales clasicii secolului al XVIII-lea (I. Creangă, I.L. Caragiale, M. Eminescu, I. Slavici, P. Ispirescu) sau autori din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care sunt traduşi sau propuşi în vechi traduceri (M. Sadoveanu, L. Rebreanu, Cezar Petrescu, M. Sebastian, I. Teodoreanu, I. Agârbiceanu, G. Galaction, E. Gârleanu, D. Pătrăşcanu, Vl. Colin) sau retraduşi (J. Bart, D. Zamfirescu).

Totuşi, este necesar să subliniem că multe dintre numeroasele apariţii editoriale ale acestor ani, concentrate la jumătatea secolului şi în primii ani ’70, sunt adesea volumaşe foarte reduse ca număr de pagini, publicate în colecţii pentru copii (anumite traduceri din I. Creangă, M. Sadoveanu, E. Gârleanu şi alţii) şi / sau aparţinând unor autori minori (ca Vl. Colin sau D. Pătrăşcanu). Autorii «noii literaturi» reprezintă unicele noutăţi reale, atât la nivel monografic (N. Cassian, Z. Stancu, T. Popovici, P. Dumitriu, M. Beniuc, M. Banuş, A. Mihale, Al. Şahighian) cât şi de antologie (I. Ásztalos, T. Utan, E. Frunză, V. Tulbure etc.), în care aceştia sunt puşi pe aceeaşi treaptă cu autori ai perioadei precedente sau sunt de-a dreptul predominanţi (cazuri prezente în antologiile poetice De Micheli & Vrânceanu 1961 şi De Micheli 1967 sau în antologia de proză a lui Petronio 1956). Îşi fac apariţia de asemenea anumiţi autori interbelici «cooptaţi» de regim în rândurile literaturii de clasă, ca şi Arghezi sau

[88] Pentru traducerile din poeţii citaţi, în ceea ce urmează, ne permitem să facem trimitere la «Bibliografia» conţinută în Merlo 2005b.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Bacovia, dar şi un prim autor al literaturii de «liberalizare» (M. Sorescu). Inițiativă izolată, care ar fi vrut să fie prima dintr-o «colecție românească» îngrijită de Demetrio Marin, profesor la Universitatea din Bari, este traducerea poetului interbelic P. Cerna.

În anii ’60, deci, noutățile publicate în Italia aparțin mai ales unor autori care în anii ’50 (unii şi după) au fost, din punct de vedere estetic şi politic, apropiați noului regim. O viziune în parte contrastantă, menită să restituie circuitului normal valorile culturii române interbelice, propun, de exemplu, Caragață 1958 (care îi citează, între alții, pe Camil Petrescu şi Hortensia Papadat-Bengescu) şi mai ales – referitor cu precădere la poezie – M. Popescu (Popescu 1969, Popescu 1970a e 1970b), precum şi exilații adunați în jurul aşa-numitei «Societas Academica Dacoromana», fondată la Roma în 1958 din inițiativa mons. Octavian Bârlea, şi în jurul revistelor sale (mai ales «Acta Philologica»). Referitor la traducerile şi la critica literaturii române din primele două decenii postbelice, merită să se observe – după cum o făcea Rosa Del Conte referitor la Arghezi – că „evaluările de ordin extraestetic se insinuează prea des în discursul critic, care în loc să se implice într-o investigare riguroasă permite prea uşor tonuri de polemică jurnalistică”[89] sau de elogiu şi de literatură ideologizată, care nu ating doar pe autorii de actualitate, ci şi pe clasici[90].

În anii ’70 traducerile de literatură română reflectă mişcările apărute în România, mai ales pe cele pornind de la jumătatea anilor ’60: continuă traduceri / repropuneri ale clasicilor secolului al XIX-lea (Caragiale, Creangă, Ispirescu, Eminescu) sau ale autorilor «noii literaturi» (Z. Stancu, E. Jebeleanu), dar sunt traduşi şi poeți ai perioadei precedente, precum Goga, Arghezi, şi mai ales Blaga, printre care câțiva aparținând generației ’60, precum Doinaş şi Sorescu, şi se publică, în sfârşit, pentru prima dată, şi avangarda (Cugno 1975), în timp ce noua proză tace. Din literatura exilului este propus, încă o dată, publicului italian, V. Horia şi se traduce pentru prima dată, la sfârşitul deceniului, Eliade.

Adevăratul moment crucial al traducerilor italiene de literatură română a avut loc, însă, doar în anii ’80, când se reduc sensibil traducerile din clasici (Eminescu şi Ispirescu) şi se multiplică propunerile de autori interbelici (puțină proză: Mateiu I. Caragiale, M. Eliade, E. Ionescu – ultimii doi, totuşi, bazându-se pe notorietatea exilului –, cât despre poezie, aceasta se bucură de o mai mare atenție: T. Arghezi, P. Celan, L. Blaga) şi de noutăți: apar o antologie fundamentală a avangardei (Mincu & Cugno 1980), urmată de prima prezentare a poeților anilor ’60-’70 (Cugno 1981), apoi traduceri din autori individuali precum M. Sorescu, I. Alexandru, Şt. Aug. Doinaş, M. Mincu, A. Blandiana, N. Stănescu. Între autorii exilului, însă, predomină net proza şi se traduce mult din cel mai mare reprezentant al «primului exil», M. Eliade, se publică primul succes al lui V. Horia, şi îşi fac apariția timidă şi exponenții generațiilor succesive (I.P. Culianu, H. Müller).

Această tendință cunoaşte o creştere semnificativă începând cu anii ’90, după un moment de stagnare în primii ani ai postcomunismului: apare integral Barbu, se traduc /

[89] Del Conte [1968], p. 270.

[90] Pentru această tendință, care aparține atât regimului oficial de «stânga» cât şi exilului de «dreapta», sunt semnificative anumite lecturi eminesciene – evident viciate de respectivele ideologii – publicate în Italia în imediata perioadă după război, pe de-o parte, de Nestor Ignat (Ignat 1950) şi Ion Vitner (Vitner 1951), doi ideologi oficiali ai perioadei, şi, pe de altă parte, de legionarul Constantin Papanace (Papanace 1951).

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

publică anumite opere româneşti ale lui Cioran, memorialistica lui Eliade, filozofia lui Blaga, se traduce extensiv proza lui Eminescu, se publică documente importante ale literaturii «de sertar» (Noica, Steinhardt) şi continuă să se facă tot mai cunoscută poezia ultimilor ani (în particular, datorită operei lui Marco Cugno). Proza însă, care a dominat prima perioadă a traducerilor italiene de literatură română, continuă, din păcate, să treacă aproape neobservată în această secundă fază (unicul nume cu adevărat important este M. Cărtărescu), chiar dacă din literatura exilului se afirmă, în Italia, Norman Manea.

Obiectivul acestei rapide trecere în revistă critico-bibliografică a tradiţiilor literaturii române în italiană a fost acela de a observa în ce mod traducerile italiene reflectă «canonul» literaturii române, imaginea pe care cultura românească o dă despre propria literatură dintr-un cadru instituţional. La finalul acestui *excursus* tradiţional, rezultă spontan, credem, cel puţin două întrebări: pe de-o parte,

a) care este literatura românească pe care aceste traduceri o pun efectiv la dispoziţia cititorului italian şi, pe de altă parte,

b) cât, dincolo de un calcul banal sub aspect statistic, bazat în exclusivitate pe numărul de traduceri, este «cu adevărat» cunoscut din literatura română în Italia.

La această primă întrebare am încercat să dăm un prim aproximativ răspuns în acest studiu.

Dacă folclorul beneficiază de atenţia atât a traducătorilor cât şi de cea a cercetătorilor, literatura română veche şi premodernă rămâne, totuşi, încă o necunoscută (probabil şi datorită naturii lor specifice, aşa cum s-a mai spus, care le fac dificil de propus unui public străin.) În ceea ce priveşte literatura secolului al XIX-lea, trebuie spus – în ciuda lacunelor obiective – că numele importante (Caragiale, Slavici, Creangă, Eminescu) sunt destul de bine reprezentate, chiar dacă (în afară de ultimul) de traduceri adesea vechi şi / sau dificil de reperat.

În ceea ce priveşte literatura română între sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea şi aceea a perioadei interbelice, panorama traducerilor oferă cititorului o perspectivă destul de incoerentă şi lacunară, care nu reuşeşte să creeze o imagine asupra a ceea ce era în realitate literatura română a primei jumătăţi a secolului al XX-lea. În ansamblu, literatura română a acestei perioade este destul de slab cunoscută în Italia: lipsesc simbolismul începutului de secol (prima etapă a sincronizării literaturii române cu cea europeană, care depăşeşte totuşi valoarea de simplă etapă istorico-documentară) şi anumiţi poeţi importanţi, în timp ce proza e puţin tradusă şi într-o manieră nu prea reprezentativă (este mai ales cazul lui Agârbiceanu şi Zamfirescu). Traducerile sunt vechi (chiar dacă cel puţin aceşti ultimi autori sunt disponibili în reeditări mai uşor de reperat) şi astfel şi critica literară existentă, destul de depăşită: în volume există doar Roccato 1939 despre I. Al. Brătescu-Voineşti şi deja citatul Cardinali 1947 despre Zamfirescu poetul; excepţie face Agârbiceanu, pentru care dispunem de două monografii relativ recente, amândouă semnate de Anna Senatore, profesor de Limbă şi literatură română la Universitatea din Bari (Senatore 1980 şi 1983).

Mai puţin lacunară este panorama traducerilor italiene a marii prozei interbelice, cu precizările de rigoare: în primul rând, în ceea ce-l priveşte pe Sadoveanu – aşa cum s-a spus – cititorul italian are la dispoziţie doar un cadru parţial, legat mai ales de proza scurtă de tip istorică-social, în timp ce rămâne inaccesibil romanul de mari dimensiuni; Rebreanu este tradus într-o manieră mult mai reprezentativă, întocmai ca şi Eliade, a

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

cărui operă literară a anilor româneşti a fost tradusă în Italia doar relativ recent – ca urmare a «scoaterii de sub interdicţie» a lui Eliade în România la sfârşitul anilor ’60 – dar într-un mod constant, până la începutul anilor ’90 (între ’79 şi ’90 apar zece volume de proză), astfel încât traducerile operelor literare ale lui Eliade înregistrează o drastică stagnare (în ultimii 15 ani nu avem decât o singură apariţie şi două retipăriri).

Fără a intra în detalii, este binecunoscut faptul că figura şi opera lui Eliade sunt de mai multe ori puse în discuţie cu energie plecând de la simpatia tânărului Eliade – diferit interpretată şi evaluată – pentru ideologia extremei drepte a Românei interbelice (pe care, de altfel, Eliade a cunoscut-o doar odată cu întoarcerea din India, în particular din 1933, când mentorul său, Nae Ionescu s-a alăturat Legiunii Arhanghelului Mihail)[91], ceea ce făcut ca editurile să încetinească pasul în a contura propuneri alternative (şi anume volumele de memorii sau cele despre India)[92]. Probabil datorită acestor polemici, şi în ciuda numărului relativ mare de opere puse în circulaţie pe piaţa italiană (traduceri, e adevărat, nu întotdeauna ireproşabile) şi a notorietăţii sale de cercetător, Eliade nu a reuşit să se impună şi ca scriitor, astfel încât să se poată afirma că el este „cel mai cunoscut scriitor român în Occident, deoarece de fapt, are mai mulţi admiratori decât cititori[93].

În ansamblu, numeroasele traduceri ale primei jumătăţi a secolului al XX-lea sunt influenţate mai ales de tendinţele epocii, prezentând, alături de autori «clasici» ai perioadei precedente (unii reluaţi şi în deceniile succesive) şi mari scriitori ai perioadei (M. Sadoveanu, L. Rebreanu, primele romane ale lui M. Eliade, apoi T. Arghezi, I. Barbu, L. Blaga, dar şi Gib I. Mihăescu sau Mihail Sebastian, I. Pillat etc.), o întreagă pleiadă de autori consideraţi mai puţin semnificativi, (Cezar Petrescu, I. Teodoreanu, Victor Eftimiu, Emil Gârleanu, Panait Cerna, N. Iorga dramaturg, etc.) sau de-a dreptul minori (Ion Gorun, M. Th. Ioanescu, Lucia Mantu, Dimitrie D. Pătrăşcanu, Mihail Sevastos sau Caton Theodorian etc.). Dacă pe de-o parte această vedere de ansamblu este completată şi îmbogăţită de opere individuale de valoare, precum cele ale lui G. Ibrăileanu, J, Bart, M. Sebastian, M.I. Caragiale sau Gib I. Mihăescu, pe de altă parte, rămân netraduse multe opere şi scriitori la fel de semnificativi: strălucesc prin absenţă din panorama traducerilor italiene de proză românească anumite nume mai importante ale acelei perioade, astăzi ca şi atunci apreciaţi şi reputaţi scriitori de nivel internaţional, precum Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu sau G. Călinescu, sau autori recent (re)descoperiţi de critică şi de public, care au făcut istorie şi/sau şcoală recent, precum prozele lui Max Blecher sau *De două mii de ani* de M. Sebastian. Alţi autori – pentru proză, mai ales e cazul lui M.I. Caragiale – rămân practic inaccesibili în Italia fiind publicaţi în traducere italiană în România.

[91] Pentru tema – destul de delicată – ne limităm să facem trimitere la „puncte ferme” ale lui Scagno 2000.

[92] Simptomatic pentru caracterul dubios şi de rea credinţă al anumitor iniţiative editoriale – a diverselor publicaţii diferit orientate când spre a-l reclama pe Eliade ca aparţinând în întregime extremei drepte interbelice, când spre a-i discredita pe aceste considerente întreaga operă nu numai de literatură dar şi de cercetător – este faptul că din întreaga operă a lui Eliade dinaintea exilului (care ascunde multe alte comori, încă în mare măsură necunoscute cititorului italian sau care nu este de origine română în general) a fost tradusă, fără minima necesară contextualizare, o operă absolut periferică şi anume *Os Romenos. Os latinos de Oriente* (Eliade 1997b), volumaş de popularizare / propagandă istorică adesea discutat pentru anumite afirmaţii asupra religiei dacice pe care cei mai mulţi le pun inopinat în legătură cu pretinsele opţiuni politice ale tânărului Eliade, scris de Eliade în epoca legaţiei la Lisabona (1941-1948), într-un moment şi în condiţii umane şi politice foarte particulare.

[93] I. Guţia, *Prefazione* la Eliade 1990a, p 5.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Este de asemenea un fapt real, subliniat de mai multe ori, că mare parte din traducerile existente sunt vechi şi/sau greu de găsit. Noul gust şi aşteptările schimbate ale publicului necesită, inevitabil, nu numai autori şi opere noi, dar şi noi traduceri. În ceea ce priveşte critica şi elementele legate de ea, este evident că lipseşte o încadrare critică adecvată climatului cultural profund modificat şi noilor gusturi ale cititorilor, care să contureze literatura perioadei în ansamblul general al culturii europene moderne şi contemporane (există doar Ibrăileanu 1947, şi acesta greu de găsit). În ceea ce priveşte majoritatea scriitorilor marcanţi ai perioadei interbelice, materialul disponibil în italiană e practic inexistent: monografiile sunt adesea minimaliste şi învechite, precum cea dedicată lui Liviu Rebreanu (Giambruno 1937), în timp ce singurul autor care s-a bucurat de oarecare atenţie din partea criticii – pătrunzând, în bine sau în rău, în conştiinţa intelectuală italiană şi în afara circuitelor specializate ale românisticii – a fost Mircea Eliade[94].

În ceea ce priveşte autorii perioadei postbelice, cum s-a mai afirmat, panorama traducerilor italiene de proză română este într-adevăr dezamăgitoare, limitându-se la câteva romane realist-socialiste şi la puţine volume recente. Proza anilor ’60-,’80, mai puţin supusă (mai ales cea scurtă) unor condiţionări, este practic necunoscută în italiană: din primul deceniu postbelic lipseşte mai ales ceea ce este considerată astăzi adevărata excepţie, aproape neverosimilă, de la regulile dogmatismului epocii, primul volum din *Moromeţii*, 1955 lui Marin Preda (1922-1980), considerat unul dintre cele mai mari romane româneşti din secolul al XX-lea, tradus în franceză şi germană… în timp ce din cele aproximativ 1500 de romane apărute în România între 1970 şi 1985 (fenomen ce s-ar putea presta unui studiu de sociologie a literaturii!)[95], sunt prea puţine cele disponibile publicului italian.

Din punct de vedere al traducerilor, asupra prozei româneşti a anilor ’60 până astăzi, de la neo-modernism la *Şcoala de la Târgovişte* (Radu Petrescu, M.H. Simionescu, Costache Olăreanu, Tudor Ţopa), de la prozatorul onirismului estetic, D. Ţepeneag (n. 1937) – continuat într-un anumit sens de Ştefan Agopian (n. 1947) – până la postmodernism, adică asupra unor scriitori precum Vasile Voiculescu, Ştefan Bănulescu, Fănuş Neagu, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Alexandru Ivasiuc, Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Gabriela Adameşteanu, Mircea Nedelciu, Ştefan Agopian, Ioan Groşan şi Gabriel Liiceanu, mergând până la Mircea Cărtărescu şi Norman Manea (cu excepţia celor câteva traduceri din opera lui Mircea Eliade, pentru literatura exilului, N. Steinhardt şi C. Noica, oricum mai mult cu caracter eseistico-memorialistic decât narativ), se aşterne o linişte practic absolută, lăsând astfel în traducerile italiene de proză românească un gol – considerând şi dezvoltarea literară a ultimului deceniu, la rândul ei ignorată – de mai mult de trei decenii!

Lăsată în seama legăturilor autorilor cu lumea editorială italiană, cu iniţiativele traducătorilor (adesea lipsite de profesionalism adevărat, faţă de excepţiile reprezentate

[94] Între contribuţiile italiene amintim mai ales studiile punctuale ale lui Marco Cugno (Cugno 1994, 1995 şi 1998), la care se pot alătura analize ale traseului intelectual al lui Eliade, precum şi opera unuia dintre cei mai mari exegeţi ai operei cercetătorului, Roberto Scagno (Scagno 1998), recenta prezentare a Luisei Valmarin (Valmarin 2004) precum şi intervenţiile lui Miani 2005, Filoramo 1987 şi interesantul studiu dedicat de Maurizio Serra operei *La foresta proibita* (Serra 1992), care, în ciuda sugestiilor optime, nu reuşeşte să se distanţeze suficient de dezbaterea politică.

[95] Crăciun 2004, p. 789.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

de Marco Cugno, Luisa Valmarin sau, în ultima perioadă, Bruno Mazzoni) sau cu atitudini editoriale ale unor edituri individuale şi izolate (precum Jaca Book pentru Eliade sau Voland pentru Cărtărescu), demne de laudă dar deseori inconsecvente şi de scurtă durată (precum Le Paoline în anii ’60 care, în ciuda numeroaselor traduceri au propus mai cu seamă autori minori sau opere minore ale marilor scriitori, sau Il Mulino pentru Noica şi Marino, care – aşa cum a observat B. Mazzoni (Mazzoni 2002) – a renunţat repede la acest demers), literatura română (la fel ca şi alte literaturi «minore») se străduieşte cu greu să se impună în panorama culturală italiană cu o fizionomie proprie şi definită.

Sporadicitatea şi (uneori) excentricitatea apariţiilor editoriale legate de literatura română sunt datorate interesului general redus al pieţei librăriilor pentru această literatură, fapt agravat şi de o aproape totală lipsă a unui sprijin adecvat din partea României. Viciată pe de-o parte de opţiuni ideologice şi slăbită pe de alta de insuficienţe şi lacune chiar substanţiale, determinate în mare parte de lipsa unor spaţii editoriale adecvate şi de o politică culturală potrivită, imaginea literaturii române – tradusă în italiană în manieră inconsecventă şi cu intermitenţe (în ciuda anumitor volume de o oarecare relevanţă, atât monografice cât şi antologice, din păcate apariţii izolate), cu lacune foarte mari şi disproporţii de calibru – văzută de un ipotetic cititor italian, poate părea, şi nu numai datorită opţiunilor operatorilor culturali, aproape deformată, mai ales pentru perioada mai recentă: o imagine cosmetizată în grabă şi impresionistă pe care iniţiativele demne de laudă precum antologiile şi traducerile (citez la întâmplare) lui M. Cugno, B. Mazzoni, A. Cuneo, L. Valmarin, R. Del Conte, A. Tarantino, F. Del Fabbro, Gh. Carageani, A. Mititelu etc. nu le pot remedia decât parţial.

În panorama traducerilor diletante şi a iniţiativelor ambiţioase (din partea atât unor italieni precum adesea şi din partea românilor), lipsite de o orientare ştiinţifică şi de un «proiect» literar de ansamblu concret, care împânzesc istoria traducerilor italiene de literatură română, răspândirea prozei româneşti în Italia a suferit şi suferă încă de lipsa acelei rigori şi acelei coerenţe imprimate traducerilor de poezie, de la începutul anilor ’70 până azi, de către activitatea prodigioasă de autor şi de exeget a lui Marco Cugno (n. 1939), pe de altă parte, apreciată la adevăratul său nivel şi în România. Traducerile profesorului torinez[96] – publicate în reviste („L’Europa letteraria”, „Nuova rivista Europea”, „Si scrive”, „Poesia” etc) şi antologii (*Parnaso europeo*, *Approdi* etc.) de nivel înalt, adesea pentru edituri importante (Mondadori, Feltrinelli, Il Saggiatore, Il Mulino etc.) şi însoţite de studii care, acolo unde spaţiul a permis acest lucru, pătrund dincolo de clasica «introducere» – răspund, într-un mod compatibil cu exigenţele tiranice ale pieţei cărţilor, unui proiect cât mai unitar cu putinţă, menit să prezinte publicului italian cea mai bună parte a literaturii române: de la antologia argheziană şi de la cele dedicate avangardei şi folclorului, până la antologiile generaţiei caracterizate de lupta contra inerţiei şi cele ale poeziei secolului al XX-lea sau a antologiei de poezie din Basarabia, prezentându-i pe poeţii Sorescu, Stănescu, Eminescu sau Blaga, pe filosoful C. Noica, pe criticul A. Marino, pe prozatorul N. Manea şi pe mulţi alţii. Sunt demne de menţionat, de asemenea, traducerile inedite din Eliade, Sadoveanu sau dintr-un autor al exilului precum Goma. Trecând de la proză la teatru şi excelând în domeniul poeziei, Marco Cugno a trasat cu opera sa nu doar de traducător versat dar şi de critic atent un adevărat «parcurs» în literatura română, bine orientat şi capabil să dea

[96] Pentru referinţe bibliografice, v. Merlo 2005b.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

o viziune unitară asupra fenomenului literar românesc contemporan. Exemplul reprezentat pentru românistica italiană de munca desfăşurată de Cugno în jurul poeziei româneşti a secolului al XX-lea lasă să se întrevadă o posibilă «cale», un model de propunere şi de răspândire a literaturii române în Italia care, aprofundat şi adaptat exigenţelor prozei, promite paşi înainte dar din păcate, cel puţin pentru moment, aceştia nu sunt altceva decât *desiderata* începeţoşate.

La a doua întrebare, nu există pentru moment decât răspunsuri parţiale (şi anume Drimba 1983, Del Fabbro 1990, Carageani 1995, 1997 şi 2002 sau Bulei 2003), care privesc doar mediul academic sau un cerc restrâns de cititori, aflat la limita specializării. Pentru moment, analizele socio-statistice, invocate de exemplu de M. Bulei (Bulei 2003), lipsesc încă şi probabil se vor lăsa aşteptate pentru mult timp de acum înainte, ţinând cont de dificultatea pe care o presupune culegerea datelor referitoare la editare, vânzări etc. Totuşi, totul ne face să credem că rezultatele nu ar fi prea încurajatoare. Pentru a încheia, dacă nici măcar contactul cotidian cu sutele de mii de români care trăiesc în Italia nu a reuşit să distrugă zidul dezinteresului provincial italian pentru cultura română, nu ne rămâne decât să ne dorim ca viitoarea integrare a României în Uniunea Europeană – cu o populaţie de aproximativ 21 de milioane de oameni – să poată redeştepta în final interesul pentru o cultură atât de deosebită şi fascinantă pe cât de uitată, mai ales într-o ţară cum este Italia pe care deja amintitul G. Vegezzi-Ruscalla – pentru a încheia cu ceea ce am început – nu ezita să o declare, în timpuri pline de entuziasm, e adevărat mai naive, dar şi mai dificile, drept «soră» a României.

Bibliografie

Avertisment: bibliografia de faţă este un simplu repertoriu bibliografic, adică o enumerare de nume şi titluri; pentru o evaluare corectă a traducerilor italiene de literatură română – cu alte cuvinte, pentru a şti cine a tradus pe cine, când, de pe ce poziţii şi cu ce rezultate a făcut acest lucru, mai ales în ceea ce priveşte perioada mai recentă – se face trimitere la studiul care a precedat-o şi care constituie parte integrantă a acesteia, precum şi la opiniile fundamentale ale lui Guţia 1990. Pentru antologii, opere colective şi ediţii de texte, s-a indicat ca element esenţial numele traducătorului sau al celui care a îngrijit opera respectivă, iar în cazul revistelor tot numele acestuia din urmă – dacă este cunoscut – sau titlul cu caractere italice. Pentru studiile critice, s-a dat imediat după titlu, între paranteze drepte, titlul şi/sau anul etc. de publicare al originalului. Diversele versiuni ale unei singure opere oferite de traducători diferiţi sunt indicate separat, fiind considerate ediţii noi, în timp ce ediţiile diferite ale aceleiaşi opere dar în traducerea aceluiaşi autor au fost considerate reeditări (mai ales dacă la nivelul rezumatului conţinutul este acelaşi), şi în această calitate indicate între paranteze drepte după prima ediţie, cu semnalarea diferenţelor (în primul rând locul, anul, eventual editorul şi – unde este necesar sau posibil – numărul de pagini) aşa cum rezultă acestea din descrierea bibliografică respectivă, adică în limba italiană. La sfârşitul rubricii bibliografice, tot între paranteze drepte – dar în limba română – sunt furnizate unele indicaţii esenţiale referitoare la conţinutul volumelor.

Agârbiceanu 1929 = Ion Agârbiceanu, *Due amori*, prima trad. dal romeno di Nella Collini, prefazione di Augusto Garsia, Perugia-Venezia, «La Nuova Italia», 1929, VIII+133 p.

Agârbiceanu 1931 = Ion Agârbiceanu, *Stana*, romanzo, introduzione di Leonardo Kociemski, trad. di Vera Mollaioli, Lanciano, Gino Carabba, 1931, VIII+162 p.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Agârbiceanu 1966 = Ion Agârbiceanu, *Due amori*, versione dal romeno di C. N., Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1966, 155 p.
Alexandrescu 1998a = Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, Bucureşti, Univers, 1998.
Alexandrescu 1998b = Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român* [1976], in Alexandrescu 1998a, p. 31-43 [or. fr. Alexandrescu 1999e].
Alexandrescu 1999a = Sorin Alexandrescu, *Privind înapoi, modernitatea*, traduceri de: Mirela Adăscăliței, Şerban Anghelescu, Mara Chirițescu şi Ramona Jugureanu, Bucureşti, Univers, 1999.
Alexandrescu 1999b = Sorin Alexandrescu, *Pentru un mai grabnic sfârşit al canonului estetic* [1997], în Alexandrescu 1999a, p. 149-154 [text original în franceză în Alexandrescu 1999d in p. 117-141].
Alexandrescu 1999c = Sorin Alexandrescu, *Romanul românesc interbelic: problema canonului* [1998], în Alexandrescu 1999a, p. 125-148.
Alexandrescu 1999d = Sorin Alexandrescu, *La modernité à l'est. 13 aperçus sur la littérature roumaine*, Piteşti, Paralela 45, 1999.
Alexandrescu 1999e = Sorin Alexandrescu, *Le paradoxe roumain* [1976], în Alexandrescu 1999d, p. 15-30 [trad. rom. Alexandrescu 1998b].
Arcella, Pisi & Scagno 1998 = Luciano Arcella, Paola Pisi & Roberto Scagno (a cura di), *Confronto con Mircea Eliade. Archetipi mitici e identità storica*, Milano, Jaca Book, 1998.
Anelli 1966 = F. Anelli, *Celebrazione di Eminescu*, «BILE», VIII (1966), p. 131-132.
Arghezi s.d. = Tudor Arghezi, *Animali piccoli e grandi*, versione italiana di Florian Potra, illustrazioni di Silvia Cambir, Bucarest, La casa editrice della gioventù, s.a. [dar din anii '60], 16 p., ill.
Arghezi [1968] = Tudor Arghezi, *Inno all'uomo. Invito alla lettura di Arghezi*, trad. e commento di Rosa Del Conte, Milano, Lerici, s.d. [dar din 1968], 272 p.
Arghezi 1983 = Tudor Arghezi, *Il borgo di cristallo*, trad. di Rosa Del Conte, illustrazioni di Franco Matticchio, Milano, Emme Edizioni, 1983, 160 p., ill.
Banti 1965 = Maria Banti (versione di), *Le più belle fiabe della Romania*, illustrazioni di S. Squillantini, Vicenza, Salani, 1965, 185 p.
Barbu 2000 = Marian Barbu, *Ipostaze şi metastaze ale discursului oficial*, Craiova, Gitech, 2000.
Bart 1945 = Jean Bart, *Sirena nera*, trad. di A. Silvestri-Giorgi, Milano, Baldini e Castoldi, 1945, 286 p.
Bart 1963 = Jean Bart, *Europolis*, trad. e prefazione di G.B., Roma, Crucci Editore A.I.B., 1963, 271 p.
Behring 2001 = Eva Behring, *Scriitori români din exil (1945-1989): o perspectivă istorico-literară*, traducere din limba germană de Tatiana Petrache şi Lucia Nicolau, revizuită de Eva Behring şi Roxana Sorescu, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 2001.
Beiu Paladi 1976 = Luminița Beiu Paladi, *Il romanzo* Lo straniero *di Titus Popovici tradotto in italiano*, in «Synthesis», III/1976, pp. 257-259.
Bevilacqua 1939 = Lena Maria Bevilacqua, *Emilio Gârleanu nella vita e nelle opere*, Roma, Istituto per l'Europa Orientale, 1939, 89 p.
Bibescu 1978 = Marthe Lucie Bibesco, *Al ballo con Marcel Proust*, traduzione e introduzione di Alberto Beretta Anguissola, Palermo, Sellerio, 1978, XXIX+142 p.
Bibescu 1991 = Marthe Lucie Bibesco, *Il pappagallo verde*, a cura di Riccarda Marinelli e Rosetta Signorini, Palermo, Sellerio, 1991, 143 p.
Bibescu 1993 = Marthe Lucie Bibesco, *Gli otto paradisi*, a cura di Riccarda Marinelli e Rosetta Signorini, Palermo, Sellerio, 1993, 196 p.
Bibescu 2005 = Marthe Lucie Bibesco, *Nobiltà dell'abito*, a cura di Rosetta Signorini, Palermo, Sellerio, 2005, 143 p.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Blaga 1946 = Lucian Blaga, *Orizzonte e stile*, a cura di Antonio Banfi, trad. di Mircea Popescu e Eugen Coseriu, Milano, Alessandro Minuziano Editore, 1946, 240 p.

Blaga 1974 = Lucian Blaga, *Maestro Manole*, dramma in 5 atti, nota biografica e trad. di Rosa Del Conte, Roma, Tip. L. Morara, 1974, 111 p.

Blaga 1994 = Lucian Blaga, *Lo spazio mioritico*, trad. e note di Riccardo Busetto e Marco Cugno, introduzione di Marco Cugno, Edizioni dell'Orso, Alessandria, 1994, 217 p.

Blaga 1996 = Lucian Blaga, *Arte e valore*, trad. di Eugenio Coseriu e Mircea Popescu, rivista da D. Condrea-Derer, con un saggio introduttivo di Dino Formaggio, Milano, Unicopli, 1996, 169 p.

Boureanu & Pârvulescu 1977 = Radu Boureanu & Titus Pârvulescu (texte alese şi traduse de), *Eminescu în critica italiană*, prefață de Ştefan Ciucureanu, Iaşi, Junimea, 1977.

Brâncuşi 2001 = Constantin Brâncuşi, *Aforismi*, con scritti di Michael Middleton, Eugenio Montale, Paul Morand, Ezra Pound, Man Ray, Henri-Pierre Roché, a cura di Paola Mola, Abscondita, 2001 [traducerea din română a aforismelor de Roberto Carminati şi Roberto Merlo].

Bulei 2003 = Maria Bulei, *Studi critici sulla narrativa romena del Novecento apparsi in Italia*, in «Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca umanistica», n. 5/2003, a cura di Şerban Marin, Rudolf Dinu, Ion Bulei e Cristian Luca, Bucarest, Editura Enciclopedică, 2004, pp. 529-541 [varianta electronică: http://www.geocities.com/marin_serban/buleimaria2003.html].

Buonincontro 1980 = Pasquale Buonincontro, *La presenza della Romania in Italia nel secolo xx. Contributo bibliografico 1900-1980*, Napoli, De Simone Editore, 1988, 212 p.

Camilar 1956 = Eusebiu Camilar, *Nebbia*, trad. di Giuseppe Petronio, Roma, Editori Riuniti, 1956, 332 p.

Câmpean 1983 = Mariana Câmpean, *Mihai Eminescu – Il maggior poeta romeno*, in «Balcanica», II (1983), 2, p. 44-47.

Caragață 1958 = Giorgio Caragață, *Letteratura romena*, in *Storia delle letterature moderne d'Europa e d'America*, diretta da Carlo Pellegrini, II. *Letteratura spagnola-portoghese* di Camillo Guerrieri Crocetti, *Letteratura romena* di Giorgio Caragață, Milano, Vallardi, 1958, XI+357 p.: p. 249-357.

Carageani 1987-1988 = Gheorghe Carageani, *La specificità della letteratura romena nell'ambito delle letterature romanze: i paradossi della cultura (e letteratura) romena*, in «Annuario» dell'Università degli Studi della Basilicata» II (1987/1988), 1989, p. 44-61.

Carageani 1995 = Gheorghe Carageani, *Riflessioni sulle traduzioni e sulla ricezione delle letteratura romena in Italia*, in «Synthesis», XXII/1995, p. 7-18.

Carageani 1997 = Gheorghe Carageani, *Riflessioni sulle traduzioni e sulla ricezione delle letteratura romena in Italia*, in «Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli», Sezione Romanza, XXXIX (1997), 1 (gennaio), p. 95-107.

Carageani 2002 = Gheorghe Carageani, *Della critica letteraria in Italia concernente la letteratura romena (1945-1980)*, in «Quaderni della Casa Romena», n. 2/2002: *Occidente-Oriente. Contatti, influenze, l'image de l'autre*, a cura di Ion Bulei, Şerban Marin e Rudolf Dinu, Bucarest, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 298-318 [varianta electronică: http://www.geocities.com/serban_marin/carageani2.html].

Caragiale 1914 = Ion Luca Caragiale, *Novelle romene*, trad. di Costantino Petrescu, Lanciano, G. Carabba, 1914, 118 p. [culegere de povestiri].

Caragiale 1928 = Ion Luca Caragiale, *La mala sorte*, dramma, trad. di Agnese Silvestri-Giorgi, prefazione di Claudio Isopescu, Lanciano, G. Carabba, 1928, IV+119 p.

Caragiale 1929a = Ion Luca Caragiale, *Una lettera smarrita*, prima trad. dal romeno di Claudio Isopescu e A. Silvestri-Giorgi, prefazione di Giulio Bretoni, Perugia-Venezia, «La Nuova Italia» Editrice, 1929, VIII+186 p.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Caragiale 1929b = Ion Luca Caragiale, *Il divorzio*, trad. di Lilio Cialdea, prefazione di Claudio Isopescu, Venezia, «La Nuova Italia», 1929, 134 pp. [culegere de povestiri].
Caragiale 1945 = Ion Luca Caragiale, *Scene romene*, trad. e note di Giuseppe Petronio, Firenze, Sansoni, 1945, 111 p. [culegere de proză scurtă].
Caragiale 1952 = Ion Luca Caragiale, *Una lettera smarrita*, commedia in quattro atti, versione dal romeno a cura di Giuseppe Petronio, Milano, Universale Economica, 1952, 109 p.
Caragiale 1955 = Ion Luca Caragiale, *Racconti*, trad. e prefazione di Aurora Beniamino, Casa Editrice «Maia», 1955, 192 p. [culegere de povestiri].
Caragiale 1964 = Ion Luca Caragiale, *Giustizia*, racconti, versione dal romeno di Aldina Gherardi, Pescara, Edizioni Paoline, 1964, 186 p. [culegere de povestiri].
Caragiale 1978 = Ion Luca Caragiale, *Strapaese*, racconti, trad. dal romeno, introduzione e note di Giuseppe L. Messina, con 10 disegni di Beowulf Paesler-Luschkowsko, Angelo Signorelli Ed., 1978, 141 p. [culegere de povestiri].
Caragiale 1980 = Mateiu I. Caragiale, *I Crai della vecchia corte*. *Remember*, trad. e introduzione di Florian Potra, edizione bilingue romeno-italiana, Bucureşti, Minerva, 1980, 270 p.
Cardinali 1947 = Franco Cardinali, *La poesia di Duiliu Zamfirescu*, Roma, Tip. dell'Università, 1947, 105 p.
Cărtărescu 2002 = Mircea Cărtărescu, *Travesti*, trad. di Bruno Mazzoni, Roma, Voland, 2002 , 122 p.
Cărtărescu 2003 = Mircea Cărtărescu, *Nostalgia*, trad. di Bruno Mazzoni, Roma, Voland, 2003, 329 p. [traducere parțială a volumului *Nostalgia*, 1993: lipsesc *Prologul* (*Ruletistul*) şi *Epilogul* (*Arhitectul*)].
Celan 1994 = Paul Celan, *Scritti romeni*, a cura e con prefazione di Marin Mincu, trad. di Fulvio Del Fabbro, Udine, Campanotto, 1994, 96 p. [1999] [conține: Marin Mincu, *La giovinezza del poeta*, p. 7-13].
Cioran 1990 = *Lacrime e santi*, a cura di Sanda Stolojan, trad. dal francese di Diana Grange Fiori, Milano, Adelphi, 1990, 105 p. [1994; 1996].
Cioran 1998 = Emil M. Cioran, *Al culmine della disperazione*, trad. di Fulvio Del Fabbro e Cristina Fantechi, Milano, Adelphi, 1998, 148 p. [2003].
Ciureanu 1944 = Petre Ciureanu (a cura di), *La poesia romena contemporanea*, Genova, Libreria Internazionale Di Stefano, 1944, 206 p.
Ciureanu 1946 = Petre Ciureanu, *Eminescu*, Torino, SEI, 1946, 133 p.
Colombo 1934 = Anna Colombo, *Vita ed opere di Ion Luca Caragiale*, Roma, Istituto per l'Europa Orientale, 1934, 141 p.
Colombo 2005 = Colombo, *Gli ebrei hanno sei dita. Una vita lunga un secolo*, Milano, Feltrinelli, 2005, 232 p.
Condrea Derer 1989 = Doina Condrea Derer, *L'esegesi italiana dedicata a Mihai Eminescu: i contributi di Ramiro Ortiz, Umberto Cianciòlo e Rosa Del Conte*, in «Cahiers roumains d'études littéraires», II/1989, p. 133-142.
Condrea Derer 1993 = Doina Condrea Derer (a cura di), *Mihai Eminescu. Antologia critica*, Edizioni CIRSS-Anima, Milano-Bucarest 1993.
Cornea 1993 = Paul Cornea, *Introduzione alla teoria della lettura*, a cura di Gheorghe Carageani, trad. di Gabriella Bertini Carageani, Firenze, Sansoni, 1993, 280 p.
Creangă & Nedelciu 1999 = Ion Creangă, *Povestea poveştilor (Povestea pulei)* – Mircea Nedelciu, *Povestea poveştilor gen. 80*, cu o prefață cinegetică de Luca Pițu şi ilustrații de Mihaela Gabriel Simon, Bucureşti, Nemira, 1998 [1999, 2005].
Creangă 1931 = Ion Creangă, *Ricordi d'infanzia*, prima trad. dal romeno di A. Silvestri-Giorgi, prefazione di Raffaele Corso, Firenze, «La Nuova Italia», 1931, 162 p. [conține *Amintirile* şi câteva povestiri].
Creangă 1955 = Ion Creangă, *Novelle*, trad. e introduzione a cura di Anna Colombo, Torino, UTET, 1955, 275 p. [povestiri].

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Creangă 1963 = Ion Creangă, *Ricordi di infanzia*, trad. di Anna Silvestri-Giorgi, Roma, Centro editoriale internazionale «Christen», 1963, 141 p.
Creangă 1964 = Ion Creangă, *La suocera con tre nuore. Ricordi d'infanzia*, trad. dal romeno di Corrado Albertini, Vicenza, Ed. Paoline, 1964, 267 p. [*Amintiri* şi câteva povestiri].
Creangă 1968 = Ion Creangă, *Novelle e Ricordi d'infanzia*, a cura di Anna Colombo, Torino, UTET, 1968, 379 p. [introduzione di Celestina Fanella Mascia, trad. di Anna Colombo, Torino, UTET, 1982, XI+308 p.]
Creangă 1973a = Ion Creangă, *La capra e i tre capretti*, Firenze, Giunti-Bemporad Marzocco, 1973, 30 p.
Creangă 1973b = Ion Creangă, *Il gallo prodigioso*, Firenze, Giunti-Bemporad Marzocco, 1973, 14 p.
Creangă 2004 = Ion Creangă, *Il borsellino con due soldi*, racconto bilingue italiano-rumeno, adattato e illustrato da Eugen Stanciu, Torino, L'Harmattan Italia, 2004, 16 p.
Crăciun 2004 = Gheorghe Crăciun (coordonat de), *Istoria literaturii române pentru elevi şi profesori*, Bucureşti, Cartier, 2004.
Cugno 1975 = Marco Cugno (traduzioni e schede critiche di), *Antologia poetica dell'avanguardia romena*, in «L'Europa letteraria», I (1975), 6, pp. 34-76 [conține texte de Urmuz, T. Tzara, I. Vinea, I. Voronca, St. Roll, S. Pană, G. Bogza, G. Naum, V. Teodorescu].
Cugno & Mincu 1980 = Marco Cugno & Marin Mincu (a cura di), *Poesia romena d'avanguardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion*, traduzione dal romeno di Marco Cugno e Marin Mincu, prima edizione italiana, Milano, Giangiacomo Feltrinelli Editore, 1980, 432 p. [conține: M. Cugno, *Per una storia dell'avanguardia letteraria romena*, p. 7-23 şi M. Mincu, *Avanguardia romena e avanguardia europea*, p. 25-47].
Cugno 1994 = Marco Cugno, *Interferenze folclorico-mitologiche e letterarie nella narrativa fantastica di Mircea Eliade (*Il serpente*)*, in «Studi testuali», 3/1994, p. 31-49.
Cugno 1995 = Marco Cugno, *Interferenze folclorico-mitologiche e letterarie nella narrativa fantastica di Mircea Eliade (*Dalle zingare*)*, in Lupu & Renzi 1995, p. 810-822.
Cugno 1996b = Marco Cugno, *La poesia romena del Novecento*, studio introduttivo, antologia, traduzione e note a cura di Marco Cugno, Edizioni dell'Orso, Alessandria, 1996, LXXXII+512 p. [conține: Marco Cugno, *La poesia romena del Novecento: dal simbolismo alla "generazione '80"*, p. V-LXXXII].
Cugno 1998 = Marco Cugno, *Mircea Eliade: lo studioso e il narratore, «l'uomo diurno» e «l'uomo notturno»*, in Arcella, Pisi & Scagno 1998, p. 27-42.
Cugno 2003 = Marco Cugno, *Prospettive attuali nella periodizzazione della storiografia letteraria romena*, in Ferro 2003, p. 161-180.
Culianu 1989 = Ioan Petru Couliano, *La collezione di smeraldi. Racconti*, traduzioni dal francese di Cristina Cozzi, Annalysa Di Lernia, Maria Teresa Pini, dall'inglese di Marco Grampa, Milano, Jaca Book, 1989, 176 p.
Damian 1987 = Ştefan Damian, *Racconti di Transilvania*, trad. e postfazione di Bruno Rombi, Treviso, Editrice Santi Quaranta, 1997, 160 p.
Delavrancea 1909 = Stefano Delavrancea, *Tipi rumeni*, trad. dal testo originale rumeno di Renato Manzini e Alfredo Mangiagalli, proemio di Angelo De Gubernatis, bibliografia in francese di Eugénie Janculescu de Reuss, Stabilimento Tipografico Carmine Visci, Ortona a Mare, 1909, 134 p.
Delavrancea 1944 = Barbu Ştefan Delavrancea, *Parassiti*, romanzo, trad. dal romano di Anna Siciliano-Iroaie, con una prefazione di Petru Iroaie, Roma, Sandron, 1944, 135 p.
Del Conte 1962 = Rosa Del Conte, *Mihai Eminescu o dell'Assoluto*, Modena, Soc. Tip. Ed. Modenese, 1962, 482 p.
Del Conte 1967 = Rosa Del Conte, *Le due madri della Peregrinatio Virginis rumena nota col nome di «Căutarea Maicii Domnului*, Roma, Soc. Multigrafica, 1967.
Del Conte [1968] = Rosetta Del Conte, *Nota bibliografica*, in Arghezi [1968], p. 269-270.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Del Conte 1990 = Rosetta Del Conte, *Eminescu, sau Despre Absolut*, ediție îngrijită, traducere şi prefață Marian Papahagi, cuvânt înainte de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, postfață de Mircea Eliade, cu un cuvânt pentru ediția românească de Rosa del Conte, Cluj, Dacia, 1990, 461 p.

Del Fabbro 1990 = Fulvio Del Fabbro, *La ricezione di Eminescu in Italia*, in Mincu & Albisani 1990, p. 283-302.

De Martino 1958 = Ernesto de Martino, *I funerali di Lazzaro Boia*, in *Morte e pianto rituale nel mondo antico*, Torino, Einaudi, 1958 [1975, p. 164-194].

De Micheli & Vrânceanu 1961 = Mario De Micheli & Dragoş Vrânceanu (trad. di), *Antologia della poesia romena*, introduzione di Mario de Micheli, presentazione di Salvatore Quasimodo, biografie a cura di Mariano Baffi, Firenze, Parenti, 1961, LI+370 p.

De Micheli 1967 = Mario De Micheli (presentati e tradotti da), *Poeti romeni del dopoguerra*, Parma, Ugo Guanda Editore, 1967, 292 p.

Densusianu 1936 = Ovid Densusianu, *La vita pastorale nella poesia popolare romena*, trad. di F. Manno, pref. di G. Bertoni, Roma, Istituto per L'Europa Orientale, 1936, X+229 p.

D'Ergiu Caterinici 1925 = Rina D'Ergiu Caterinici (a cura di), *Antologia di novelle romene*, introduzione della medesima, Roma, Anonima Romana Editoriale, Pubblicazioni dell'Istituto per l'Europa Orientale di Roma, 1925, 260 p. [M. Eminescu, B. Ştef. Delavrancea, Al. Vlahuță, I.Al. Brătescu-Voineşti, M. Sadoveanu, G. Galaction].

Di Fede 1980 = Niccolò di Fede, *Mircea Eliade come romanziere*, in «Humanitas», XXXVI (1980), 6, p. 869-887.

Drimba 1983 = Ovidiu Drimba, *La letteratura romena in Italia*, in «Balcanica», II (1983), 2 (giugno), p. 124-140.

Due lire 1929 = *Due lire di novelle*, Milano, Maia, V (1929), 6 (20 marzo), VII, p. 64 [număr omagial Iorga; conține texte de Creangă, Odobescu, Eminescu, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Vlahuță, Iorga, Sadoveanu, Regina Maria, I.Al. Brătescu-Voineşti, Natalia Negru, Ion Agârbiceanu, Emil Gârleanu, Rebreanu, Cezar Petrescu, Otilia Cazimir, Ion Dragoslav, I.C. Vissarion şi Lucia Mantu traduse de mai mulți traducători].

Dumitriu 1963 = Petru Dumitriu, *I boiardi: i gioielli di famiglia*, trad. di Piero Del Giudice, Milano, Lerici, 1963, 483 p. [traducere a versiunii franceze din 1959].

Eftimiu 1925 = Victor Eftimiu, *Prometeo*, tragedia in cinque atti, trad. dal romeno di Angelo Pernice e S. Marcu, introduzione a cura di Angelo Pernice, Roma, Istituto Romano Editoriale, 1925, 117 p.

Eftimiu 1940 = Victor Eftimiu, *Akim*, dramma, trad. dal romeno di G. Ardau e Angelo Pernice, Roma, Edizioni Universitarie, 1940, X+93 p.

Eliade 1945 = Mircea Eliade, *Passione a Calcutta*, trad. di G. Galdieri, Roma, La Caravella, 1945, 220 p.

Eliade 1975 = Mircea Eliade, *Da Zalmoxis a Gengis Khan. Studi comparati sulle religioni e sul folclore della Dacia e dell'Europa Orientale*, Roma, Ubaldini, 1975, 224 p.

Eliade 1976 = Mircea Eliade, *Giornale*, trad. di Luisa Aurigemma, Torino, Bollati Boringhieri, 1976, 444 p.

Eliade 1979 = Mircea Eliade, *Il vecchio e il funzionario* [*Pe strada Mântuleasa*, 1968], trad. dal romeno di Simonetta Falcioni, revisione di Marco Cugno, Milano, Jaca Book, 1979, 140 p. [1997]

Eliade 1980 = Mircea Eliade, *La prova del labirinto*, intervista con Claude-Henri Roquet, Milano, Jaca Book, 1980 [nuova edizione con aggiornamento bio-bibliografico di I.P. Couliano, introduzione di Roberto Mussapi, Milano, Jaca Book, 1990, 197 p.]

Eliade 1982 = Mircea Eliade, *Andronico e il serpente*, trad. di Maria Grazia Prestini, prefazione di Geno Pampaloni, Milano, Jaca Book, 1982, 169 p.

Eliade 1983 = Mircea Eliade, *Nozze in cielo*, trad. di Mariano Baffi, presentazione di Roberto Mussapi, Milano, Jaca Book, 1983, 215 p. [1996].

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Eliade 1984 = Mircea Eliade, *Signorina Christina*, prefazione di Mircea Eliade, trad. dal rumeno di Simonetta Falcioni, Milano, Jaca Book, 1984, 213 p.
Eliade 1985 = Mircea Eliade, *Notti a Serampore*, trad. di Mariano Baffi, prefazione di Sergio Givone, in appendice estratto da *La prova del labirinto*, Milano, Jaca Book, 1985, 136 p.
Eliade 1986 = Mircea Eliade, *La foresta proibita*, trad. di Simonetta Falcioni, prefazione di Silvia Tomasi, Milano, Jaca Book, 1986, 589 p.
Eliade 1987 = Mircea Eliade, *Diciannove rose*, trad. di Iulia Batali Ciarletta, prefazione di Renato Minore, Milano, Jaca Book, 1987, 198 p.
Eliade 1988 = Mircea Eliade, *Il segreto del dottor Honigberger*, seguito da *Un uomo grande*, trad. dal romeno da Mariano Baffi, prefazione di Silvia Lagorio, Milano, Jaca Book, 1988, 127 p.
Eliade 1989 = Mircea Eliade, *Maitreyi. Incontro bengalese*, trad. di Iuliana Batali Ciarletta, Milano, Jaca Book, 1989, 219 p.
Eliade 1990a = Mircea Eliade, *Dalle zingare*, trad. di Ion Chiriță, prefazione di Ioan Guția, Firenze, Editoriale Sette, 1990, 70 p.
Eliade 1990b = Mircea Eliade, *I riti del costruire. Commenti alla leggenda di Mastro Manole. La Mandragola e i miti della "Nascita miracolosa". Le erbe sotto la croce…*, traduzione dal romeno e dal francese e introduzione di Roberto Scagno, Milano, Jaca Book, 1990, XIX+186 p.
Eliade 1991 = Mircea Eliade, *India*, trad. di Fulvio Del Fabbro e Cristina Fantechi, Torino, Bollati Boringhieri, 1991, X+176 p.
Eliade 1992 = Mircea Eliade, *Il romanzo dell'adolescente miope*, introduzione di Roberto Scagno, trad. di Celestina Fanella, Milano, Jaca Book, 1992.
Eliade 1995a = Mircea Eliade, *Diario d'India*, trad. di Fulvio Del Fabbro e Cristina Mantechi, Torino, Bollati Boringhieri, 1995, 213 p.
Eliade 1995b = Mircea Eliade, *Le messi del solstizio. Memorie 2. 1937-1960* , a cura di Roberto Scagno, Milano, Jaca Book, 1995, 240 p. [din care VII].
Eliade 1995c = Mircea Eliade, *Le promesse dell'equinozio. Memorie 1. 1907-1937*, a cura di Roberto Scagno, Milano, Jaca Book, 1995, 349 p. [din care V].
Eliade 1997a = Mircea Eliade, *La biblioteca del mahārāja* e *Soliloqui*, trad. di Cristina Fantechi, Torino, Bollati Boringhieri, 1997, 159 p.
Eliade 1997b = Mircea Eliade, *Breve storia della Romania e dei rumeni*, prefazione di Enrico Montanari, Roma, Settimo Sigillo, 1997, 76 p.
Eliade 2000 = Mircea Eliade, *L'isola di Euthanasius. Scritti letterari*, trad. di Cristina Fantechi, Torino, Bollati Boringhieri, 2000, 309 p.
Eminescu 1974 = Mihai Eminescu, *Novelle e racconti*, trad. e introduzione a cura di Francesca Di Miceli Fanara, Palermo-Roma, Mori Editore, 1974, 110 p.
Eminescu 1981 = Mihai Eminescu, *Il bel principe nato da una lagrima*, trad. e nota introduttiva di Luisa Valmarin, illustrazioni di Constantin Udroiu, Roma, s.n., 1981, stampato in proprio, XVI+30 p.
Eminescu 1989 = Mihai Eminescu, *Genio desolato*, trad. di Silvia Mattesini e Monica Farnetti, prefazione di Marin Mincu, postfazione di Monica Farnetti e nota bio-bibliografica di Marin Mincu, Bergamo, Pierluigi Lubrica Editore, 1989, 106 p.
Eminescu 2000 = Mihai Eminescu, *La mia ombra e altri racconti*, a cura di Marin Mincu, Milano, BUR Rizzoli, 2000, 308 pp. [conține eseurile *L'isola di Euthanasius* di Mircea Eliade, pp. 5-17 (vezi şi Eliade 2002) şi *Amore e morte* de Marin Mincu, pp. 19-32, povestirile *La mia ombra*, *Angela*, *Cesara*, *Gli Avatāra del faraone Tlà*, *Iconostasi e fragmentarium*, *Il povero Dioniso*, *Racconto indiano*, *Făt Frumos nato da una lacrima* şi romanul *Genio desolato*, traducerea de Silvia Mattesini şi Monica Farnetti, reluată din Eminescu 1989].

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Eminescu 1967 = «Eminescu», Rassegna semestrale di filologia romena, I (1967), 1 [Roma, Lerici] [conține comunicările ținute în cadrul «mesi rotunde» dedicate lui Eminescu la Venezia în data de 28-29 settembre 1964: Angelo Monteverdi, *Discorso introduttivo*, p. 9-14; T. Arghezi, *Mihail Eminescu*, p. 15-29 (or. rom.) e 20-40 (trad. it.); Basil Munteanu, *L'autochtonie universaliste d'Eminesco*, p. 41-51; Alexandru Rosetti, *Mihail Eminescu et l'espression poétique roumaine*, p. 53-71; George Uscătescu, *L'attualità di Eminescu nella cultura romena*, p. 73-82; Laszló Gáldi, *Evoluzione dello stile poetico di Mihai Eminescu*, pp. 83-93; Victor Buescu, *Vers une édition critique de les poésies d'Eminescu*, p. 95-107; Eugen Lozovan, *Rome, Dacie et Scandinavie chez Eminescu*, p.109-121; Zoe Dumitrescu, *Eminescu et le romantisme européen*, p.123-132; Mircea Zaciu, *Eminescu e la mia generazione*, p. 133-137].

Fanella 2005 = Celestina Fanella, *L'altra Europa. Percorsi narrativi romeni tra Otto e Novecento*, Alessandria, Dell'Orso, 2005, 424 p. [cu antologie de texte, de la Caragiale la Rebreanu, de la Sadoveanu la Holban].

Ferro 2003 = Teresa Ferro (a cura di), *Romania e Romània. Lingua e cultura romena di fronte all'Occidente*, Udine, Forum, 2003.

Filoramo 1987 = Giovanni Filoramo, *Il fascino della notte*, in Mincu & Scagno 1987, p. 75-80.

Firan 1987 = Florea Firan, *Mihai Eminescu nella critica letteraria italiana*, in Valmarin & Râpeanu 1987, p. 89-100.

Gabanyi 2001 [1975] = Anneli Ute Gabanyi, *Literatura şi politca în România după 1945* [1975], traducere din limba germană de Irina Cristescu, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

Galaction 1966 = Gala Galaction, *Il mulino di Califar e altri racconti*, trad. di Olga Tarenz, Bari, Edizioni Paoline, 1966, 94 p.

Galaction L. 1949 = Galaction Luki, *Sevastia Dumbrava*, trad. di C.O. Cochetti, Siena, Ausonia, 1949, 143 p.

Galaction L. 1954 = Galaction Luki, *Sultana. Il letto del signorino*, trad. di Dario Banfi, Siena, «Maia», 1954, 227 p.

one di Ezio Levi, Lanciano, Gârleanu 1967 = Emil Gârleanu, *La vagabonda*, Roma, Edizioni Paoline, 1967, 32 p.

Gârleanu 1968 = Emil Gârleanu, *Compagni di pena*, Roma, Edizioni Paoline, 1968, 32 p.

Gheorghiu 1950 = Constantin Virgil Gheorghiu, *La venticinquesima ora*, trad. dal rifacimento francese a cura di Giuseppe Mormino, prefazione di Gabriel Marcel, Milano, Bompiani, 1950, 482 p. [trad. di Giuseppe Mormino, Milano, Rizzoli, 1967, 415 p.].

Gheorghiu 1954 = Constantin Virgil Gheorghiu, *L'altra via*, trad. di Elena Cortese, Milano, Bompiani, 1954, 491 p.

Gheorghiu 1982 = Constantin Virgil Gheorghiu, *Cristo e il Libano,* introduzione e notizia di Maurizio Vitali, prefazione di Virgil Gheorghiu, Reggio Emilia, Edizioni Città Armoniosa, 1982, 214 p.

Gheorghiu 1991 = Constantin Virgil Gheorghiu, *La vita di Maometto*, Milano, Garzanti, 1991, 335 p.

Giambruno 1937 = Anna Giambruno, *Livio Rebreanu: un naturalista romeno*, Roma, Istituto per l'Europa Orientale, 1937, 113 p.

Gligora & Baffi 1981 = *Poesia contemporanea italo-romena*, a cura di Francesco Gligora e Mariano Baffi, Roma, A.P.I.C., 1981, 254 p.

Goci 2001 = Aureliu Goci, *Geneza şi structura poeziei româneşti în secolulul XX*, Bucureşti, 100+1 Gramar, 2001.

Goma 1980 = Paul Goma, *Un pianeta sconosciuto: il dissenso romeno*, presentazione e traduzione di Cicerone Cernegura, Verona, Club dei Quaranta, Amici del Ristorante Arche, 1980, 55 p.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Gorun 1930 = Ion Gorun, *Il principe azzurro*, trad. dal rumeno a cura di Cesare Ruberti, introduzione di Claudio Isopescu, Milano, Edizioni «La Spiga», 1930, 187 p.

Grazioli 2001 = Elio Grazioli (a cura di), *Constantin Brâncuşi*, «Riga», nr. 19, Milano, Marcos y Marcos, 2001 [număr monografic conținând, pentru partea «românească», aforisme alese şi un text al artistului «împotriva Statelor Unite», traducerea poeziei *L'uccello sacro* [*Pasărea măiastră*] a lui Lucian Blaga şi alte câteva texte, editate deja în alte limbi, de Benjamin Fondane: *C. B.*, Mircea Eliade: *Brancusi e le mitologie* şi Dragoş Gheorghiu: *Brancusi e l'Ortodossia popolare*].

Guția 1990 = Ioan Guția, *Le traduzioni d'opere letterarie romene in italiano (1900-1989)*, con una bibliografia a cura di Ion Chiriță, Roma, Bulzoni Editore, 1990, 276 p. [studiul propriu-zis (p.15-156) este structurat pe decenii, şi conține interesante precizări şi informații asupra volumelor, traducătorilor şi editorilor].

Guția 1992a = Ioan Guția, *Studi di lingua e letteratura romena*, Roma, Bulzoni Editore, 1992.

Guția 1992b = Ioan Guția, *Le traduzioni d'opere letterarie romene in italiano nel 1990 e nel 1991*, in Guția 1992a, p. 171-183.

Horia 1961a = Vintilă Horia, *Dio è nato in esilio. Diario di Ovidio a Tomi*, traduzione di Orsola Nemi, Milano, Edizioni del Borghese, 1961, 310 p. [Torino, Fogola, 1979, 273 p.; Milano, Il falco, 1987, 266 p.]

Horia 1961b = Vintilă Horia, *Il cavaliere della rassegnazione*, trad. Orsola Nemi Milano, Edizioni del Borghese, 1961, 284 p.

Horia 1962 = Vintilă Horia, *Quaderno italiano*, a cura di Vittorio Vettori, Pisa, Giardini, 1962.

Horia 1963 = Vintilă Horia, *La rivolta degli scrittori sovietici*, traduzione di Orsola Nemi, Milano, Edizioni del Borghese, 1963.

Horia 1964 = Vintilă Horia, *Gli impossibili*, traduzione di Orsola Nemi, Milano, Edizioni Del Borghese, 1964.

Horia 1965 = Vintilă Horia, *La settima lettera*, traduzione di Orsola Nemi, Milano, Edizioni del Borghese, 1965, 338 p. [Torino, Fogola, 1995, 347 p.; prefazione di Dario Del Corno, Milano, Biblioteca Universale Rizzoli, 2000, XIII+337 p.].

Horia 1967 = Vintilă Horia, *Diario di un contadino del Danubio*, traduzione di Orsola Nemi, Milano, Edizioni del Borghese, 1967.

Horia 1968 = Vintilă Horia, *Una donna per l'Apocalisse*, traduzione Orsola Nemi, Milano, Edizioni del Borghese, 1968.

Horia 1971 = Vintilă Horia, *Viaggio ai centri della terra*, a cura di G. De Turris, traduzione L. Arcella, Roma, Edizioni Mediterranee, 1971 [1975].

Horia 1972 = Vintilă Horia, *Giovanni Papini*, traduzione di Orsola Nemi, Roma, G. Volpe, 1972.

Horia 1974 = Vintilă Horia, *Viaggio al San Marcos*, traduzione di Orsola Nemi, Roma, Ege, 1974.

Horia 1982 = Vintilă Horia, *Considerazioni su un mondo peggiore*, Roma, Ciarrapico, 1982.

Ignat 1950 = Nestor Ignat, *Una recente interpretazione progressista*, in «La Fiera letteraria», V (1950), 26, p. 3.

Ibrăileanu 1940 = Garabet Ibrăileanu, *Adela*, frammenti del diario di Emilio Codrescu, trad. dal romeno a cura di Pietro Podestà e Petre Ciureanu, introduzione di Octav Botez, Lanciano, G. Carabba, 1940, VIII+187 p.

Ibrăileanu 1947 = Garabet Ibrăileanu, *Creazione e analisi*, traduzione dal romeno e saggio introduttivo di Petre Ciureanu, Genova, Di Stefano, 1947, LXII+77 p. [vezi şi Ibrăileanu 2000 [1930]].

Ibrăileanu 2000 [1930] = Garabet Ibrăileanu, *Creație şi analiză* [1930], prefață şi repere critice de Ioan Paler, Piteşti, Editura Paralela 45, 2000.

Ionescu 1985 = Eugéne Ionesco, *Vita grottesca e tragica di Victor Hugo*, trad. di Anna Zanon, Milano, Spirali, 1985, 119 p.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Iorga 1930a = Nicolae Iorga, *L'arte popolare in Romania*, traduzione di A. Silvestri Giorgi, Roma, Anonima Romana Editoriale, 1930, 91 p.
Iorga 1930b = Nicolae Iorga, *Il fratello pagano*, dramma in cinque atti, trad. di venere Isopescu, introduzione di Luigi Tonelli, Lanciano, G. Carabba, 1930, XII+134 p.
Iorga 1930c = Nicolae Iorga, *L'ultima delle dee*, tragedia, trad. di G. Lupi e A. Cotruş, introduzi G. Carabba, 1930, VIII+137 p.
Iorga 1931a = Nicolae Iorga, *Frate Francesco*, mistero in cinque tempi, trad. di Gino Lupi, musica di Enrico Bormioli, copertina di Sandro Piazzi, collazione del testo di Alfio Berretta, Milano, Edizioni Atlante, 1931, 150 p.
Iorga 1931b = Nicolae Iorga, *Il figlio perduto. La fatalità*, drammi, trad. dal romeno di Nella Collini, Lanciano, G. Carabba, 1931, 199 p.
Iroaie 1967a = Petru Iroaie, *Umanesimo romeno*, Trapani, Ed. Célèbes, 1967, 398 p.
Iroaie 1967b = Petru Iroaie, *Conversazioni critiche*, I, Palermo, Edizioni Morri, 1967, 133 p.
Ispirescu & Mitru 1986 = Petre Ispirescu & Alexandru Mitru, *Fiabe e leggende romene*, traduzione di Cristina Stănescu, introduzione di Tatiana Nicolescu, nota all'edizione di Tatiana Nicolescu e Cristina Stănescu, Pordenone, Studio Tesi, 1986, XXVII+182 p. [ed. redusă: 1995, X+90 p.].
Ispirescu 1952 = Petre Ispirescu, *I tre fratelli imperatori*, trad. di Marietti Aita, Firenze Marzocco, 1952, 41 p.
Ispirescu 1968a= Petre Ispirescu, *Il principe Aleodoro*, traduzione di Mariano Baffi, Roma, Paoline, 1968.
Ispirescu 1968b = Petre Ispirescu, *Giovinezza senza vecchiaia e vita senza morte*, traduzione di Mariano Baffi, Roma, Paoline, 1968.
Ispirescu 1973a = Petre Ispirescu, *Le dodici principesse e il castello stregato*, traduzione di Laura Draghi, Firenze, Giunti, 1973, 30 p.
Ispirescu 1973b = Petre Ispirescu, *Il vincitore dei giganti*, traduzione di Laura Draghi, Firenze, Giunti, 1973, 14 p.
Istrati 1925 = Panait Istrati, *I racconti di Adriano Zograffi: Kyra Kyralina*, prima ed unica versione autorizzata di G. F. Cecchini. Firenze, La voce, 1925, X+212 p.
Istrati 1928 = Panait Istrati, *Il ritornello della fossa*, Milano, Vitigliano, 1928, 219 p.
Istrati 1931 = Panait Istrati, *Il pescatore di spugne*, traduzione di F. E I. Latini, Milano, Casa Edit. Carnaro, 1931, 203 p.
Istrati 1947 = Panait Istrati, *Kyra Kyralina*, traduzione dal rumeno di Gino Lupi, prefazione di Romain Rolland, Milano, Garzanti, 1947, 143 p. [nota biobibliografica di Goffredo Fofi, Milano, Feltrinelli, 1978, 135 p.; 1988; revisione di Pino Fiori, 1996].
Istrati 1993 = Panait Istrati, *Mediterraneo (al levar del sole)*, trad. di Fernando Cezzi, Lecce, Argo, 1993 , 120 p.
Istrati 1994 = Panait Istrati, *Verso l'altra fiamma. Urss 1927: la rivoluzione tradita*, a cura di Mihnea Popescu, San Domenico di Fiesole (Firenze), Edizioni Cultura della Pace, 1994, 215 p.
Istrati 1998 = Panait Istrati, *Il bruto*, traduzione dal francese e postfazione di Goffredo Fofi, Roma, E/O, 1998, 117 p.
Joannescu 1914 = Maria Th. Joannescu, *Un amore tragico*, trad. di Giulio Francescani, prefazione di Matilde Serao, Milano, Treves, 1914, XV+144 p.
Kiriţescu 1933a = Constantin Kiriţescu, *Il decimo comandamento*, racconti, trad. di Rina D'Ergiu Caterinici, introd. di A. Silvestri-Giorgi, Lanciano, Carabba, 1933, IV+177 p.
Kiriţescu 1933b = Constantin Kiriţescu, *Il giardino della mia infanzia*, racconti, trad. di A. Silvestri-Giorgi, introd. della medesima, Lanciano, Carabba, 1938, 155 p.
Leca 2002 = Magdalena Leca, *Limbajul eminescian în traduceri germane şi italiene*, Editura Universităţii «Alexandru Ioan Cuza», Iaşi, 2002, p. 263.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Lefter 2001 = Ion Bogdan Lefter, *Scurta istorie a romanului românesc*, Piteşti-Bucureşti-Braşov-Cluj-Napoca, Paralela 45, 2001.
Lőrinczi 2002 = Marinella Lőrinczi, *Il giorno del giudizio. Croci «pictae» ed epitaffi ritmici in un cimitero rurale romeno (Săpânța, Maramureş)*, Alessandria, Dell'Orso, 2002, 320 p.
Lovera 1908 = Romeo Lovera, *La letteratura romena, con breve crestomazia e dizionarietto esplicativo*, Milano, Hoepli, 1908, X+199 p.
[Lovinescu] 1984 = Geticus [Vasile Lovinescu], *La Dacia Iperborea*, Parma, All'insegna del Veltro, 121 p.
Lovinescu 1995 = Vasile Lovinescu, *La Colonna Traiana*, Parma, All'insegna del Veltro, 116 p.
Lupi 1943 = Gino Lupi, *Mihail Eminescu*, in «L'Europa Orientale», XXIII/1943, p. 265-307.
Lupu & Renzi 1995 = Coman Lupu & Lorenzo Renzi (a cura di), *Studi romeni e romanzi. Omaggio a Florica Dimitrescu e Alexandru Niculescu*, III. *Letteratura e filologia*, Padova, Unipress, 1995.
Macrea 1931 = Pompilio Macrea, *La più bella lirica di M. Eminescu, poeta sommo di Romenia*, in «Rassegna Nazionale», LIII (1931), s. III, v. XIII, p. 131-138.
Manea 1990 = Norman Manea, *Ottobre ore otto*, trad. di Marco Cugno, Milano, Serra e Riva Editori, 1990[I], 233 p. [cuprinde 13 povestiri: *Il maglione*, *Premesse per Maria*, *La morte*, *I gomitoli scoloriti*, *Il tè di Proust*, *Le nozze*, *Iniziazione*, *Due letti*, *Il punto di inflessione*, *Il ritratto dell'albicocco giallo*, *La parete divisoria*, *Marina con uccelli*, *Ottobre ore otto*]; Milano, Il Saggiatore, 1998[ii], 216 p. [cuprinde – tot în traducerea lui Marco Cugno – 15 povestiri (1975-1981): față de prima ediție, sunt eliminate *Premesse per Maria*, *Iniziazione*, *Due letti* şi se adaugă *Potevamo essere in quattro*, *Il segnale orario*, *La fiaba del porco*, *Il maestro* e *L'estate*].
Manea 1994 = Norman Manea, *Un paradiso forzato*, trad. di Marco Cugno e Luisa Valmarin, Milano, Feltrinelli, 1994, 202 p. [conține: *Interrogatorio*, 1988, *Biografia robot*, 1981, *Una finestra sulla classe operaia*, 1988 şi *L'impermeabile*, 1989].
Manea 1995 = Norman Manea, *Clown. Il dittatore e l'artista*, trad. di Marco Cugno, Milano, Il Saggiatore, 1995, 217 p. [1999, 245 p.; 2004] [conține eseurile: *La Romania in tre fasi (commentate)*, *I clown: il dittatore e l'artista (Postille a Fellini)*, *Il rapporto del censore (con le note esplicative dell'autore censurato)* (în care Manea relatează complexul parcurs editorial, între presiunile cenzurii şi temerile autocenzurii, a romanului *Plicul negru* [Manea 1999]), *Felix culpa* (discusso saggio su Eliade), *Storia di un'intervista* ed *Esilio*].
Manea 2002 = Norman Manea, *La busta nera*, trad. di Marco Cugno, Milano, Baldini & Castoldi, 1999, 328 p.
Manea 2005 = Norman Manea, *Il ritorno dell'huligano. Una vita*, trad. Marco Cugno, Milano, Il Saggiatore, 2004, 366 p.
Manolescu 1990 = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, Bucureşti, Minerva, 1990 [ed. revizuită, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1997; Braşov, Aula 2002].
Manolescu 1999 = Nicolae Manolescu, *Poeți romantici*, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1999 [Chişinău, Ştiința, 2003].
Manolescu 2001 = Nicoale Manolescu, *Literatura română postbelică (lista lui Manolescu)*, 3 vol., I. *Poesia*, II. *Proza. Teatrul*, III. *Critica. Eseul*, Braşov, Aula, 2001.
Mantu 1932 = Lucia Mantu, *Gente moldava*, romanzo, trad. di M. Bulciolu, introd. di Octav Botez, Lanciano, Carabba, 1932, VII+138 p.
Marcu 1929 = Alexandru Marcu, *V. Alecsandri e l'Italia. Contributo alla storia dei rapporti culturali tra l'Italia e la Rumenia nell'Ottocento*, Roma, Anomina Romana Editoriale, 1929.
Mariano 1961 = *L'Italia dei poeti*, liriche dedicate all'Italia da poeti di tutto il mondo a cura di Emilio Mariano, Milano, Nuova Accademia, 1961, 536 p. [conține la pp. 93 şi urm. texte de

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Asachi, Eminescu, Macedonski, Duiliu Zamfirescu, I. Pillat, Blaga, Voiculescu, Ştefan Nenițescu, Victor Tulbure (trad. Rosa Del Conte)].
Marino 1994 = Adrian Marino, *Teoria della letteratura*, a cura di Marco Cugno, Bologna, Il Mulino, 1994, 506 p.
Mattesini 1991 = Silvia Mattesini, *Profilo di un genio desolato*, Firenze, Atheneum, 1991, 216 p.
Mazzoni 1999 = Bruno Mazzoni, *Le iscrizioni parlanti del cimitero di Săpânța*, edizione a cura di Bruno Mazzoni, Pisa, ETS, 1999, 327 p.
Mazzoni 2000 = Bruno Mazzoni, *Luigi Salvini e la letteratura romena*, in Giuseppe dell'Agata (a cura di), *Luigi Salvini (1910-1957) Studioso ed interprete di letterature e culture d'Europa*, Tipografia Editrice Pisana, Pisa 2000, p. 87-93
Mazzoni 2002 = Bruno Mazzoni, *La presenza della letteratura romena in Italia 1989-2001*, in «Annuario. Istituto Romeno di cultura e ricerca umanistica», n. 4 (2002), a cura di Şerban Marin, Ion Bulei e Rudolf Dinu, Bucarest, Editura Enciclopedică, 2002, p. 330-345 [variantă electronică: http://www.geocities.com/serban_marin/mazzoni2002.html]
Merlo 2005a = Roberto Merlo, *Letteratura romena in italiano (Bibliografia selettiva)*, in *Letteratura della Romania*, «Quaderni del Premio Letterario "Giuseppe Acerbi"», 6/2000, p. 183-205.
Merlo 2005b = Roberto Merlo, *Un secolo frammentario: breve storia delle traduzioni di poesia romena in italiano nel Novecento*, in «Philologica Jassyensia», I (2005), 1-2, p. 197-246.
Mihăescu 1949 = Gib I. Mihăescu, *La russa*, trad. dal romeno di Franco Cardinali, Milano, Garzanti, 1949, 437 p.
Mihale 1966 = Aurel Mihale, *La casa di pietra*, trad. di Luigi Basevi, Bari, Edizioni Paoline, 1966, 96 p.
Miani 1995 = Laura Miani, *La donna nella narrativa di Eliade*, in Lupu & Renzi 1995, p. 918-925.
Mincu & Albisani 1990 = Marin Mincu & Sauro Albisani (a cura di), *Eminescu e il romanticismo europeo*, Roma, Bulzoni, 1990, 308 p.
Mincu & Scagno 1987 = Marin Mincu & Roberto Scagno (a cura di), *Mircea Eliade e l'Italia*, Milano, Jaca Book, 1987.
Mincu 1978 = Marin Mincu, *I mondi sovrapposti. La modellizzazione spaziale nella fiaba romena*, Torino, Giappichelli, 1978, 160 p.
Mincu 1986 = Marin Mincu, *Mito, fiaba, canto narrativo. La trasformazione dei generi letterari*, Roma, Bulzoni, 1986, 294 p. [texte în versuri la p. 208-249 şi p. 268-291, trad. Marco Cugno, şi în proză la p. 250-267, trad. Piero Grasso].
Mincu 1989 = Marin Mincu (a cura di), *Fiabe romene di magia*, trad. di Fulvio Del Fabbro e Carlo Molinaro, Milano, Bompiani, 1989, XXVI+242 p.
Mitescu 1984 = Adriana Mitescu (traduzioni dal romeno ed introduzione di), *Il terrore del tempo. Antologia della poesia romena*, Urbino, Pubblicazioni dell'Università di Urbino, Scienze Umane, 1984, 146 p.
Mitescu 1993 = Adriana Mitescu (studio introduttivo, traduzione e note a cura di), *Come vivere l'esichia. Libro di insegnamento del Principe romeno Neagoe Basarab per suo figlio Tedosio*, Roma, Bulzoni, 1993, CXIV+186 p. [traducerea textului slavon colaționat cu versiunea românească].
Mititelu 1960 = Alexandra Mititelu (compilazione e traduzione di), *Teatro romeno*, in collaborazione con Dario Catargo Scattaglia, Milano, Nuova Accademia Editrice, 1960, 259 p. [conține: I.L. Caragiale, *Una lettera smarrita*; Gh. Ciprian, *L'uomo dal ronzino*; L. Blaga, *La crociata dei bambini*].
Mititelu 1961 = Alexandrina Mititelu, *Letteratura romena antica*, cenni storici, breve antologia, glossario, Padova, Liviana, 1961, 155 p. [volum litografiat pentru uz intern].
Moranti & Ciàmpoli 1904 = Luigi Moranti e Domenico Ciàmpoli (scelti nelle versioni italiane da), *Poeti stranieri*, lirici, epici, drammatici, I. *Lirica e Poemetti*, Vol. 1, Leipzig, Verlag von

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Raimund vormals Wolfgang Gerhard, 1904, 563 p. [p. 475-492: texte de Alecsandri, Carmen Sylva, Al. Macedonski, G. Sion, Elena Vacaresco şi câteva poezii populare].
Müller 1987 = Herta Müller, *Bassure*, trad. di Fabrizio Rondolino, Roma, Editori Riuniti, 1987, XIV+135 p.
Mutti 1978 = Claudio Mutti (traduzione e prefazione di), *Fiabe transilvane*, illustrazioni di Guido Cortassa, Carmagnola, Arthos, 1978, V+85 p.
Mutti 1996 = Claudio Mutti (cura e traduzione di), *Miti e leggende di Dracula e della Transilvania*, Newton Compton, 1996, 189 p. [2004ii].
Mutti 1997 = Claudio Mutti (a cura di), *Storie e leggende della Transilvania*, Milano, Mondandori, 1997 [Mondolibri, 2002, 319 p.].
Negrici 1996 = Eugen Negrici, *Poezia medievală în limba română*, Craiova, Vlad & Vlad, 1996.
Negruzzi 1931 = Constantin Negruzzi, *Alessandro Lăpuşneanu*, traduzione dal romeno e introduzione di Maria Bulciolu, Lanciano, Carabba, 1931.
Niculescu & Dimitrescu 1970 = Alexandru Niculescu & Florica Dimitrescu (a cura di), *Testi romeni antichi (secoli XVI-XVIII)*, con introduzione, studio linguistico e glossario, Padova, Antenore, 1970, LIX+155 p.
Noica & Cioran 1993 = Emil M. Cioran & Constantin Noica, *L'amico lontano*, a cura di Lorenzo Renzi, trad. dal francese di Roberta Ferrara, Bologna, Il Mulino, 1993, 81 p.
Noica 1993a = Constantin Noica, *Pregate per il fratello Alessandro*, a cura di Marco Cugno, Bologna, Il Mulino, 1993, 136 p.
Noica 1993b = Constantin Noica, *Sei malattie dello spirito contemporaneo*, a cura di Marco Cugno, Bologna, Il Mulino, 1993, 180 p.
Nortines 1965 = S.B. Nortines (a cura di), *Racconti e leggende della Romania*, versione di C. Amadei, Torino, S.A.I.E., 1965, 173 p.[97]
Ortiz 1928 = Ramiro Ortiz, *Medioevo rumeno*, Roma, Anonima Romana Editoriale, 1928, 91 p.
Ortiz 1936 = Ramiro Ortiz, *Breve storia di letteratura rumena*, lezioni di letterature neolatine tenute dal chiar.mo prof. Ramiro Ortiz (ad. 1935-1936), Padova, Gruppo universitario fascista, 1936, 263 p.
Ortiz 1938a = Ramiro Ortiz, *Problemi di poesia popolare neolatina e balcanica*, R. Università di Padova, AA. 1937-1938. Padova, Gruppo Universitario Fascista, 1938, 255 p.
Ortiz 1938b = Ramiro Ortiz, *Nuovi problemi di poesia popolare neolatina e balcanica*, Bologna, Pàtron, 1938, 285 p.
Ortiz 1941 = Ramiro Ortiz, *Letteratura romena*, Roma, Signorelli, 1941, 260 p.
Ortiz 1943 = Ramiro Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Rumana* [Bucarest, Sfetea, 1916, VIII + 335 p.], Roma, Istituto per l'Europa Orientale, 1943.
Padrini 1939 = E. Padrini, *Michele Eminescu. Il più grande poeta romeno*, in «Augustea», XIV (1939), 15, p. 14-15.
Papanace 1951 = Constantin Papanace, *Mihai Eminescu, un mare precursor al legionarismului românesc*, Roma, Armatolii, 1951, 34 p.
Pătrăşcanu 1928 = Dimitrie D. Pătrăşcanu, *Il vincitore di Napoleone*, trad. dal romeno di Luigi Basevi, Milano, 1928 [Bari, Edizioni Paoline, 1966, 90 p.].
Pătrăşcanu 1929 = Dimitrie D. Pătrăşcanu, *La signora Cuparencu*, novelle umoristiche, prima versione dal romeno di Venere Isopescu, prefazione di Umberto Biscottini, Perugia-Venezia, «La Nuova Italia», 1929, 162 p.
Pătrăşcanu 1966 = Dimitrie D. Pătrăşcanu, *L'ebreo di Bucarest*, racconti, trad. di Luigi Basevi, Bari, Edizioni Paoline, 1966, 94 p.

[97] In Guția 1990, p. 217, si dà "Catania, Edizioni Paoline".

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Petrescu 1929a = Camil Petrescu, *La pazzia di Andrea Pietraru*, dramma in tre atti, trad. dal romeno di Agnese Silvestri-Giorgi, prefazione di Claudio Isopescu, Perugia-Venezia, «La Nuova Italia», 1929, V+177 p.

Petrescu 1929b = Cezar Petrescu, *L'uomo del sogno*, novelle, trad. dal romeno e prefazione di Gioacchino Miloia, Istituto per l'Europa Orientale, 1929, VXI+210 p.

Petrescu 1929c = Cezar Petrescu, *La sinfonia fantastica*, prima versione italiana a cura di A. Silvestri-Giorgi, con una prefazione di Augusto Garsia, Perugia-Venezia, «La Nuova Italia», 1929, 173 p.

Petrescu 1933 = Cezar Petrescu, *La vera morte di Guynemer*, novelle, trad. dal romeno a cura di Cesare Ruberti e Lilio Cialdea, prefazione di E. Padrini, Perugia-Venezia-Firenze, «Nuovissima», 1933, VIII+208.

Petrescu 1935 = Cezar Petrescu, *La capitale*, trad. dal romeno di Cesare Ruberti, introduzione di Mario Ruffini, Torino, UTET, 1935, 343 p. (1944; 1952; 1956; 1965).

Petrescu 1946 = Cezar Petrescu, *L'ombra che scende*, romanzo, trad. di A. Silvestri-Giorgi, Roma, Edizioni «La Capitale», 1946, XII+684.

Petrescu 1949 = Cezar Petrescu, *Fram, orso polare*, romanzo per ragazzi, trad. dal romeno di A. Silvestri-Giorgi, Torino, Edizioni San Paolo, 1949, 254 p. [Milano, Edizioni Paoline, 1966, 212 p.].

Petrescu 1965a = Cezar Petrescu, *Aranca, fantasma dei laghi*, versione dal romeno di Cesare Ruberti, Bari, Edizioni Paoline, 1965, 96 p.

Petrescu 1965b = Cezar Petrescu, *Il riso*, versione dal romeno di Gioacchino Miloia, Bari, Edizioni Paoline, 1965, 87 p.

Petrescu 1965c = Cezar Petrescu, *La vera morte di Guynemer*, trad. a cura di Cesare Ruberti, Bari, Edizioni Paoline, 1965, 96 p.

Petronio 1956 = Giuseppe Petronio (compilazione e traduzioni dal romeno a cura di), *Antologia della narrativa romena*, Parma, Casa Editrice Guanda, 1956, XXVIII+488 p. [conține: *La generazione del '48*: Ion Ghica, Alecu Russo, Alexandru Odobescu; *L'età classica*: Ion Creangă, Ion Slavici, Ion Luca Caragiale, Alexandru Vlahuță, Barbu Delavrancea; *Tra due secoli*: Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, I.Al. Brătescu-Voineşti, Mihai Sadoveanu, Camil Petrescu; *La nuova letteratura*: Alexandru Sahia, Zaharia Stancu, Geo Bogza, V. Em. Galan, Petre Dumitriu, Eusebiu Camilar, István Asztalos].

Petronio 1960 = Giuseppe Petronio (a cura di), *Teatro romeno*, note di regia a cura di Carlo Di Stefano, Firenze, Parenti, 1960, XIII+711 p. [conține: I.L. Caragiale: *Una lettera smarrita*, *Una notte tempestosa*; Al. Kiriţescu: *Le pettegole*; M. Sebastian: *Stella senza nome*, *Ultima edizione*; T. Muşătescu: *Valzer Titanic*; Al. Mirodan: *I giornalisti*].

Petronio 1969 = Giuseppe Petronio, *Traduzioni italiane dalla letteratura romena*, in «Il Veltro», XIII (1969), 1-2, p. 159-164.

Pignatelli 1964 = T. Pignatelli, *Vasile Alecsandri e le origini del teatro romeno*, Taranto, Athena, 1964, 83 p.

Popescu 1966b = Mircea Popescu, *Un grande poeta tradito*, in «Persona», VII/1966, 7, p.18-19.

Popescu 1970a = Mircea Popescu, *Storia della letteratura romena*, in Luigi Santucci (a cura di), *Letteratura Universale*, XXXIII. S. Graciotti *et alii* (a cura di), *Storia delle letterature del sud-est europeo*, Milano, Fabbri, 1970, 168 p.: p. 105-204.

Popescu 1970b = Mircea Popescu (a cura di), *Antologia della letteratura romena*, in Luigi Santucci (a cura di), *Letteratura Universale*, XXXIV. S. Graciotti *et alii* (a cura di), *Antologia delle letterature del sud-est europeo*, Milano, Fabbri, 1970, 399 p.: p. 105-204 [conține: cântece şi poezii populare; Nicolaus Olahus, Anonimo *Cugetării în ora morţii* (fragm. din *Codex Sturdzanus*), Neagoe Basarab, Antim Ivireanul, Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Ion Budai-Deleanu, Ienăchiță Văcărescu, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negruzzi, Nicolae Bălcescu, Vasile

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Alecsandri, Nicolae Filimon, Alexandru Odobescu, Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ion Luca Caragiale, Ion Slavici, George Coşbuc, Bogdan P. Hasdeu, Alexandru Macedonski, Duiliu Zamfirescu, Barbu Ştefănescu Delavrancea, M. Sadoveanu, G. Bacovia, I. Minulescu, L. Blaga, T. Arghezi, L. Rebreanu, G. Călinescu, M. Eliade].

Popovici 1961 = Titus Popovici, *Lo straniero*, trad. di Mariano Baffi, Roma, Editori Riuniti, 1961, 453 p.

Porzio 1964 = Domenico Porzio (a cura di), *Le più belle novelle di tutti i paesi*, Milano, Alfredo Martello, 1964, 469 p. [conţine: Zaharia Stancu, *I Lillà*, trad. Raffaella Lotteri, p. 421-432].

Prampolini 1953 = Giacomo Prampolini, *Letteratura romena*, in Id., *Storia universale della letteratura*, II. *Letterature ibero-americane, slave, dell'Europa orientale, indigene*, Torino, Utet, 1938, IV+1035 [1953[ii], VII+1020; 1961[iii], VII+1273; 1968].

Rebreanu 1929 = Liviu Rebreanu, *Servilia*, trad. dal romeno di Ezio Loreti, prefazione del medesimo, Casa Editrice «Maia», 1929, 188 p. [povestiri].

Rebreanu 1930a = Liviu Rebreanu, *Ion*, trad. di A. Silvestri-Giorgi, 2 voll., introduzione di Ramiro Ortiz, Lanciano, G. Carabba, 1930, XV+292 p. (I), 259 p. (II).

Rebreanu 1930b = Liviu Rebreanu, *Ciuleandra*, trad. di Venere Isopescu, prefazione di Giulio Bretoni, Perugia-Venzia, «La Nuova Italia», 1930, VII+191 p.

Rebreanu 1930c = Liviu Rebreanu, *La foresta degli impiccati*, trad. di Enzo Loreti, prefazione di Luigi Tonelli, Perugia-Venezia, «La Nuova Italia», 1930, 313 p. [trad. Enzo Loreti, Pescara, Edizioni Paoline, 1967, 306 p.].

Rebreanu 1964 = Liviu Rebreanu, *La rivolta*, trad. di Anna Colombo, Città di Castello, G. Carabba, 1964, 389 p.

Rebreanu 1965 = Liviu Rebreanu, *La voce della terra*, trad. di Giovanni Serra, disegni interni e copertina di Jules Perahim, Milano, Edizioni Paoline, 1965, 564 p.

Renzi, Cepraga & Sperandio 2004 = Lorenzo Renzi, Dan Octavian Cepraga & Renata Sperandio (a cura di), *Le nozze del Sole. Canti vecchi e colinde romene*, Roma, Carocci, 2004, 250 p.

Ries & Spineto 2000 = Julien Ries & Natale Spineto (a cura di), *Esploratori del pensiero umano. Georges Dumézil e Mircea Eliade*, Milano, Jaca Book, 2000.

Roccato 1939 = Walter Roccato, *I.Al. Brătescu-Voineşti, novelliere*, Roma, Signorelli, 1939, 131 p.

Ruffini 1941a = Mario Ruffini, *Il problema della romanità in Dacia: studio storico-filologico*, Roma, Signorelli, 1941, 123 p.

Ruffini 1941b = Mario Ruffini, *La Scuola latinista, 1780-1871: studio storico-filologico*, Roma, Signorelli, 1941, 192 p.

Ruffini 1942 = Mario Ruffini, *Storia dei Romeni di Transilvania*, Torino, Libreria de «La Stampa», 1942, 279 p. [trad. rom. Ruffini 1993].

Ruffini 1954 = Mario Ruffini (a cura di), *L'Apocalisse della Madre del Signore – Apocalipsa Maicii Domnului*, Firenze, Ed. Fussi-Sansoni, 1954, 81 p.

Ruffini 1964 = Mario Ruffini (a cura di), *Antologia romena dei secoli XVI e XVII*, Torino, Bottega d'Erasmo, 1964, L+90 p.

Ruffini 1965 = Mario Ruffini, *La leggenda romena «Cântarea Domnului»…* [*sic*; în realitate este vorbă de *Căutarea Domnului*, corespondentul românesc a *Peregrinatio Virginis* occidentală; vezi şi Del Conte 1967b], La Spezia, 1965.

Ruffini 1969 = Mario Ruffini, *L'insegnamento del rumeno in Italia*, in «Il Veltro», XIII (1969), 1-2, p. 151-158.

Ruffini 1980 = Mario Ruffini, *Aspetti della cultura religiosa ortodossa romena medievale (secoli XIV-XVIII)*, Roma, Nagard, 1980, 250 p. [culegere de studii].

Ruffini 1993 = Mario Ruffini, *Istoria românilor din Transilvania*, în româneşte de Florin Chiriţescu, prefaţă, note şi revizie ştiinţifică Manole Neagoe, Bucureşti, Proteus, 1993, 261 p. [trad. rom. a Ruffini 1942].

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Şahighian 1967 = Alexandru Şahighian, *Nella tormenta*, trad. di Giovanni Serra, Bari, Edizioni Paoline, 1967.
Salvini 1932b = Luigi Salvini, *Ion Creangă. Una pagina di storia della letteratura romena*, Roma, Pubblicazioni dell'Istituto per l'Europa Orientale, Prima serie, Letteratura, arte, filosofia, 1932, 70 p.
Scagno 1998 = Roberto Scagno, *Mircea Eliade: un Ulisse romeno tra Oriente e Occidente*, in Arcella, Pisi & Scagno 1998, p. 9-26.
Scagno 2000 = Roberto Scagno, *Alcuni punti fermi sull'impegno politico di Mircea Eliade nella Romania interbellica: un commento critico al dossier "Toladot" del 1972*, in Ries & Spineto 2000, p. 259-289.
Sebastian 1945 = Mihail Sebastian, *L'accidente*, trad. dal romeno di Oscar Randi, Roma, «La Caravella», 1945, 239 p.
Sebastian 1965 = Mihail Sebastian, *Ultima edizione*, traduzione dal romeno di Giovanna Tonchio, Roma, Edizioni «Il Copione», 1965, 95 p.
Seminario 1987 = Gruppo di Ricerca del Seminario di Rumeno, *Indagine sulla presenza dell'opera emineschiana in Italia: i sussidi scolastici ed enciclopedici*, in Valmarin & Râpeanu 1987, p. 171-176.
Senatore 1980 = Anna Senatore, *Ion Agârbiceanu*. *Luci e ombre del villaggio transilvano*, Bari, Adriatica, 1980, 77 p.
Senatore 1983 = Anna Senatore, *L'opera letteraria di Ion Agârbiceanu*, Fondi, Grafiche Fratelli Monforte, 1983, 177 p. (Quaderni dell'Istituto di Studi dell'Europa Orientale, Università degli Studi di Bari).
Serra 1992 = Maurizio Serra, *La foresta sospesa tra storia e mito*, in Id., *La ferita della modernità. Intellettuali, totalitarismo e immagine del nemico*, Bologna, Il Mulino, 1992, p. 311-346.
Sevastos 1940 = Mihail Sevastos, *La via dei giardini*, racconti, trad. dal romeno e introd. di Gino Lupi, Lanciano, Carabba, 1940, VII+207 p.
Silvestri-Giorgi 1949 = *Giorgio il Valoroso*, storie e leggende a cura di A. Silvestri-Giorgi, con illustrazioni di Carlo Nicco, Torino, Paravia, 1949, 135 p. [Lungro di Cosenza, Costantino Marco Editore, 1989, 135 p.].
Simion 1995 = Eugen Simion, *Dimineaţa poeţilor. Eseu despre începuturile poeziei române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Eminescu, 1995.
Slavici 1930 = Ioan Slavici, *Il mulino della fortuna*, trad. di Cesare Ruberti, prefazione di Vincenzo Crescini, Perugia-Venezia, «La Nuova Italia», 1930, XII+196 p.
Slavici 1965a = Ioan Slavici, *Il mulino della fortuna*, trad. dal romeno di Luigi Basevi, Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1965, 185 p.
Slavici 1965b = Ioan Slavici, *La ragazza della foresta*, trad. dal romeno di Luigi Basevi, Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1965, 186 p.
Slavici 1968 = Ioan Slavici, *I due principini con la stella in fronte*, versione dal romeno di Giovanni Serra, Roma, Edizioni Paoline, 1968, 32 p.
Sadoveanu 1922 = Mihail Sadoveanu, *Novelle romene*, trad. dal romeno di Al. Dem. Marcu e Giovanni F. Cecchini, prefazione a cura dei traduttori, Foligno, F. Capitelli, 1922, 187 p.
Sadoveanu 1932 = Mihail Sadoveanu, *Il mulino sul Siret*, trad. dal romeno di Lucia Santangelo, prefazione di G.B. Angioletti, Perugia-Firenze, «Nuovissima» Editrice, 1932, VIII+283 p.
Sadoveanu 1933 = Mihail Sadoveanu, *La croce dei razesci*, romanzo, trad. da romeno di A. Silvestri-Giorgi, introduzione della medesima, Lanciano, G. Carabba, 1933, VII+220 p.
Sadoveanu 1944 = Mihail Sadoveanu, *L'osteria di Ancutza*. *La scure*, romanzi, trad. dal romeno di Gino Lupi, Milano, Mondatori, 1944, 225 p. [1945].
Sadoveanu 1952 = Mihail Sadoveanu, *Mitrea Cocor*, trad. dal romeno di Giuseppe Petronio, Roma, Edizioni di Cultura Sociale, 1952, 207 p.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Sadoveanu 1963a = Mihail Sadoveanu, *L'osteria di Ancutza*. *La scure*. *Gente delle capanne*, trad. di Mariano Baffi, prefazione di Mario De Micheli, Milano, Edizioni «Avanti!», 1963, 368 p.
Sadoveanu 1963b = Mihail Sadoveanu, *Racconti di guerra*, trad. di Laura Rocca, Vicenza, Edizioni Paoline, 1963, 213 p.
Sadoveanu 1964 = Mihail Sadoveanu, *Il mulino sul Siret*, trad. di Corrado Albertini, Roma, Canesi, 1964, 289 p.
Sadoveanu 1965a = Mihail Sadoveanu, *L'osteria di Ancutza*, versione dal romeno di Mariano Baffi, introduzione di Mario de Micheli, Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1965, 165 p.
Sadoveanu 1965b = Mihail Sadoveanu, *La gente delle capanne*, versione dal romeno di Mariano Baffi, Bari, Edizioni Paoline, 1965, 103 p.
Sadoveanu 1965c = Mihail Sadoveanu, *La scure*, versione dal romeno di Mariano Baffi, introduzione di Mario de Micheli, Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1965, 218 p.
Sadoveanu 1965d = Mihail Sadoveanu, *La stirpe dei falconieri*, versione dal romeno di Corrado Albertini, Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1965, 304 p.
Sadoveanu 1966a = Mihail Sadoveanu, *I ricordi del caporale* [*sic*!] *Gheorghitza*, trad. dal romeno di Aldina Ghepardi, introduzione di Valentino Gambi, Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1966, 270 p.
Sadoveanu 1966b = Mihail Sadoveanu, *Il 24 giugno*, versione dal romeno di Luisa Valmarin, introduzione di V. Gambi, Bari, Edizioni Paoline, 1966, 95 p.
Sadoveanu 1966c = Mihail Sadoveanu, *Il bosco incantato*, racconti, versione dal romeno di Olga Tarenz, Ida Garonzio, Bari, Edizioni Paoline, 1966, 96 p.
Sadoveanu 1966d = Mihail Sadoveanu, *La fontana della gioventù*, racconti, versione dal romeno di Ida Garonzio, Liliana Giovannetti, Anna Barbieri, Bari, Edizioni Paoline, 1966, 95 p.
Sadoveanu 1966e = Mihail Sadoveanu, *Il vortice di Valinash*, racconti, versione dal romeno di Ida Garonzio, Luciana Spalmach, Luisa Valmarin, Ernesta Latini, Anna Barbieri, introduzione di Valentino Gambi, Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1966, 196 p.
Sorescu 1992 = Marin Sorescu, *Il terzo palo*, trad. di Marco Cugno, in «Sipario», XLVI (1992), 521, p. 34-47 [acte I şi II; conține o prezentare semnată de M. Cugno, *Marin Sorescu, un drammaturgo sotto la dittatura*, p. 33-34] şi 522, p. 35-70 [acte III şi IV].
Stancu 1954 = Zaharia Stancu, *Lo scalzo*, trad. di Giuseppe Petronio, Roma, Editori Riuniti, Edizioni di Cultura Sociale, 1954, 565 p.
Stancu 1962 = Zaharia Stancu, *I Molossi*, prima edizione, trad. di Giovanni Baldari, disegno di copertina di Jules Perahim, introduzione di Margaret Kunzle, note sull'autore, Milano, Edizioni «La Pietra», 1962, VII+238 p.
Stancu 1966 = Zaharia Stancu, *Costandina*, trad. dal romeno di Olga Tarenz, Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1966, 1966 p.
Stancu 1974 = Zaharia Stancu, *Quanto ti ho amato*, presentazione e trad. dal romeno di Marco Cugno, Milano, Mursia, 1974, 274 p.
Steinhardt = Nicolae Steinhardt, *Il Diario della felicità*, a cura di Gheorghe Carageani, trad. di Gabriella Bertini Carageani, Bologna, Il Mulino, 1995, 535 p.
Tagliavini 1923 = Carlo Tagliavini, *Michele Eminescu*, in «L'Europa Orientale», III/1923, p. 745-801.
Tagliavini 1925 = Carlo Tagliavini, *Michele Eminescu: l'uomo e l'opera*, in AA.VV., *Studi sulla Romania*, Pubblicazioni dell'Istituto per l'Europa Orientale, Prima serie, Letteratura-Arte-Filosofia, Roma, Anonima Romana Editoriale, 1925, 337 p.: p. 281-337.
Tănase 1990 = Virgil Tănase, *Un ballo per un diamante magico*, traduzione di Gilda Piersanti, Milano, A. Mondadori, 1990, 152 p. [1993, 1996, 1998…].
Tarantino 1996 = Angela Tarantino (edizione critica, introduzione e traduzione a cura di), *La storia di Filerot e Anthusa: Istoria lui Filerot şi cu a Anthusei (ms. 1374 BAR - Bucarest)*, Roma, Bagatto Libri, 1996, 590 p.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Tcacenko 1920 = *Favole e leggende nazionali romene*, trad. di Katia Tcacenko, illustrazioni del pittore F. Longo, Lanciano, Carabba, 1920, 153 p.

Teodoreanu 1945 = Ionel Teodoreanu, *Natale a Silvestri*, trad. dal romeno di A. Silvestri-Giorgi, Milano, Baldini & Castoldi, 1945, 292 p.

Teodoreanu 1965 = Ionel Teodoreanu, *Natale a Silvestri*, trad. di Giovanni Serra, Milano, Edizioni Paoline, 1965, 366 p.

Termini 1940 = «Termini», [Fiume], giugno-settembre 1940, 34-37 [conține (p. 720-803) texte de G. Coşbuc, G. Bacovia, O. Densusianu, I. Minulescu, Duiliu Zamfirescu, Şt. O. Iosif, Ionel Teodoreanu, Ion Agârbiceanu, Victor Papilian, Vasile Voiculescu, Alexe Mateevici, Eugenia [*sic*] Speranția, Ion Buzdugan, Constantin I. Gheorghe, Lucia Mantu, Pia Alimăneştianu, T. Arghezi, M. Săulescu, Vlaicu Bârna, Teofil Lianu, Ştefan Stănescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Gib I. Mihăescu, Liviu Rebreanu, Ion Dongorozi, Octavian Goga, Nichifor Crainic, Gheorghe Topârceanu, Aron Cotruş, Ioan M. Raşcu, Teodor Murăşanu, Adrian Maniu, G.M. Vlădescu, B. Iordan, M. Sadoveanu, Demostene Botez, Al. Philippide, N. Davidescu, George Nimigeanu, D. Iacobescu, Traian Chelariu, Emil Isac, Perpessicius, Ion Al-George, Ion Pillat, Ion Marin Sadoveanu, Lucian Blaga, Mia Frollo, Ion Valerian, Agata Bacovia, Virgil Gheorghiu, Constantin Kirițescu, N.M. Condiescu, Gala Galaction, I. Minus-Tarala, Radu Boureanu, Emil Giurgiuca, Radu Gyr, Dragoş Vrânceanu, Vasile I. Posteucă, Iulian Vesper, Mircea Streinul, Sergiu Dan şi Cezar Petrescu în versiuni ale mai multor trăducători]

Theodorian 1932 = Caton Teodorian, *I Bujorescu*, commedia drammatica in quattro atti, trad. dal romeno di Venere Isopescu, introd. di Umberto Biscottini, Lanciano, Carabba, 1930, IV+202 p.

Ungureanu 1995 = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, Timişoara, Amarcord, 1995.

Ungureanu 2000 = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden*, II, Timişoara, Amarcord, 2000.

Urmuz 1999 = Urmuz, *Pagine bizzarre*, a cura di Giovanni Rotiroti, Roma, Salerno Editore, 1999, 91 p. [conține: Giovanni Rotiroti, *Introduzione*, p. 7-27].

Uscătescu 1989 = Jorge Uscătescu, *Mihai Eminescu, poeta nazionale rumeno nel centenario della morte*, in «Il Ragguaglio Librario», LVI (1989), 3, p. 83-84.

Utan 1973 = Tiberiu Utan, *Bentornato, Tempestino!*, adattamento di Angela Maria Orazi, illustr. di Clelia Ottone, Bologna, Capitol, 1973, 94 p.

Valmarin & Râpeanu 1987 = Luisa Valmarin & Valeriu Râpeanu (a cura di), *Il momento Eminescu. Aspetti e problemi nella ricezione dell'opera letteraria / Aspecte şi probleme în receptarea operei literare. Momentul Eminescu*, Bucarest, Eminescu, 1987, 232 p. [actele sesiunii ştiințifice organizate de către Seminarul de română al Departamentului de Studii Romanice al Universității «La Sapienza» din Roma şi de Academia Română din Roma, Roma, 3-5 dicembre 1984].

Valmarin 1983 = Luisa Valmarin, *Mihai Eminescu: una presentazione*, in «Balcanica», II (1983), 4 (novembre), p. 76-89.

Valmarin 2004 = Luisa Valmarin, *Mircea Eliade*, in *Multicultural Writers since 1945*, An A-to-Z Guide, Edited by Alba Amoia and Bettina L. Knapp, Westport-London, Greenwood Press, 2004, p.195-199.

Vanhese 1988 = Giséle Vanhese, *Tra il si e il no, l'itinerario rumeno di Paul Celan*, in «Romània orientale», I/1988, p. 121-149 [poezii de Celan la p. 129-149].

Vegezzi Ruscalla 1863 = Giovenale Vegezi Ruscalla. *Prolusione al libero corso di lingua, letteratura e storia rumana nella R. Università di Torino*, detta il 15 dicembre 1863, Torino, Tipografia Derossi e Dusso, 1863.

Vitner 1951 = Ion Vitner, *Eminescu nella letteratura romena*, in «Italia Romania», I (1951), 4-5, p. 7-8.

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)

Zamfirescu 1932 = Duiliu Zamfirescu, *La vita in campagna*, trad. dal romeno ed introduzione a cura di A. Silvestri-Giorgi, Torino, UTET, 1932, 206 p. [1946; 1956].
Zamfirescu 1966 = *La vita in campagna*, trad. dal romeno di Olga Tarenz, introduzione di Eliseo Sgarbossa, Francavilla (Chieti), Edizioni Paoline, 1966, 238 p.

«La quiete dopo la tempesta»: breve storia delle traduzioni di prosa romena nel Novecento

Il presente studio tratta delle traduzioni di prosa romena del XX secolo. Il titolo romeno rappresenta un gioco di parole tra il senso di 'fortuna letteraria' di un autore o di un'opera della parola italiana *fortuna* e il termine romeno omoradicale *fortuna* 'tempesta, fortunale', basato sulla constatazione che in seguito ai fortunosi avvenimenti della Seconda Guerra mondiale e a causa delle conseguenze di questi, insieme alla «tempesta» bellica si placa anche la «fortuna» della letteratura romena in Italia, dopo il periodo di relativa fioritura degli anni '30-'30, nata e sostenuta – tramite la pubblicazione di traduzioni e studi, la fondazione di istituti e riviste specializzati ecc. – sull'onda del comune orientamento politico.

Nella prima parte, l'autore presenta commenta brevemente la bibliografia delle traduzioni esistenti, suddivise per epoca, genere e/o corrente letteraria in cui possono essere inquadrate le opere tradotte, adottando come «guida» il canone corrente della letteratura romena. Sono presentate in ordine le traduzioni di letteratura popolare, medievale, premoderna e del periodo a cavallo tra Otto e Novecento, seguite dai volumi datanti tra le due guerre e infine la letteratura del secondo Novecento. Nella seconda parte, per cercare di capire *quale* prosa romena sia effettivamente conosciuta in Italia tramite le traduzioni presentante nella prima parte dello studio, l'autore ne fa un bilancio per decenni, mettendo in evidenza tanto le differenza tra il periodo precedente e quello successivo alla Guerra – e, all'interno di quest'ultimo, tra l'epoca totalitaria e quella seguente gli avvenimenti del dicembre 1989 – quanto le variazioni di ordine qualitativo e quantitativo, le preferenze dei traduttori per generi diversi in epoche diverse ecc., proponendo nello stesso tempo delle possibili spiegazioni atte a rendere conto sia di tali differenze sia delle macroscopiche lacune constate nel panorama schizzato.

Completano il quadro alcune considerazioni relative ad una certa «mancanza di successo» della letteratura romena presso il pubblico italiano e ad alcuni aspetti delle traduzioni italiane di letteratura romena in generale (sporadicità, mancanza di un «progetto», la dubbiosa e dannosa professionalità di certi «traduttori» improvvisati, l'appoggio inadeguato accordato dalle autorità romene ai professionisti e ai sostenitori della cultura romena in Italia ecc.).

BDD-V2585 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 00:45:46 UTC)